

ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ

Свідоцтво
про державну
реєстрацію
серія КВ № 5049
від 11 квітня 2001 р.

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ

Засновано
в 2001 році

Передплатний індекс
23823

ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЧАСОПИС
4 (67)' 2017

Засновники

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Редакційна колегія журналу «Вища освіта України»

Головні співредактори

Віктор АНДРУЩЕНКО,

доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Володимир ЛУГОВИЙ

доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, перший віце-президент НАПН України (перший заступник головного редактора)

Редакційна колегія

Меланія АСТВАЦТЯН

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов Вірменського державного педагогічного університету ім. Хачатура Абовяна (Вірменія)

Віль БАКІРОВ

доктор соціологічних наук, професор, академік НАН України, академік НАПН України, ректор Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Володимир БОНДАР

доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, декан факультету педагогіки та психології Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Леонід ГУБЕРСЬКИЙ

доктор філософських наук, професор, академік НАН України, академік НАПН України, ректор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Наталія ДЕМ'ЯНЕНКО

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології вищої школи Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Микола ЄВТУХ

доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, академік-секретар відділення вищої освіти НАПН України

Ірина ЗАРУБІНСЬКА

доктор педагогічних наук, професор Національного авіаційного університету

Світлана КАЛАШНИКОВА

доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту вищої освіти НАПН України

Беата КОСОВА

доктор філософії, професор Університету Матея Бела (Словацька Республіка)

Наталія КОЧУБЕЙ

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (заступник головного редактора)

Ян КРАСИЦЬКИЙ

доктор габілітований, професор Інституту філософії факультету суспільних наук Вроцлавського університету (Польща)

Василь КРЕМЕНЬ

доктор філософських наук, професор, академік НАН України, академік НАПН України, президент НАПН України

Серап КУРБАНОГЛУ

професор, декан факультету педагогічного менеджменту Університету Хаджеттепе (Туреччина)

Сергій КУРБАТОВ

доктор філософських наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу лідерства та інституційного розвитку вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Наталія МОЗГОВА

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Володимир РЯБЧЕНКО

доктор філософських наук, старший науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України

Володимир СЕРПІЄНКО

доктор педагогічних наук, професор, декан факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Петро СТАВИНСЬКИЙ

доктор габілітований, професор Педагогічного університету імені Комісії Народної освіти у Кракові (Польща)

Ірина СТЕПАНЕНКО

доктор філософських наук, професор, завідувач відділу інтернаціоналізації вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України

Жаннета ТАЛАНОВА

доктор педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник, завідувач відділу політики та врядування у вищій освіті Інституту вищої освіти НАПН України

Ольга ЯРОШЕНКО

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу інтеграції вищої освіти і науки Інституту вищої освіти НАПН України

Адреса редакції:

01014, м. Київ-14, вул. Бастіонна, 9.
Інститут вищої освіти НАПН України
Тел.: +38-044-286-68-04/286-63-68

Матеріали для публікації можна надсилати електронною поштою: wou@ukr.net
сайт журналу: www.wou.npu.edu.ua

Схвалено рішенням вченої ради НПУ ім. М. П. Драгоманова,
протокол № 7 від 29.11.2017.

ЗМІСТ

СТОРІНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Віктор АНДРУЩЕНКО

Основні напрями оптимізації взаємодії практики
і освіти в сучасному українському соціумі 5

АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Юрій БОБАЛО

Основні засади функціонування системи внутрішнього забезпечення
якості вищої освіти в Національному університеті «Львівська політехніка» 12

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ: ПОШУК ПРІОРИТЕТІВ

Олександра РУБАНЕЦЬ

Когнітивні технології у вищій освіті 28

Валентин ВЕРЬОВКІН

Особливості реалізації освітньої політики
щодо переміщених університетів України 35

НОВІТНЯ НАУКА ТА СУЧАСНА ОСВІТА

Анатолій ПОХРЕСНИК

Комунікологія *adversus* комунікативістика у стратегії змін вищої освіти України 41

ЧАС РЕФОРМ: МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Ірина СТЕПАНЕНКО, Марія ДЕБИЧ

Навчання іноземних студентів в Україні: стан проблеми, перспективи..... 48

Galyna KOZLAKOVA, Tetiana SAYENKO

Actual problems of competence approach in ecological education
for engineering students (Актуальні проблеми компетентісного
підходу до екологічної освіти студентів технічного університету)..... 56

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ

Тамара СЕРПІЄНКО

Науково-теоретичні засади формування навичок фахової медичної
комунікації в іноземних студентів медичних університетів 61

Ольга ЛИСАК

Налагодження ефективної системи інформування
як засіб підвищення вихідної академічної мобільності 68

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Сергій КУРБАТОВ

Роль студентства в сучасних системах забезпечення якості
вищої освіти європейських країн 74

Олена КОРСАК

Досягнення і проблеми тренду міжнародних тестувань якості освіти 78

ІНФОРМАЦІЯ. РЕЦЕНЗІЇ ПОВІДОМЛЕННЯ

Реферативний обзор статей номера 84

Abstracting Review of Journal Articles..... 88

Content..... 92

Показник публікацій журналу за 2017 рік..... 93

До уваги авторів..... 95

**Журнал «Вища освіта України»
згідно з постановою Президії ВАК України
від 10 травня 2017 р. № 693 внесено до Переліку видань,
де можуть друкуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата
філософських наук**

Віктор АНДРУЩЕНКО

доктор філософських наук, професор,
академік НАПН України,
член-кореспондент НАН України,
ректор Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова,
Президент асоціації ректорів педагогічних
університетів Європи, головний редактор
часопису (м. Київ)

Ключові слова: людина, освіта, культура, практика.

Проект «Нова українська школа» орієнтує на посилення ролі практики в системі науково-освітньої діяльності. І це зрозуміло. Практична потреба, підкреслювали колишні класики, рухає науку вперед більш потужно, ніж десятки університетів. Останнє повною мірою стосується й освіти. Головне призначення освіти – підготовка людини до практичного життя у реальному суспільстві. Найбільш ефективним цей процес стане тоді, коли вона (освіта) розгортається відповідно до вимог життя, способу виробництва, способу життя, тобто з урахуванням вимог суспільної практики. На жаль, досить часто освіта

УДК 37.01:001.895

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРАКТИКИ І ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

© Андрущенко В., 2017

відривається від практики, стає схоластичною, не життєвою. Така освіта нічого, окрім флуктуації безплідних ідей, не дає ні суспільству, ні особистості. Якісна освіта базується на врахуванні вимог практики, реального життя. Оптимізація взаємозв'язку освіти і практики є саме тим завданням, на якому мають бути зосереджені наші першочергові освітологічні пошуки.

практика є рушійною силою людської діяльності і пізнання. Як зазначають автори монографії «Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз», практика – це специфічно людська, свідомо, цілеспрямована, чуттєво-наочна діяльність. Будучи матеріальною, через свої передумови, засоби і кінцеві результати, вона здійснюється людьми, що володіють свідомістю, мисленням, знаннями і практично застосовують свої інтелектуальні здібності. Тому практика – єдність суб'єктивного й об'єктивного, свідомо-

мості і буття. Практика – основа пізнання і критерій істини [1, с. 456].

Можна стверджувати, що за допомогою практики освітній процес набуває певних орієнтирів, оскільки саме практична спрямованість отриманих знань значно підвищує їх соціальну цінність та значущість.

Практика – це діяльність, за допомогою якої людина змінює, перетворює світ. Важливо відзначити, що поняття «практика» не має однозначного тлумачення у філософії. Є вузьке розуміння поняття практики, котре зводиться до експерименту, що є, безумовно, недостатнім, бо людська практика – це не лише експеримент. У широкому розумінні практика розглядається як цілісна система діяльності людини, досвід усього людства. В такому контексті до поняття «практика» включається як наукова діяльність, так і матеріально-виробнича, соціальна, політична та інша, тобто вся предметна, цілепокладаюча діяльність людини, що має своїм змістом освоєння нею природних та соціальних об'єктів. Крім вищезазначеного, практика посідає важливе місце в системі навчально-виховного процесу підготовки фахівців [2, с. 80]. Тобто практику ми повинні розуміти в різних вимірах, комплексно підходити до цього суспільного феномену.

У контексті нашого дослідження необхідно особливу увагу приділити соціальній або суспільній практиці як основи ефективності розвитку освіти. За визначенням фахівців, соціальна практика – це, поперше, освітня технологія, за допомогою якої створюються умови розвитку життєвої компетентності учня; по-друге, це технологія активної соціальної дії, яка спрямована на розв'язання конкретних соціальних проблем учня, школи, громади, за допомогою самих учнів [3].

Як зазначає Г. Нікітіна, у педагогічній науці визначення поняття «соціальна практика» узагальнюється як: ситуація – сукупність обставин, умов, що створюють соціальні відносини; діяльність – форма соціальної активності (соціальна активність – суспільна властивість особистості, що виявляється в її мотивованому, діяльнісно-

му ставленні до навколишнього середовища з метою участі в його життєдіяльності та перетворенні; процес – певна послідовність дій, що мають перетворюючий соціальний характер; функція – вид діяльності, спрямований на придбання позитивного соціального досвіду, спрямованого на отримання навичок соціальної компетентності та реальної дії в суспільстві [4, с. 34–35].

Основними завданнями практики є розвиток практичного мислення та так званого «практичного інтелекту». Практичне мислення здійснюється у процесі безпосередньої, чуттєво-конкретної взаємодії людини з навколишнім світом, воно: наповнює теоретичне мислення новим змістом, дає вихідний матеріал для теоретичного аналізу й синтезу, для формування і розвитку нового знання в науці; конкретизує теоретичне знання шляхом розроблення особливих понять і методів для його практичного використання, тобто здійснює процес «сходження» від абстрактного до конкретного, від загального до одиничного [5, с. 68].

Практичне мислення є поєднанням теоретичних знань та практичних навичок у відповідній сфері діяльності. Вочевидь, практика забезпечує синтетичне мислення, яке неможливе без належного рівня освіти та без перевірки отриманих знань у практичній площині. Своєю чергою, проблеми практичного інтелекту виникають, коли йдеться про успішність виконання певних видів професійної діяльності, які вимагають установлення соціальних контактів. За останні десятиріччя до них належать професії зі сфери бізнесу й менеджменту. Інтелект, необхідний у цих видах професійної діяльності, Р. Стернберг і Р. Вагнер називають виконавчим [5, с. 70].

Отже, практика дозволяє перевірити на дієвість та відповідність суспільним реаліям отримані в процесі навчання знання, розширити спектр їх застосування та накреслити перспективи їх подальшого розвитку.

Практика – це чуттєво-предметна, матеріально-перетворююча, свідомо цілеспрямована, суспільно-історична діяльність як окремих індивідів, так і соціаль-

них груп, спільностей з метою задоволення потреб, що виникають. Поняття практики не містить пізнавальної діяльності, діяльності митця, ідеолога, рефлексії, само-рефлексії тощо. Практика також може виступати як одна з форм навчання конкретного типу діяльності, а саме застосування та закріплення теоретичних знань. Скажімо, у марксизмі практика має своїм змістом освоєння природних та суспільних явищ і є загальною засадою життєдіяльності, що спрямована на перетворення природи, суспільства та самої людини. Практика розглядається як процес перетворення природи і здійснюється через роботу. Можна розглядати практику як суспільну, виявлену в конкретно-історичних формах діяльності, що визначає основні напрями суспільного розвитку та конкретні форми суспільних відносин. Тоді вона виступає як виробництво і відтворення суспільних відносин між людьми та інституцій, які забезпечують і регулюють їх функціонування. Практика виступає у формі наукового експерименту, якщо штучно відтворює ті чи інші сторони об'єктивного світу з метою їх наукового дослідження. Процес виховання, на думку К. Маркса, як процес «олюднення» людини, також виступає особливим видом практики. Практика реалізується як діалектична єдність опредметнення та розпредметнення, які розкривають у найзагальнішій формі механізм людської діяльності. Опредметнення є перетворенням людських сил і здібностей, думок та почуттів, усіх здобутків людського духу і соціально вироблених творчих здатностей у процесі діяльності у форму матеріальної предметності. Розпредметнення виступає як процес переведення застиглої предметності в органічні моменти живої діяльності, перетворення об'єктивованих у предметах людських здібностей і соціального сенсу на надбання індивідів. Розпредметнення матеріальної та духовної культури шляхом діяльнісного опанування її формоутвореннями є неодмінною умовою соціалізації особистості, вироблення у неї соціальних якостей та творчих здібностей [6, с. 188].

Зважаючи на вищенаведені суперечності взаємодії практики й освіти, логічним

буде окреслити основні напрямки оптимізації взаємодії практики і освіти в сучасному українському соціумі.

Процес оптимізації взаємодії практики і освіти в сучасному українському соціумі, з нашого погляду, повинен розпочатися зі зміни системних чинників функціонування освітнього простору: зміни законодавчої бази, оновлення навчальних програм з урахуванням суспільних потреб, перегляду філософії управління державою освітньою сферою тощо. В цьому контексті зазначимо, що базовими функціями державного управління освітньою діяльністю є формулювання стратегічних і тактичних цілей та пріоритетів, дотримання соціальних цінностей, створення правових основ функціонування ринку освітніх послуг, гарантування високої якості освіти. Тому система державного регулювання повинна будуватись за ієрархічним принципом, який передбачає спочатку встановлення функції системи, далі визначення напрямів проведення економічної політики, що спрямовуються на реалізацію цих функцій, здійснення підбору інструментів втілення у життя цієї політики та розробку заходів регулювання конкретних процесів [7].

Важливим стратегічним напрямом оптимізації взаємодії освіти й практики є поступове впровадження громадсько-державної моделі управління освітою, яка передбачає розвиток як вертикальних, так і горизонтальних векторів освітньої діяльності й містить у своїй основі орієнтацію на сучасну соціальну практику.

Як зазначає С. Пермінова, на сьогодні відбувається активне формування національної громадсько-державної моделі управління освітою, основними ознаками якої є: демократизація освітнього процесу і залучення до управління вищою школою органів студентського самоврядування; громадський контроль за розвитком освіти, її якістю, соціальним захистом учасників навчально-виховного процесу; діяльність громадських рад з освіти і науки національного, регіонального і місцевого рівнів; підтримка інноваційного розвитку освіти через цільові програми, пріоритетне фінансування інноваційних проєктів, упроваджен-

ня новітніх технологій; об'єднання і партнерство громадськості навколо пріоритетних напрямів освіти; об'єднання зусиль держави, вищої школи і бізнесу в інформатизації вищої освіти, зокрема приєднання до європейської науково-освітньої мережі Geant-2, що об'єднує понад 3500 університетів і наукових установ Європи; розвиток дистанційної освіти; поширення мережі електронних бібліотек; відкритий, конкурсний розподіл грантів для проведення наукових досліджень тощо. Така модель передбачає формування нової концепції державного управління у сфері вищої освіти, зорієнтованої на оновлену філософію менеджменту та інноваційний суспільний розвиток, яка б базувалася на: формуванні нормативно-правових засад для інноваційної освіти та інтеграції освіти, науки і виробництва; фінансуванні пріоритетних напрямів інноваційного розвитку і відповідному формуванні державного замовлення на випускників вищої школи; оптимізації мережі навчальних закладів; створенні інноваційної інфраструктури та інноваційного менеджменту вищої освіти; стимулюванні інноваційної наукової діяльності у вищій школі [8, с. 286–287].

Аналізуючи сучасний стан української економіки та якості кадрів, необхідних для її ефективного функціонування, з нашого погляду, особливу увагу варто приділити інтеграції освіти, науки і виробництва. На думку Ш. Мясоутова та В. Піщана, дослідження взаємодії системи освіти з виробництвом доцільно розглядати за такими напрямками: аналіз виробничо-необхідного рівня загальної і професійної освіти для різних видів праці в суспільному виробництві; вивчення протиріччя між освітою (її змістом і рівнем) і реальним змістом праці, а також шляхи подолання цього протиріччя; аналіз ролі освіти як чинника, що сприяє доступу до різноманітних видів праці, залучення молоді до професійної структури суспільства; дослідження освіти як чинника зростання продуктивності праці, підвищення ефективності виробництва та якості продукції; дослідження освіти як чинника підвищення трудової актив-

ності громадян, їх ставлення до праці, ідентифікації з трудовим колективом; вивчення взаємозв'язку освіти та рівня задоволення працею; аналіз ролі освіти як чинника професійної мобільності людей; вивчення ролі освіти у професійно-кваліфікаційному зростанні працівників; вивчення взаємодії загальної і професійної освіти, взаємозв'язку політехнізму і професіоналізму в навчанні, їх впливу на формування особистості; вивчення ціннісних орієнтацій учнівської молоді та студентів, механізмів формування професійної орієнтації та реалізації життєвих планів випускників навчальних закладів [9, с. 132].

Наступним напрямом оптимізації взаємодії практики й освіти в сучасному українському соціумі є подолання проблеми невідповідності параметрів функціонування вищої освіти потребам ринку праці. Вищеозначена невідповідність, на думку фахівців, проявляється у наступному: відсутність балансу між попитом і пропозицією на ринку праці; невідповідність вакансій і рівня кваліфікації; молодіжне безробіття; залежність від попиту абітурієнта; співвідношення кількості населення та вищих навчальних закладів України; відсутність налагодженої системи працевлаштування фахівців [10, с. 147–149].

Аналізуючи дану проблему науковці констатують, що вітчизняний ринок освітніх послуг не може повністю задовольнити попит у кваліфікованих кадрах та оперативно реагувати на зміни, що відбуваються на ринку праці. Існуючий механізм взаємодії вищої освіти та ринку праці є неефективним. Проблема невідповідності попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці особливо ускладнюється регіональними диспропорціями. Ситуація, що склалася на ринках освітніх послуг і праці, потребує невідкладних заходів щодо гармонізації їх відносин. Перспективи зростання добробуту нашої країни – це збільшення значимості людського капіталу, а значить, значимості української освіти. Цей шлях стає реальним тільки за умови масштабної модернізації вітчизняної системи освіти. Дослідники визначають наступні кроки для

виходу із ситуації, що склалася: розробити концепцію взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг й об'єднати зусилля Міністерства освіти і науки, Міністерства економіки, Міністерства праці та соціальної політики, галузевих міністерств, роботодавців і навчальних закладів заради розробки політики пріоритетів надання роботодавцям можливості ефективніше виконувати свою роль у системі економічних відносин; удосконалити систему моніторингу і прогнозування потреб ринку праці та створити мережу самостійних структурних підрозділів, які виступатимуть посередниками між системою освіти й роботодавцями і забезпечуватимуть взаємодію ринку праці та ринку освітніх послуг шляхом вивчення їх стану, розроблятимуть короткотермінові та довготермінові прогнози щодо можливостей працевлаштування випускників навчальних закладів (навчальні заклади, рекрутингові та інформаційні агентства, підприємства та служба зайнятості); забезпечити участь роботодавців та інших партнерів у вирішенні проблем вищої професійної освіти, у тому числі розробленні освітніх стандартів, узгоджених із сучасними кваліфікаційними потребами; запровадити механізм визначення рейтингу вищих навчальних закладів і тендерів на розміщення держзамовлення на підготовку кадрів з урахуванням ефективності працевлаштування випускників як кінцевого результату співпраці з роботодавцями. Оцінка навчальних закладів може здійснюватися за такими критеріями, як: затребуваність професійних освітніх послуг на ринку праці та освітніх послуг; якість професійної підготовки кадрів у навчальному закладі; розвиток відносин соціального партнерства навчального закладу з роботодавцями у сфері підготовки (перепідготовки) кваліфікованих кадрів; профорієнтаційна робота, проведена освітньою установою з молоддю, що навчається; навчально-матеріальна база і кадровий потенціал навчального закладу; запровадження закордонного досвіду, а саме введення методу підсумкового фінансування навчальних закладів (як за обсягами прийому учнів чи студентів, так і за обсягами працевлаштування за отрима-

ною кваліфікацією й адаптацією випускників на виробництві); упровадження маркетингових служб, що вивчають потреби ринку праці, як невід'ємної складової навчального закладу. Маркетингова служба вищого навчального закладу повинна охоплювати такі відділи: збору інформації та маркетингових досліджень, працевлаштування випускників, маркетингових комунікацій, планування підготовки за новими спеціальностями [10, с. 150–151].

Ураховуючи євроінтеграційні перспективи України, активне впровадження Болонської системи у вітчизняний освітній простір, на нашу думку, необхідно пов'язувати заходи щодо оптимізації взаємодії освіти та практики із загальноєвропейським контекстом, використовувати досвід європейських країн з цієї проблематики. Конкретизуючи вищезазначене, зауважимо, що одним із напрямів оптимізації освіти та практики є розвиток безперервної освіти задля постійного інтелектуального зростання громадян і можливостей гнучкої адаптації на сучасному ринку праці – перекваліфікація, підвищення рівня кваліфікації тощо.

Формування ефективної концепції безперервної освіти в умовах європейської інтеграції вищої освіти зводиться до того, щоб зберегти переваги вищої освіти в еру глобальної трансформації людства – фундаментальність і дослідницький характер пізнання суспільства. Вища освіта повинна стати транслятором соціокультурного досвіду, необхідного для сучасного розвитку суспільства. В умовах глобалізації повинна розвиватися концепція освіти, що базується на знаннях, інноваціях, електронному навчанні з використанням дистанційних та мережових технологій навчання, що в цілому впливає на якість освіти і підготовку висококваліфікованих і висококомпетентних спеціалістів. Безперервна освіта прирівнюється до освіти дорослих, оскільки мова йде про різні форми перепідготовки, підвищення кваліфікації та культурного рівня людей, що долають традиційний вік базового навчання. Дистанційне навчання в Європі набуло інтенсивного розвитку на початку 70-х років минулого століття і пов'язане зі створенням низки від-

критих університетів (університетів дистанційної освіти). Нині кожна європейська країна має групу навчальних закладів, що реалізують дистанційні програми в контексті педагогіки вищої освіти [11, с. 8]. Отже, безперервна освіта сприяє посиленню взаємозв'язку різних видів практичної діяльності та освітніх закладів, надає можливість оперативно змінювати характер освітніх послуг залежно від практичних запитів та інтересів суспільства. Будь-який громадянин в межах безперервної освіти може долучитись до нових знань, удосконалюючи таким чином свої професійні навички, творчо використовуючи наукові досягнення у практичній діяльності.

Взаємодія освіти й науки з практикою є системним явищем у європейських країнах. Зокрема, в Європі власні фірми мають, як правило, власні системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів. Це мережа спеціальних навчальних закладів, які мають сильну матеріально-технічну базу, штати висококваліфікованих викладачів. У високотехнологічних галузях промисловості щорічно проходять перепідготовку 75–85% всіх категорій персоналу, компанії мають право присуджувати своїм працівникам вчені ступені. У ділових колах справедливо говорять у цьому зв'язку про перетворення корпорацій в «інститути безперервної освіти». В одній з доповідей фонду Карнегі «Класи корпорацій: бізнес, що навчається» відмічається, що американські корпорації витрачають на освіту і професійну підготовку свого персоналу не менше 60 млрд дол. на рік, а загальні витрати США у цій сфері можна порівняти з витратами на оборонну промисловість. У сучасних умовах на передній план висувається надзвичайно важливе завдання – забезпечити підготовку працівників нового типу (робітника, фермера, менеджера), професійними якостями якого є гнучкість і мобільність, здатність перекваліфікуватися чи навіть змінити професію. Обов'язкові елементи перекваліфікації – солідна загальна підготовка, широка професійна підготовка і високий культурно-технічний рівень, уміння швидко поповнювати свої знання [11, с. 12].

Одна з форм безперервної освіти, яка посилює ефективність взаємодії освіти та практики в умовах глобалізаційних процесів і розвитку ринкових відносин, є дистанційна освіта. Слід зазначити, що розвиток дистанційної освіти в Україні потребує значного вдосконалення з технічної та змістовної позиції, оскільки в інформаційному суспільстві вона є необхідною складовою оптимізації взаємодії практики та ринку освітніх послуг. Як справедливо зазначає С. Клепко, технології дистанційного навчання можуть використовуватись не тільки в дистанційній освіті, а й в інших формах навчання: очній, заочній, екстернаті; крім того – в окремих дисциплінах або блоках дисциплін, що призначені для підвищення освітнього рівня чи кваліфікації окремих осіб та (або) груп слухачів. Не деталізуючи конкретні можливі зміни концепцій освіти, зауважимо, що такі зміни зможуть відбутися лише за умови, коли освітня політика буде взірцем публічності і зберігати багатоманітність освітніх підходів і практик. Зокрема, має зростати можливість вибору індивідом у просторі глобальної та транснаціональної освіти необхідного йому синтезу різних орієнтованих систем освіти. На перший план висуваються проблеми транс- і міждисциплінарної організації змісту освіти, створення ефективних органів громадськості або наднаціональних інституцій, які турбуються про неї [12, с. 289]. Дистанційна освіта забезпечує мобільність суб'єкта навчання та підвищує можливості використання різноманітних освітніх послуг, виходячи з практичних проблем людини.

Таким чином, основними напрямками оптимізації взаємодії освіти та практики у сучасному українському суспільстві можна вважати: зміну законодавчої бази та філософії освітньої діяльності; упровадження громадсько-державної моделі управління освітою; посилення інтеграції освіти, науки і виробництва; удосконалення взаємодії закладів освіти та ринку праці; національно адаптоване впровадження європейських стандартів і технологій у систему підготовки спеціалістів тощо.

Підсумовуючи зазначимо, що практика

є джерелом розвитку освіти, оскільки саме в процесі практичної діяльності формуються дослідницькі завдання для наукової та освітньої сфер. Своєю чергою освіта є необхідним підґрунтям удосконалення

практики в різних її вимірах. Прогрес у взаємодії освіти та практики сприяє поступальному суспільному розвитку, посиленню позицій певної країни в глобальних конкурентних процесах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, Я.В. Цехмістер, О. В. Чалий ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Наукова думка, 2003. – 853 с.
2. Шепелюк С. В. Практика як невід'ємна складова професійної підготовки фахівця (теоретико-історичний аспект) / С. В. Шепелюк // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія: Педагогіка. – 2010. – Т. 136, вип. 123. – С. 80–83.
3. Соціальна і життєва практика учнів 12-річної школи: [практико-орієнтований збірник] / за ред. І. Г. Єрмакова, Г. Г. Ковганич. – Запоріжжя: Центріон, 2006. – 405 с.
4. Никитина Г. В. Социальная практика как педагогическое понятие / Г. В. Никитина // Актуальные задачи педагогики: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Чита, декабрь 2011 г.). – Чита: Изд-во «Молодой ученый», 2011. – С. 33–35.
5. Диса О. В. Особливості й відмінності теоретичного та практичного мислення / О. В. Диса // Юридична психологія та педагогіка. – 2013. – № 2. – С. 67–81.
6. Приятельчук А. Поняття «робота», «праця» та «матеріальне виробництво» / А. Приятельчук // Українознавчий альманах. – 2012. – Вип. 7. – С. 187–189.
7. Огурцов А. П. Деятельность / А. П. Огурцов, Э. Г. Юдин // Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ. -науч. фонд; Научно-ред. совет: предс. В. С. Степин, заместители предс.: А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. – М.: Мысль, 2010. – Т. 1. – С. 633–634.
8. Вакарчук І. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи / Іван Вакарчук // Вища школа. – 2008. – № 3. – С. 3–18.
9. Пермінова С. О. Оптимізація державного управління вищою освітою в період соціально-економічних реформ / С. О. Пермінова // Ефективність державного управління. – 2014. – Вип. 38. – С. 284–290.
10. Мясоутов Ш. К. Шляхи реформування освіти в Україні / Ш. К. Мясоутов, В. М. Піщана // Водний транспорт. – 2013. – Вип. 1. – С. 130–134.
11. Моспан Н. В. Вища освіта України в умовах розвитку ринкової економіки / Н. В. Моспан // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 145–153.
12. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава: ПОІП-ПО, 2006. – 328 с.

REFERENCES

1. Lifelong professional education: philosophy, pedagogical paradigms, prognosis / V. P. Andrushchenko, I. A. Zazyun, V. H. Kremen, S. D. Maksymenko, N. H. Nychkalo, S. O. Syssoeva, Ya.V. Zekhmister, O.V. Chaliy / edit. V. H. Kremen. – Kyiv: Naukova dumka, 2003. – 853 p.
2. Shepelyuk S.V. Practice as an integral part of the professional training of a specialist (theoretical-historical aspect) / S.V. Shepelyuk // Science works [Petro mohyla Black Sea State university, complex "Kyiv-Mohyla academy"]. Pedagogic. – 2010. – T. 136, Iss. 123. – P. 80–83.
3. Social and life practice of pupils of 12-year school: [Practical-oriented collection] Edited by I. H. Yermakova, H.H. Kovhanych. – Zaporizhzhia: Zentriion, 2006. – 405 p.
4. Nykytyna H.V. Social practice as a pedagogical concept / H.V. Nykytyna // Current problems of pedagogy: materials of internat. scientific conf. (с. Chita, december 2011 y.). – Chita: Publishing house «Molodoi uchenii», 2011. – P. 33–35.
5. Dysa O.V. Features and differences of theoretical and practical thinking / O.V. Dysa // Legal psychology and pedagogy. – 2013. – № 2. – P. 67–81.
6. Pryiatelchuk A. The notion of "work", "labor" and "material production" / A. Pryiatelchuk // Ukrainian Studies Almanac. – 2012. – Iss. 7. – P. 187–189.
7. Ogurtsov A. P. Activity / A. P. Ogurtsov, E. G. Yudin // New Philosophical Encyclopedia: In 4 vol. / Institute of Philosophy of RAS, gen.-scientif. fund; Scientific-ed. board: chairm. V.S. Stepin, vice chairm.: A. A. Huseynov, G. Y. Semigin, acad. secr. A. P. Ogurtsov. – M.: Misl, 2010. – Vol. 1. – P. 633–634.
8. Vakarchuk I. Higher education of Ukraine – European Dimension: State, Problems, Perspectives / Ivan Vakarchuk // Vyscha Shkola. – 2008. – No. 3. – P. 3–18.
9. Perminova S.O. Optimization of Public Administration in Higher Education in the Period of Socio-Economic Reforms / S.O. Perminova // Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia. – 2014. – Issue 38. – P. 284–290.
10. Myasoutov S.K. Ways of Reforming Education in Ukraine / S.K. Myasoutov, V.M. Pishchana // Vodnyi transport. – 2013. – Issue 1. – P. 130–134.
11. Mospan N. V. Higher Education of Ukraine in the Conditions of Market Economy Development / N. V. Mospan // Pedahohichniy Protse: Teoriia i Praktyka. – 2013. – Issue 4. – P. 145–153.
12. Klepko S. F. Philosophy of Education in a European Context / S. F. Klepko. – Poltava: POIPPO, 2006. – 328 p.

Юрій БОБАЛО

доктор технічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
педагогічних наук, ректор Національного
університету «Львівська політехніка»

Ключові слова: якість вищої освіти, система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, вищі навчальні заклади.

У статті сформульовано основні засади внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти, розробленої у Національному університеті «Львівська політехніка». Систему внутрішнього забезпечення якості представлено як функцію основних процедур і процесів, які реалізуються в університеті. Наведено сукупність інформативних параметрів функції якості вищої освіти; на основі їх оцінювання та аналізування сформульовано відповідні управлінські впливи. Пропонована система внутрішнього забезпечення якості може забезпечити суттєвий поступ у подальшому вирішенні проблеми якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

УДК 378.1

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

© Бобало Ю., 2017

а сучасному етапі система вищої освіти будь-якої держави світу є стратегічним ресурсом її інноваційного розвитку. Як зазначено у Великій хартії університетів (Magna Charta Universitatum) [5], «на завершальному етапі цього тисячоліття майбутнє людства значною мірою залежить від культурного, наукового і технічного розвитку, зосередженого в центрах культури, знань та досліджень, якими є справжні університети».

Рівень вищої освіти в державі є одним з основних показників, який визначає міжнародний рейтинг світової конкурентоспроможності. За опублікованим Всесвітнім економічним форумом індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) у 2016–2017 роках Україна посіла 85-те місце серед 138 країн світу, опустившись на 12 позицій порівняно з 2012 роком. Зокрема, за показником «Якість освітньої системи» Україна перебуває на 56-му місці [3]. З огляду на це, ключовим питанням соціально-економічного розвитку нашої держави є реформування національної системи вищої освіти з урахуванням глобальних викликів

та світових трендів розвитку, забезпечення якості вищої освіти та її оцінювання відповідно до європейських стандартів.

Забезпечення якості вищої освіти є інтегрованим результатом управлінських функцій, що здійснюються на рівні держави та на рівні кожного університету як складової системи вищої освіти. Система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) є однією із трьох відомих взаємопов'язаних складових системи забезпечення якості вищої освіти в Україні. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» розроблена та впроваджена в університетах система внутрішнього забезпечення якості повинна оцінюватись на предмет

її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти, затверджених Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) [1].

Відповідно до «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)» (прийнятих на конференції міністрів країн Болонського процесу в Бергені у 2005 році та оновлені й ухвалені на конференції в Єрвані у 2015 році) [4], внутрішнє забезпечення якості освіти повинно охоплювати вирішальні для успішного забезпечення якості аспекти (рис.1).

Законом України «Про вищу освіту» також визначено цілу низку процедур і заходів, які повинна передбачати система забезпечення закладами вищої освіти якості

Рис.1. Стандарти та рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості освіти

освітньої діяльності та якості вищої освіти (рис. 2).

Таким чином, в Україні створено загальні передумови для формування систем забезпечення якості вищої освіти у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Розроблення та впровадження на їх підставі індивідуалізованих систем забезпечення якості вищої освіти має стати важливим інструментом, який гарантуватиме університетам удосконалення та розвиток за усіма напрямками діяльності, та, основне, надасть можливість досягти цілі високої якості вищої освіти, поставленої усіма стейкхолдерами цього процесу – органами державної влади, НАЗЯВО, університетами, працедавцями, абітурієнтами, студентами, випускниками та громадськістю.

Національний університет «Львівська політехніка» розробляє систему забезпечення якості вищої освіти відповідно до Закону України «Про вищу освіту», ДСТУ ISO 9001:2015 Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2015, IDT), «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)» та на виконання Програми розвитку Національного університету «Львівська політехніка» до 2020 р.

Важливо також зазначити, що Львівська політехніка має значні напрацювання у сфері внутрішнього забезпечення якості: в університеті розроблено та впроваджено майже 90 Положень, спрямованих на регулювання й удосконалення різних аспектів

Рис. 2. Перелік процедур і заходів системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти

освітньої діяльності та забезпечення якості вищої освіти.

Метою цієї статті є формулювання основних засад системи забезпечення якості вищої освіти у Національному університеті «Львівська політехніка».

Систему забезпечення якості вищої освіти (систему внутрішнього забезпечення якості) у Національному університеті «Львівська політехніка» (далі – *Система ВЗЯ*) розроблено на підставі основних положень загальної теорії систем та з урахуванням основних функцій менеджменту – планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання, які через конкретні функції і з допомо-

гою об'єднувальних функцій задіяні в усіх управлінських процесах (рис. 3).

Дотримання якості є першочерговим завданням управління будь-яким процесом з метою досягнення і підтримання його характеристик відповідно до встановлених (запланованих) вимог. Системний підхід до внутрішнього забезпечення якості передбачає, насамперед, формування загальних орієнтирів, визначення перспектив, кінцевих результатів, а також шляхів і способів їхнього досягнення. Це здійснюється шляхом стратегічного і тактичного планування; у Львівській політехніці зараз розробляється Стратегія розвитку університету на період до 2030 р., одним і найважливі-

Рис. 3. Функціонування системи внутрішнього забезпечення якості в Національному університеті «Львівська політехніка»

ших пріоритетів якої є забезпечення якості вищої освіти.

Поняття Системи ВЗЯ запропоновано визначити як систему управління університетом, яка містить сукупність взаємопов'язаних процедур та процесів, спрямованих на набуття здобувачами вищої освіти загальних та професійних компетентностей відповідно до вимог працедавця.

Важливими засадами функціонування Системи ВЗЯ є моніторинг якості вищої освіти; виявлення відхилень фактичних значень показників від запланованих значень, їх аналіз та у разі необхідності – пошук та реалізація шляхів їхнього усунення через здійснення управлінських впливів (коригувальних дій).

Умовно представимо університет як дискретну модель (рис.4).

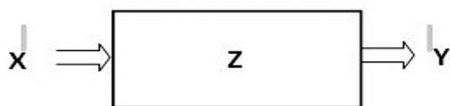

Рис. 4. Дискретна модель університету

- де X – *вхідна множина; яка, зокрема, відображає рівень знань та досягнень абітурієнтів;*
- Y – *вихідна множина; яка, зокрема, відображає рівень відповідності набуття здобувачами вищої освіти необхідних компетентностей;*
- Z – *множина станів системи, які визначаються технологією діяльності ВНЗ з перетворення множини входу X у потрібний рівень якості множини виходу Y . Z відображає процедури, які забезпечують якість освітньої діяльності та якість вищої освіти (якість викладання, якість науково-педагогічних працівників, якість наповнення дисциплін тощо).*

Отже, на вході системи є вхідна множина абітурієнтів з певним рівнем знань та досягнень, а вплив ВНЗ віднесено до технології перетворення показників вхідної множини в потрібні показники множини на виході системи. Зрозуміло, що Z включає формування та реалізацію управлінських впливів на основі аналізу даних про параметри процесу.

Критерієм функціонування Системи ВЗЯ є якість вищої освіти; ступінь забез-

печеності критерію необхідно проводити шляхом аналізування значень діагностичних показників (або цільових індикаторів), сформульованих за допомогою експертного оцінювання, на виході системи. Такими діагностичними показниками ми взяли:

частку випускників, які через п'ять років після закінчення ВНЗ стали управлінцями, у загальній чисельності випускників;

частку випускників, які працевлаштовані за здобутим фахом, у загальній чисельності випускників;

частку випускників, які непрацевлаштовані впродовж року, у загальній чисельності випускників;

позиція університету за підсумками рейтингів:

міжнародних (Times Higher Education – THE World University Rankings і QS World University Rankings);

національних («Топ-200 Україна», Консолідований рейтинг ВНЗ України);

за оцінками роботодавців.

Якість підготовки випускника університету є функцією від якості ключових процедур та процесів ВНЗ. Звідси випливає необхідність формування сукупності інформативних параметрів та їх показників для складових функції якості, оцінювання та аналізування на відповідність фактичних значень показників значенням запланованим (або нормативним) і у випадку невідповідності та у разі потреби, як уже було сказано, – прийняття відповідних управлінських рішень та застосування управлінських впливів.

Важливим аспектом функціонування Системи ВЗЯ є використання мотиваційних механізмів; вони передбачають такі форми мотивування: матеріальне (преміювання, встановлення надбавок і доплат, інші заохочувальні виплати тощо, трудове (створення комфортних умов праці, формування корпоративної культури тощо) і статусне (кар'єрне зростання, визнання досягнень тощо), а також стимулювання відповідальності та застосування штрафних санкцій (попередження, догана, зменшення обсягу надбавок чи їх зняття, переведення на нижчу посаду тощо).

Запишемо векторну функцію забезпечення як функцію наступних, сформульованих за принципом Парето [2], складових, які відображають: а) освітню діяльність, б) наукову діяльність, в) міжнародну академічну співпрацю:

$$Z = F(G_1, G_2, \dots, G_n).$$

У першому наближенні такими складовими G_i пропонуються якості:

- контингенту студентів;
- освітнього процесу;
- науково-дослідної роботи студентів;
- науково-педагогічних працівників;
- інформаційного забезпечення;
- матеріально-технічного забезпечення.

З урахуванням зазначеного вище сформовано загальну структуру Системи ВЗЯ (рис. 5), яка охоплює шість складових функції якості. Розширене представлення кожної і-ї складової функції якості, вимірювання інформативних параметрів (ІП) для цієї складової, а також сукупність управлінських впливів (УВ) на рівень і-ї складової і, відповідно, на якість вищої освіти, показано на рис. 6–10.

Структуру формування складової функції якості «Контингент студентів» наведено на рис 6.

Інформативними параметрами (ІП) складової функції якості «Контингент студентів» пропонуємо:

- ІП_{1.1} – якість знань учнів шкіл, гімназій, ліцеїв тощо, а також результати ЗНО попередніх років;
- ІП_{1.2} – рівень прохідного балу і коефіцієнти вагомості предметів ЗНО, а також атестата про середню освіту;
- ІП_{1.3} – якість знань студентів, що вступили до університету у поточному році;
- ІП_{1.4} – результати тестових завдань для вступників на освітню програму магістра, а також на скорочений термін освітньої програми бакалавра після технікумів;
- ІП_{1.5} – участь у предметних олімпіадах;
- ІП_{1.6} – стан академічної мобільності студентів (внутрішньої академічної мобільності та міжнародної академічної мобільності, а також ступеневої мобільності, що підтверджується документами про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше вищих навчальних закладів).

На основі оцінювання та аналізу показників, сформованих у межах кожного інформативного параметру, нами визначено такі управлінські впливи:

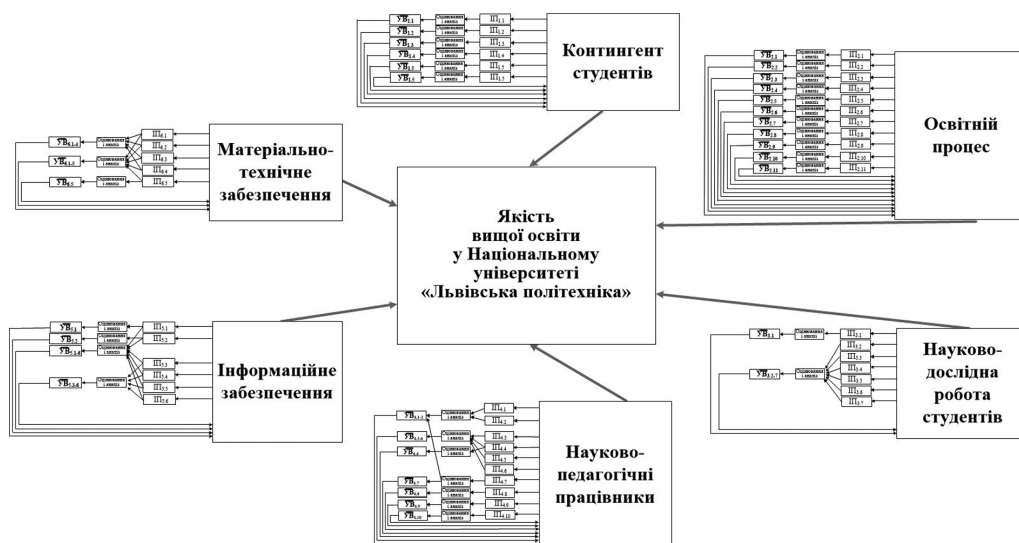

Рис. 5. Складові функції якості вищої освіти у Національному університеті «Львівська політехніка»

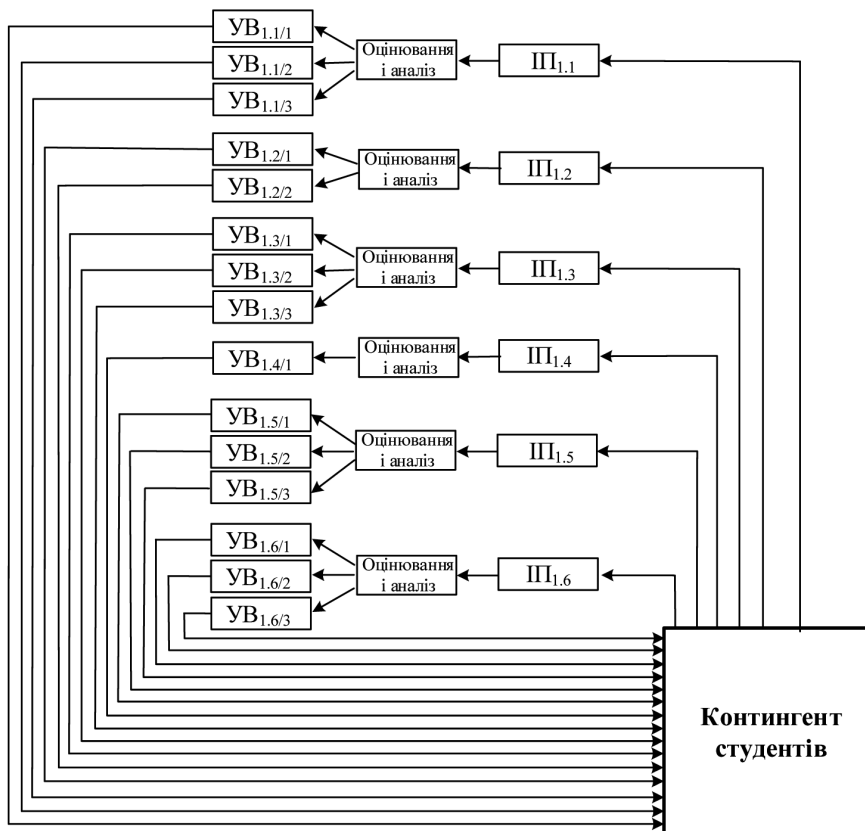

Рис. 6. Структура формування складової функції якості «Контингент студентів»

$\overline{UB}_{1.1}$ – вектор управлінських впливів щодо $ПП_{1.1}$:

$UB_{1.1/1}$ – утворення та організування роботи підрозділу з проведення профорієнтаційної роботи із залучення абітурієнтів;

$UB_{1.1/2}$ – упровадження ступеневої освітньої моделі «школа – коледж – університет»;

$UB_{1.1/3}$ – утворення мережі «інформ-агенцій» університету;

$\overline{UB}_{1.2}$ – вектор управлінських впливів щодо $ПП_{1.2}$:

$UB_{1.2/1}$ – коригування коефіцієнтів вагомості предметів ЗНО і атестата в Правилах прийому до університету;

$UB_{1.2/2}$ – «лікнеп» з дисциплін, з яких студенти університету отримали низькі бали за результатами ЗНО;

$\overline{UB}_{1.3}$ – вектор управлінських впливів щодо $ПП_{1.3}$:

$UB_{1.3/1}$ – організація «лікнепу» з профільних дисциплін для даної спеціальності;

$UB_{1.3/2}$ – диференціація груп і відповідне коригування змісту практичних занять для студентів першого курсу;

$UB_{1.3/3}$ – створення робочих груп для налагодження зв'язків з методичними комісіями середніх шкіл;

$\overline{UB}_{1.4}$ – вектор управлінських впливів щодо $ПП_{1.4}$:

$UB_{1.4/1}$ – формування та систематичне оновлення банку тестів;

$\overline{UB}_{1.5}$ – вектор управлінських впливів щодо $ПП_{1.5}$:

$UB_{1.5/1}$ – урахування додаткових балів до рейтингу студента при вступі на другий та третій рівні вищої освіти;

- $UB_{1,5/2}$ – забезпечення додаткових можливостей для першого працевлаштування шляхом створення «Банку можливостей для першого працевлаштування»;
 $UB_{1,5/3}$ – надання першочергових рекомендацій для участі в міжнародних програмах;
 $\overline{UB}_{1,6}$ – вектор управлінських впливів щодо $IP_{1,6}$;
 $UB_{1,6/1}$ – розвиток міжнародного співробітництва та сприяння реалізації академічної мобільності;
 $UB_{1,6/2}$ – формування типової структури пояснювальної записки до кваліфікаційної роботи, підготованої для отримання дипломів про вищу освіту від двох ВНЗ (у межах програм подвійних дипломів);
 $UB_{1,6/3}$ – проведення тренінгів з реалізації програм академічної мобільності.

Структуру формування складової функції якості «Освітній процес» наведено на рис 7.

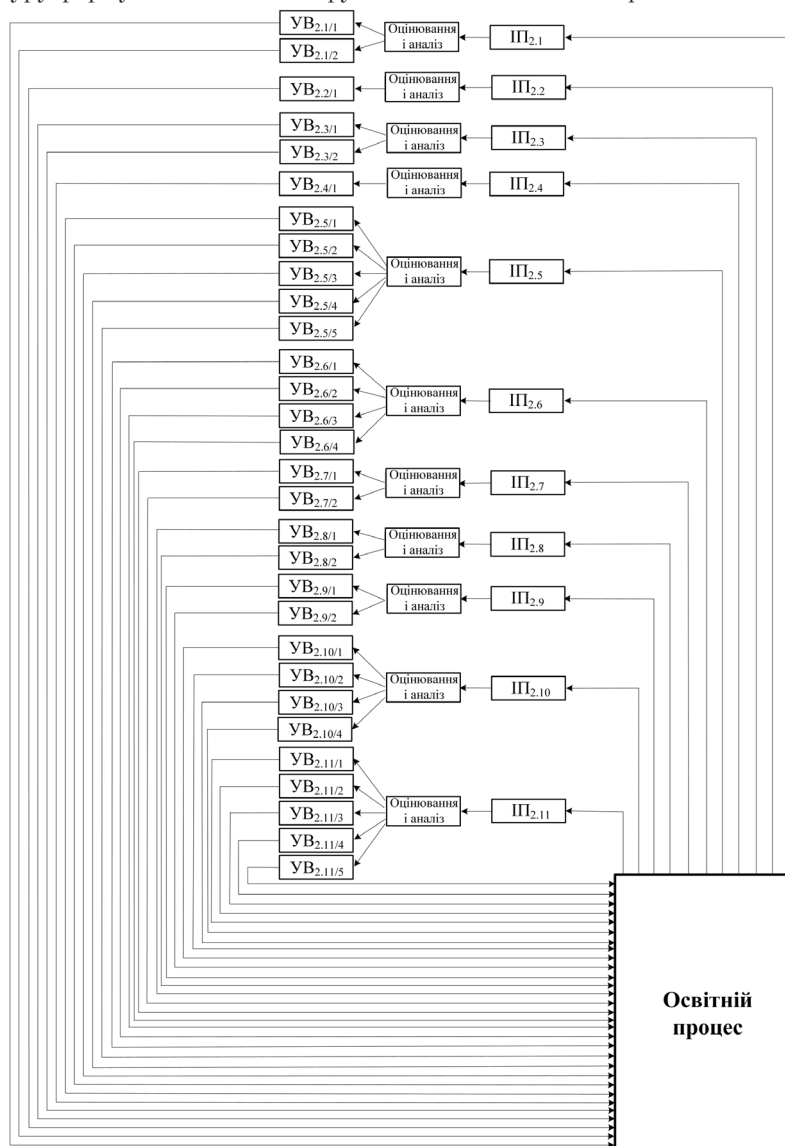

Рис. 7. Структура формування складової функції якості «Освітній процес»

Інформативними параметрами складової функції якості «Освітній процес» пропонуються:

- ІП_{2.1} – рівень засвоєння знань студентами після повторного вивчення дисциплін;
- ІП_{2.2} – аналіз результатів реалізування Положення про поточний і семестровий контроль (Положення систематично удосконалюється з урахуванням нормативно-правових документів);
- ІП_{2.3} – моніторинг відповідності спеціальності (спеціалізації) до потреб сучасного ринку праці;
- ІП_{2.4} – рівень знань студентів за результатами поточного контролю;
- ІП_{2.5} – рівень знань студентів за результатами семестрового контролю;
- ІП_{2.6} – рівень знань студентів за результатами контролю залишкових знань;
- ІП_{2.7} – рівень знань бакалаврів і магістрів за результатами діагностичного контролю у формі комплексних контрольних кваліфікаційних завдань (КККЗ);
- ІП_{2.8} – ступінь навчально-методичного забезпечення освітніх програм здобувачів першого та другого рівня вищої освіти;
- ІП_{2.9} – якість та оригінальність бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт;
- ІП_{2.10} – рівень впровадження та використання новітніх технологій навчання;
- ІП_{2.11} – ступінь об'єктивності оцінювання знань студентів.

Управлінськими впливами тоді є такі:

$\overline{УВ}_{2.1}$ – вектор управлінських впливів щодо ІП_{2.1}:

- УВ_{2.1/1} – реалізування підходу, за якого задовільна оцінка з будь-якої дисципліни повторного вивчення унеможливіє призначення стипендії в семестрі, коли здійснюється повторне навчання;
- УВ_{2.1/2} – розроблення методики створення програми повторного вивчення;

$\overline{УВ}_{2.2}$ – вектор управлінських впливів щодо ІП_{2.2}:

- УВ_{2.2/1} – розроблення і запровадження автоматизованої системи виявлення та діагностики ризиків до початку семестрового контролю;

$\overline{УВ}_{2.3}$ – вектор управлінських впливів щодо ІП_{2.3}:

- УВ_{2.3/1} – ліцензування нових освітніх програм з урахуванням світового досвіду і потреб ринку праці; формування на їх основі індивідуальних траєкторій навчання;
- УВ_{2.3/2} – коригування програм дисциплін, які реалізують освітню програму в режимі «on-line»;

$\overline{УВ}_{2.4}$ – вектор управлінських впливів щодо ІП_{2.4}:

- УВ_{2.4/1} – розроблення та запровадження Положення про самостійну роботу студентів;

$\overline{УВ}_{2.5}$ – вектор управлінських впливів щодо ІП_{2.5}:

- УВ_{2.5/1} – розроблення та впровадження Положення «Кращий студент року інституту»;
- УВ_{2.5/2} – коригування екзаменаційних і залікових завдань;
- УВ_{2.5/3} – призначення стипендій;
- УВ_{2.5/4} – повторне вивчення;
- УВ_{2.5/5} – відрахування;

$\overline{УВ}_{2.6}$ – вектор управлінських впливів щодо ІП_{2.6}:

- УВ_{2.6/1} – розроблення структури комплексних контрольних робіт (ККР);
- УВ_{2.6/2} – коригування (у бік збільшення) коефіцієнта врахування ККР у рейтинговій системі;
- УВ_{2.6/3} – формування ККР для дисциплін нових спеціальностей;
- УВ_{2.6/4} – запровадження структурних технологій для складання ККР;

$\overline{УВ}_{2.7}$ – вектор управлінських впливів щодо ІП_{2.7}:

- УВ_{2.7/1} – урахування результатів КККЗ у конкурсному оцінюванні при вступі на освітній рівень магістра;
- УВ_{2.7/2} – формування на вимогу працедавця інформаційних відомостей про набуття компетентностей випускником (інформаційні відомості формуються за результатами КККЗ);

$\overline{УВ}_{2.8}$ – вектор управлінських впливів щодо $ІП_{2.8}$:

- $УВ_{2.8/1}$ – оцінювання змісту цих програм на відповідність нормативним вимогам;
- $УВ_{2.8/2}$ – оцінювання змісту цих програм на відповідність потребам ринку праці і запитам працедавця;

$\overline{УВ}_{2.9}$ – вектор управлінських впливів щодо $ІП_{2.9}$:

- $УВ_{2.9/1}$ – наповнення університетського репозиторію бакалаврських та магістерських робіт;
- $УВ_{2.9/2}$ – здійснення перевірки кваліфікаційних робіт на наявність плагіату;

$\overline{УВ}_{2.10}$ – вектор управлінських впливів щодо $ІП_{2.10}$:

- $УВ_{2.10/1}$ – створення «Банку проблемних ситуацій» для викладання дисципліни;
- $УВ_{2.10/2}$ – формування задач з дисципліни для проведення «мозкового штурму»;
- $УВ_{2.10/3}$ – мотивування викладачів;
- $УВ_{2.10/4}$ – проведення тренінгів з використанням новітніх технологій у навчальному процесі;

$\overline{УВ}_{2.11}$ – вектор управлінських впливів щодо $ІП_{2.11}$:

- $УВ_{2.11/1}$ – прийом іспитів принаймні двома викладачами;
- $УВ_{2.11/2}$ – запровадження практики складання іспиту з використанням комп'ютерних технологій;
- $УВ_{2.11/3}$ – розроблення спеціальних тестів, які передбачають перевірку загальних і професійних компетентностей;
- $УВ_{2.11/4}$ – порівняльний аналіз семестрової оцінки, поточної успішності та результатів ректорських контрольних робіт при формуванні висновків щодо об'єктивності викладача;
- $УВ_{2.11/5}$ – розроблення та запровадження Етичного кодексу викладача і студента.

Структуру формування складової функції якості «Науково-дослідна робота студентів» наведено на рис. 8. Ця складова враховує участь студентів у науково-дослідній роботі у вільний від навчання час.

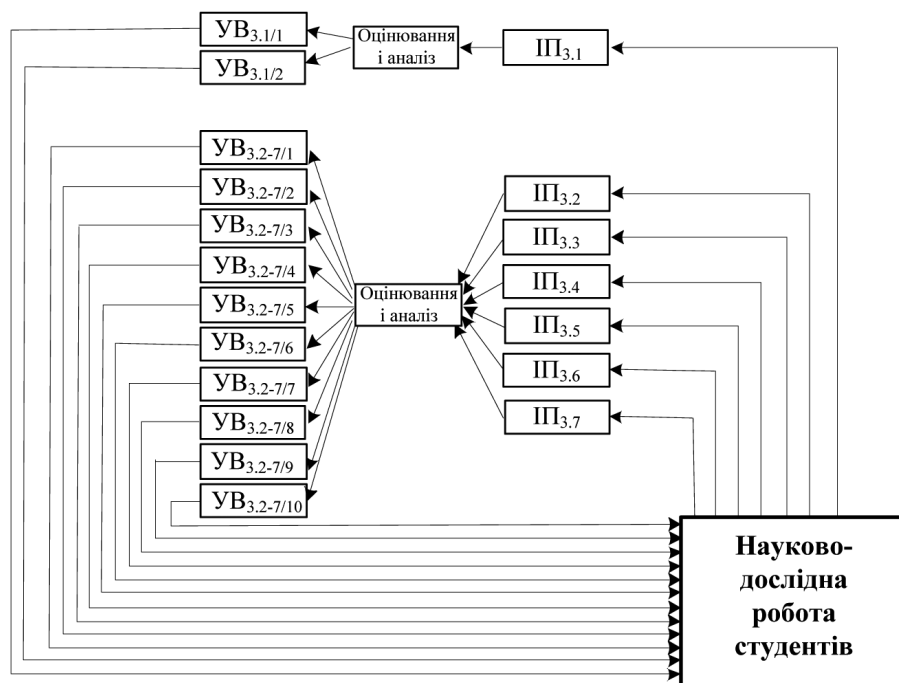

Рис. 8. Структура формування складової функції якості «Науково-дослідна робота студентів»

Інформативними параметрами цієї складової функції якості беремо:

- ІП_{3.1} – робота в наукових товариствах, гуртках, проблемних групах, студентських проектно-конструкторських бюро;
- ІП_{3.2} – участь в науково-технічних конференціях і семінарах;
- ІП_{3.3} – участь у виконанні держбюджетних і госпдогівірних науково-дослідних робіт, міжнародних та вітчизняних грантів;
- ІП_{3.4} – участь у винахідницькій діяльності;
- ІП_{3.5} – участь у Всеукраїнському конкурсі студентських науково-дослідних робіт;
- ІП_{3.6} – участь у конкурсі наукових робіт студентів за програмою «Завтра. UA» та інших конкурсах;
- ІП_{3.7} – наявність наукових публікацій.

За результатами оцінювання та аналізу інформативних параметрів сформовано такі управлінські впливи:

- $\overline{УВ}_{3.1}$ – вектор управлінських впливів щодо ІП_{3.1}:
 - УВ_{3.1/1} – координування студентської науково-дослідної роботи між структурними підрозділами – кафедрою, науковим товариством студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених, НДЧ, органами студентського самоврядування;
 - УВ_{3.1/2} – формування тематики для студентських науково-дослідних робіт;
- $\overline{УВ}_{3.2-7}$ – вектор управлінських впливів щодо ІП_{3.2} – ІП_{3.7}, який реалізується через статусне, матеріальне та трудове мотивування науково-дослідної роботи студентів шляхом:
 - УВ_{3.2-7/1} – урахування додаткових балів до рейтингу студента при вступі на другий та третій рівні вищої освіти;
 - УВ_{3.2-7/2} – забезпечення додаткових можливостей для першого працевлаштування шляхом створення «Банку можливостей для першого працевлаштування»;
 - УВ_{3.2-7/3} – надання першочергових рекомендацій для участі в міжнародних програмах;
 - УВ_{3.2-7/4} – нагородження відзнаками університету;
 - УВ_{3.2-7/5} – нагородження відзнакою «Кращий студент року інституту»;
 - УВ_{3.2-7/6} – надання пропозицій для нагородження відомчими відзнаками МОН України;
 - УВ_{3.2-7/7} – обов'язкове залучення до наукової діяльності для отримання диплома з відзнакою;
 - УВ_{3.2-7/8} – надання іменних стипендій;
 - УВ_{3.2-7/9} – переведення на бюджетну форму навчання або надання «фінансових канікул» студентам комерційної форми навчання;
 - УВ_{3.2-7/10} – першочергове поселення в гуртожиток або першочергова рекомендація на оздоровлення.

Структуру формування складової функції якості «Науково-педагогічні працівники» наведено на рис 9.

Інформативними параметрами складової функції якості «Науково-педагогічні працівники» визначено:

- ІП_{4.1} – відповідність науково-педагогічних працівників вимогам ліцензійних умов провадження освітньої діяльності на першому і другому рівнях вищої освіти;
- ІП_{4.2} – відповідність умовам конкурсу на заміщення посад науково-педагогічних працівників Львівської політехніки;
- ІП_{4.3} – участь викладачів у підготовці запитів і отримання міжнародних наукових та освітніх грантів;
- ІП_{4.4} – організування (для голів СВР) та участь у спеціалізованих вчених радах;
- ІП_{4.5} – розроблення та впровадження навчально-методичного забезпечення дисциплін;
- ІП_{4.6} – участь у формуванні матеріально-технічного забезпечення навчальної і науково-дослідної діяльності університету;
- ІП_{4.7} – якість складу наукових та науково-педагогічних працівників (частка працівників з науковими ступеннями у загальній чисельності ННП університету, частка молодих учених, наявність міжнародних сертифікатів з іноземних мов тощо);

- $IP_{4,8}$ – участь у роботі науково-методичних комісій і експертних радах МОН України;
 $IP_{4,9}$ – міжнародне та національне визнання досягнень (наявність міжнародних та вітчизняних нагород тощо);
 $IP_{4,10}$ – стажування та підвищення кваліфікації.

Управлінськими впливами складової функції якості «Науково-педагогічні працівники» запропоновано:

$\overline{UB}_{4,1-2}$ – вектор управлінських впливів щодо $IP_{4,1} - IP_{4,2}$:

- $UB_{4,1-2/1}$ – формування та реалізація комплексних програм з підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів;
 $UB_{4,1-2/2}$ – формування планів видання монографій, підручників та навчальних посібників;
 $UB_{4,1-2/3}$ – забезпечення відповідності наукових журналів, які видаються в університеті, вимогам наукометричних баз Scopus та Web of Science;

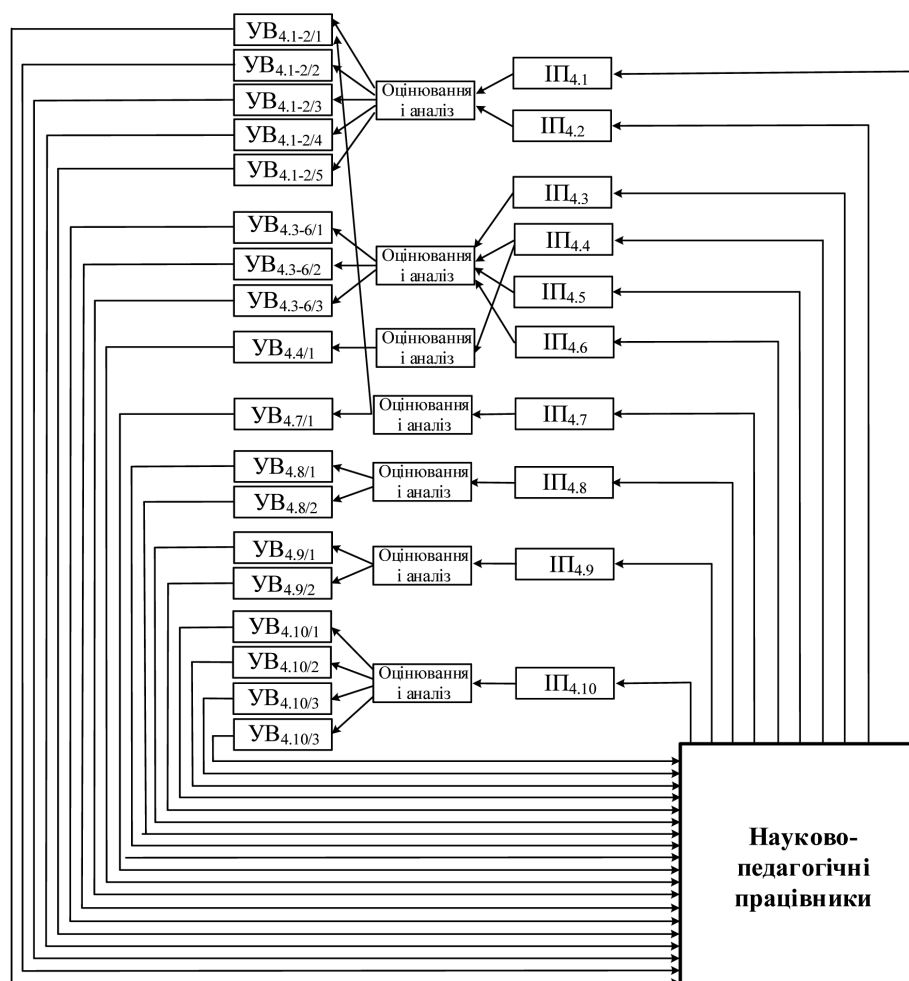

Рис. 9. Структура формування складової функції якості «Науково-педагогічні працівники»

- $UB_{4.1-2/4}$ – запровадження системи прямого взаємозв'язку між результатами в освітній, методичній та науковій діяльності з обсягом навчального навантаження;
- $UB_{4.1-2/5}$ – удосконалення форми контракту та доповнення його переліком конкретних робіт (із указанням, для прикладу, назв запланованих до видання наукових чи навчально-методичних праць тощо) та термінів виконання; запровадження процедури, яка передбачає розрив контракту з викладачем, переведення його на один чи два роки на роботу за трудовим договором і відмову у працевлаштуванні, якщо працівник не відповідає критеріям;
- $\overline{UB}_{4.3-6}$ – вектор управлінських впливів щодо $IP_{4.3} - IP_{4.6}$:
- $UB_{4.3-6/1}$ – рейтингування кафедр;
- $UB_{4.3-6/2}$ – урахування показників рейтингування викладачів при обранні на посаду за конкурсом;
- $UB_{4.3-6/3}$ – запровадження практики обов'язкового вивчення іноземних мов; надання можливості відвідування таких курсів на пільгових умовах у лінгвістичному центрі університету;
- $\overline{UB}_{4.4}$ – вектор управлінських впливів щодо $IP_{4.4}$:
- $UB_{4.4/1}$ – коригування навчального навантаження;
- $\overline{UB}_{4.7}$ – вектор управлінських впливів щодо $IP_{4.7}$:
- $UB_{4.7/1}$ – мотивування наукових та науково-педагогічних працівників;
- $\overline{UB}_{4.8}$ – вектор управлінських впливів щодо $IP_{4.8}$:
- $UB_{4.8/1}$ – подання пропозицій до МОН щодо кандидатур для включення до складу науково-методичних комісій і експертних рад МОН України;
- $UB_{4.8/2}$ – коригування навчального навантаження та розроблення підходів до коригування;
- $\overline{UB}_{4.9}$ – вектор управлінських впливів щодо $IP_{4.9}$:
- $UB_{4.9/1}$ – розроблення системи матеріального стимулювання науково-педагогічних працівників;
- $UB_{4.9/2}$ – реалізація Положення про відзнаки університету;
- $\overline{UB}_{4.10}$ – вектор управлінських впливів щодо $IP_{4.10}$:
- $UB_{4.10/1}$ – формування та реалізація комплексних програм стажування та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;
- $UB_{4.10/2}$ – формування банку даних про бази стажування та підвищення кваліфікації;
- $UB_{4.10/3}$ – удосконалення роботи міжнародного освітнього центру університету щодо інформування про міжнародні програми обмінів і стажувань;
- $UB_{4.10/4}$ – створення можливості для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників при університеті за спеціальними програмами.

Структуру формування складової функції якості «Інформаційне забезпечення» наведено на рис 10.

Складова функції якості «Інформаційне забезпечення» ідентифікується такими інформативними параметрами:

- $IP_{5.1}$ – якість web-сайту університету;
- $IP_{5.2}$ – стан наповнення віртуального навчального середовища (ВНС);
- $IP_{5.3}$ – наявність ліцензованих програмних продуктів;
- $IP_{5.4}$ – наявність пакетів прикладних програм;
- $IP_{5.5}$ – сукупність програмних засобів, якими повинні вміти користуватися студенти певних спеціальностей;
- $IP_{5.6}$ – факт використання спеціалізованого програмного забезпечення.

Управлінськими впливами у цьому випадку запропоновано:

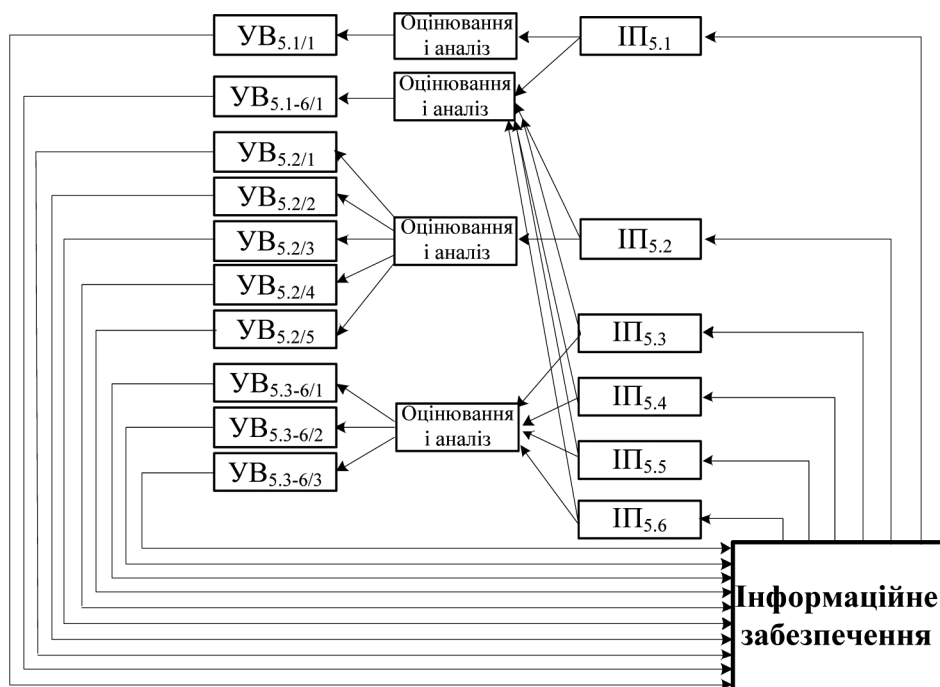

Рис. 10. Структура формування складової функції якості «Інформаційне забезпечення»

- $\overline{UB}_{5.1}$ – вектор управлінських впливів щодо $ІП_{5.1}$:
- $UB_{5.1/1}$ – удосконалення та постійна актуалізація web-сайту університету;
- $\overline{UB}_{5.1-6}$ – вектор управлінських впливів щодо $ІП_{5.1} - IP_{5.6}$:
- $UB_{5.1-6/1}$ – формування та реалізація Програми інформатизації університету;
- $\overline{UB}_{5.2}$ – вектор управлінських впливів щодо $ІП_{5.2}$:
- $UB_{5.2/1}$ – проведення методичних семінарів для викладачів з питань ВНС і видання відповідних сертифікатів;
- $UB_{5.1/2}$ – формування та удосконалення університетської системи доступу до матеріалів ВНС;
- $UB_{5.1/3}$ – забезпечення постійного доступу до провідних наукових видань, насамперед – що входять до наукометричних баз даних;
- $UB_{5.1/4}$ – забезпечення постійного доступу до матеріалів міжнародних науково-технічних конференцій, симпозіумів тощо, які відбувались, принаймні за останні 10 років;
- $UB_{5.1/5}$ – забезпечення постійного доступу до навчально-методичних видань;
- $\overline{UB}_{5.3-6}$ – вектор управлінських впливів щодо $ІП_{5.3} - IP_{5.6}$:
- $UB_{5.3-6/1}$ – розроблення комплексних планів поетапного запровадження (оновлення) спеціалізованого програмного забезпечення;
- $UB_{5.3-6/2}$ – удосконалення інформаційних ресурсів бібліотеки, підписка на періодичні видання;
- $UB_{5.3-6/3}$ – аналіз ступеня та інтенсивності використання викладачами та студентами програмних продуктів і засобів.

Структуру формування складової функції якості «Матеріально-технічне забезпечення» наведено на рис 11.

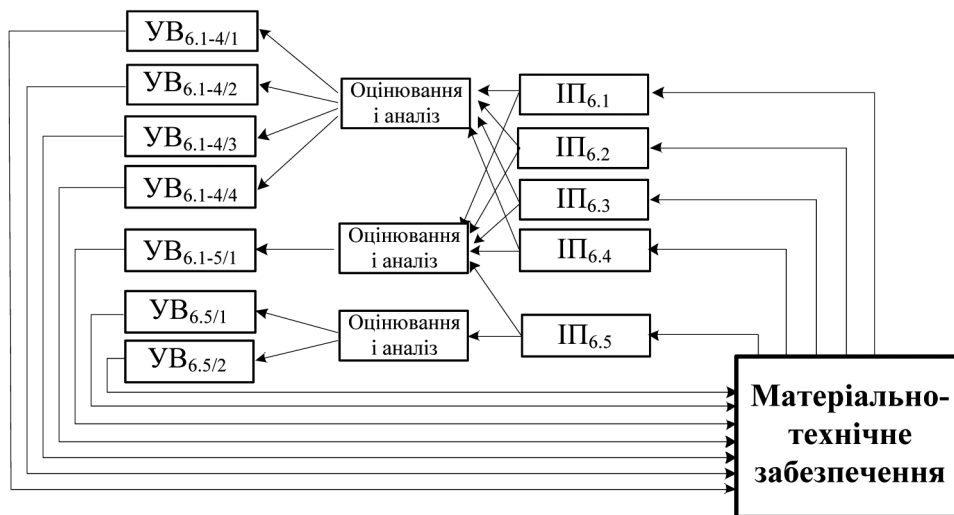

Рис. 11. Структура формування складової функції якості
«Матеріально-технічне забезпечення»

Інформативними параметрами складової функції якості «Матеріально-технічне забезпечення» встановлено:

- IP_{6.1} – наявність сучасної приладної бази та відповідність лабораторних практикумів сучасним вимогам;
- IP_{6.2} – наявність навчально-наукових лабораторій (центрів), створених за сприяння закордонних фірм, провідних у певній галузі;
- IP_{6.3} – забезпечення обчислювальною технікою;
- IP_{6.4} – доступ до Інтернету;
- IP_{6.5} – складність лабораторного обладнання і відповідність кваліфікації навчально-допоміжного персоналу.

Для складової функції якості «Матеріально-технічне забезпечення» сформульовано такі управлінські впливи:

$\overline{UB}_{6.1-4}$ – вектор управлінських впливів щодо IP_{6.1} – IP_{6.4}:

- UB_{6.1-4/1} – створення комплексних планів модернізації лабораторних практикумів;
- UB_{6.1-4/2} – залучення потенційних роботодавців до створення матеріально-технічної бази університету;
- UB_{6.1-4/3} – залучення грантових коштів до розвитку матеріально-технічної бази університету;
- UB_{6.1-4/4} – укладання договорів з іноземними та вітчизняними фірмами про безкоштовне передавання сучасного обладнання;

$\overline{UB}_{6.5}$ – вектор управлінських впливів щодо IP_{6.5}:

- UB_{6.5/1} – забезпечення підвищення кваліфікації навчально-допоміжного персоналу;
- UB_{6.5/2} – мотивування навчально-допоміжного персоналу;

$\overline{UB}_{6.1-5}$ – вектор управлінських впливів щодо IP_{6.1} – IP_{6.5}:

- UB_{6.1-5/1} – створення бюджетної комісії у складі Вченої ради університету.

Щодо коефіцієнтів вагомості складових функцій якості пропонуються визначені на основі експертного оцінювання такі їх значення:

контингент студентів	0,1
освітній процес	0,25
науково-дослідна робота студентів	0,25
науково-педагогічні працівники	0,2
інформаційне забезпечення	0,1
матеріально-технічне забезпечення	0,1

Висновки. Наведена сукупність інформативних параметрів та формування на основі їх оцінювання та аналізування відповідних управлінських впливів, подає (у

першій ітерації) загальну схему забезпечення якості вищої освіти у ВНЗ. У подальшому потрібно сформувати набір показників, які кількісно характеризують інформативні параметри і за якими ідентифікуються відхилення, а у функції відхилень застосовуються ті чи інші з перерахованих управлінських впливів. Реалізування такої схеми може в подальшому забезпечити суттєвий поступ у вирішенні проблеми якості підготовки фахівців у ВНЗ. Сформульовану в статті методологію прийнято за основу для впровадження пілотного проекту Системи ВЗЯ у Національному університеті «Львівська політехніка».

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37/38, ст. 2004. – URL: <https://pensia.ua/ua/baza-znan/normativno-zakonodavcha-baza/item/777-zakon-ukrainy-1556-vii-vid-01-07-2014-pro-vyshchu-osvitu> (дата звернення: 26.10.2017).
2. **Подinovский В. В.** Парето-оптимальные решения многокритериальных задач / В. В. Подinovский, В. Д. Ногин. – М.: Наука, 1982. – 256 с.
3. Постанова Верховної Ради України Про рекомендації парламентських слухань на тему «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки України» від 12.07.2017 № 2133-VIII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – №34, ст. 374. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2133-19> (дата звернення: 26.10.2017).
4. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) [Електронний ресурс] : ухвалено Мініст. конф. в Єревані, 14–15 трав. 2015 р. – URL: <http://www.britishcouncil.org.ua/programmes/education/ihe> (дата звернення: 26.10.2017).
5. Magna charta delle università europee : Bologna 18 settembre 1988 / Magna Charta Observatory. – Bologna, Italia, 1988. – 23 р.

REFERENCES

1. Law of Ukraine "About the Higher Education", 01.07.2014 № 1556-VII [Electronic resource] // The Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. – 2014, No 37/38, art. 2004. – URL: <https://pensia.ua/ua/baza-znan/normativno-zakonodavcha-baza/item/777-zakon-ukrainy-1556-vii-vid-01-07-2014-pro-vyshchu-osvitu> (access date: 26.10.2017). (In Ukrainian).
2. **Podinovskiy V. V.** Pareto-optimal solutions of multicriteria problems / V. V. Podinovskiy, V. D. Nogin. – M.: Science, 1982. – 256 p. – (Economic and Mathematical Library). (In Russian).
3. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the recommendations for the parliament proceedings on the issue of State and problems of financing of education and science of Ukraine", 12.07.2017 № 2133-VIII [Electronic resource] // The Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. – 2017, No 34, art. 374. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2133-19> (access date: 26.10.2017). (In Ukrainian).
4. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) Approved by the Ministerial Conference in Yerevan, 14–15 May 2015. – URL: <http://www.britishcouncil.org.ua/programmes/education/ihe> (access date: 26.10.2017). (In Ukrainian).

УДК 378.1:167/168.001

КОГНІТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Олександра РУБАНЕЦЬ

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

© Рубанець О., 2017

Ключові слова: когнітивні технології, когнітивні технології в освіті, когнітивний розвиток, когнітивні процеси (освітні, професійні та ін.).

У статті розглядається співвідношення когнітивних технологій та когнітивних технологій в освіті. Когнітивні технології в освіті розкриваються як інтелектуальні технології та як освітні технології. Когнітивні технології в освіті розкривають особливості реалізації когнітивних процесів в освітньому середовищі. Когнітивні технології виявляють особливості функціонування цілісної складної системи людини. Освітнє середовище має свої особливості реалізації когнітивних процесів у навчанні, вихованні, при прийнятті рішень, когнітивно-му розвитку особистості. Водночас освітнє середовище передбачає когнітивні процеси, комунікативні процеси, інтерактивні взаємодії,

розвиток полілогу та командної роботи. Сучасні когнітивні технології в освіті враховують також перенесення когнітивних взаємодій у цих сферах в інформаційне середовище. Розробляється новий підхід до когнітивних технологій в освіті, що спирається на розкриття когнітивних технологій як посередника між іграми розуму, когнітивними процесами у сфері розуму, когнітивній системі людини, їх успішною реалізацією в освітніх процесах. За-разом когнітивні технології в освіті дають змогу оволодіти реалізацією когнітивних процесів у професійному середовищі – військовому, управлінському, бізнес-середовищі, соціокультурній сфері та ін.

Постановка проблеми та її актуальність. Зростання значення вищої освіти як ядра інноваційної системи українського суспільства зумовлює необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності її навчальної та виховної функцій. Зростання значення ефективності людського виміру вищої освіти у становленні інноваційно-

го мислення актуалізує дослідження спрямованості когнітивних технологій на розвиток людської особистості. Підвищення вимог до ефективності та продуктивності роботи випускників вищої школи у різних сферах суспільного життя актуалізує технологізацію інтелектуальної діяльності, обробки інформації, прийняття рішень, командної роботи та ін.

Аналіз наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми. Актуальність дослідження когнітивних технологій в освіті постає у розкритті зростання методологічного статусу когнітивістики [12]. Водночас когнітивні технології здебільшого подаються як основні інструменти практичної реалізації когнітивістики в освітніх практиках. Формування когнітивного підходу до освіти в цьому контексті постає як методологічна основа розвитку та застосування когнітивістики в освіті.

Розкриття науки як когнітивної системи, що вимагає розвитку когнітивної активності людини [14], доводиться в постнекласичних практиках до розгляду когнітивного креативу [13; 15]. Зростання значення наукового сектору вищої освіти в дослідницьких університетах для підвищення обороноздатності та зміцнення національної безпеки актуалізує значення формування когнітивної дослідницької культури. Необхідність формування когнітивної дослідницької культури у впровадженні освітніх рівнів у контексті Болонського процесу виявляє її зв'язок з реалізацією компетентнісного підходу [16].

Формування когнітивної парадигми в освіті пов'язується з ґносеологічним підходом і розвитком синергетичної парадигми освіти [17]. Розвиток синергетичного підходу до освіти пов'язується із розкриттям її нелінійності та виявляє значення розкриття комунікативного аспекту в розгляді освіти як нелінійного соціокультурного мережевого середовища [8].

Розкриття людиновимірності науки та освіти як суб'єктності [10] виявляє значення вияву людського виміру як виміру розвитку людської активності.

Метою статті є концептуалізація поняття когнітивної технології у вищій освіті, розкриття когнітивних технологій у вищій освіті як посередника між засобами технологізації інтелектуальної діяльності та підвищення ефективності когнітивних процесів в освітніх процесах, успішної адаптації когнітивної системи людини до вимог освітнього середовища та професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розробка когнітивізму як об'єкта когнітології актуалізує розгляд зв'язку людської активності з проявами емпіричного й теоретичного та виявляє її роль у становленні нових знанневих формоутворень когнітивних технологій як до інструментів пізнавальної, ментальної та іншої діяльності. Зростання запиту до когнітивних технологій зумовлює формування утилітарно-прагматистського погляду на розуміння ефективності когнітивних технологій, обмеженої виключно її результативністю. Виправданість такого підходу зрозуміла в умовах постійних викликів, зменшення ресурсів та підвищення вимог до формування конкурентоспроможності. Водночас саме розгляд когнітивних технологій у вищій освіті виявляє їх зв'язок із науково-дослідницькими та педагогічними інноваціями, поява яких неможлива поза всебічним розвитком цілісної особистості фахівців, що задіяні в навчальних, знанневих, комунікативних та інших процесах.

Повноцінна реалізація людинотворчої місії вищої школи у формуванні якісного людського капіталу для України зумовлює актуальність особистісно-ціннісних аспектів розробки та реалізації когнітивних технологій у вищій освіті. В цьому контексті надмірна схематизація, формалізація та інструменталізація когнітивних технологій зумовлює перетворення їх на механічні засоби – певні «відмички». Така схематизація стає не тільки невинуватеною, а й небезпечною. Когнітивні технології в освіті необхідно розглядати як різновид інтелектуальних технологій, що мають аксіологічний, комунікативний, знанневий, лінгвістичний, ментальний і тілесний виміри.

Поняття інтелектуальної технології було введене Д. Беллом [1; 2]. Розглядаючи соціальні межі інформаційного суспільства, Д. Белл показав відмінність між інтелектуальною діяльністю, пов'язаною з обробкою інформації із використанням комп'ютерів, та з діяльністю на виробництві, пов'язаною з дією машинних технологій. Подальша автоматизація й роботизація промислових процесів ще більше поглибила відмінність між технологіями, дія яких спрямована на використання окремої, чітко визначеної в межах своєї дії, функції із діяльністю, що створює простір вибору можливостей і передбачає зміну умов та можливість вибору. Нинішня сфера креативних професій значно розширилась. Непевність та невизначеність, постійна зміна умов і зростання ризиків разом з підвищенням вимог до продуктивності та ефективності праці зробили всі професії, пов'язані з інтелектуальною діяльністю, вимогливими до технологій, які змогли б забезпечити розвиток простору надійності та ефективності інтелектуальних зусиль.

Натомість сфера вищої освіти є надзвичайно чутливою до технологізації когнітивних процесів. Різноманітність когнітивних процесів, задіяних у цій сфері, передбачає різноманітну множинність когнітивних технологій, спрямованих на:

- здійснення навчання;
- ментальні процеси, що забезпечують оволодіння новим матеріалом;
- розвиток пам'яті;
- формування когнітивного досвіду особистості фахівця;
- когнітивний розвиток особистості та її самовдосконалення;
- формування когнітивних механізмів контролю інтелектуальної діяльності;
- когнітивних взаємодій в інтерактивних і комунікативних процесах;
- когнітивних технологій сумісної пізнавальної та іншої (прийняття рішень) предметної діяльності.

Серед когнітивних технологій є не тільки технології, що забезпечують взаємодію з об'єктом діяльності та предметом навчання

(когнітивні технології, спрямовані на предмет та об'єкт), а й когнітивні технології, що спрямовані на процес навчання, на дію когнітивних пізнавальних здатностей, на розвиток і саморозвиток особистості. У тому числі й ті, що забезпечують можливості контролю й самоконтролю різних видів активності. А також технології когнітивної взаємодії – полілогу, когнітивної аргументації.

Окремою групою когнітивних технологій є технології, що перетворюють індивідуальну когніцію у сумісну когніцію. Сумісна когніція стає формою колективної інтелектуальної, емоційної та психологічної взаємодії, яка утворює колективний процес продуктивної діяльності. Поняття когнітивної технології спочатку фіксувало об'єднання інтелектуальної, ментальної діяльності людини з дією комп'ютера. А. Зенкін [5] убачав в інтегруванні когнітивних можливостей людини з можливостями комп'ютера утворення нової інтеграційної спільності, яка якісно змінює характер самої інтелектуальної діяльності та створює нову інтегральну єдність із надзвичайно підвищеною продуктивністю та ефективністю. Виокремлення сфери взаємодії людини з комп'ютером як сфери нових когнітивних технологій стало суттєвим для формування нових компетентностей уже існуючих спеціальностей та виникнення нових спеціалізацій.

Зрозуміло, що визначення когнітивної технології на основі виокремлення специфікації взаємодії людини з комп'ютером уже недостатньо. З одного боку, майже всі професії передбачають таку взаємодію як складник професійної підготовки. З іншого – стає зрозумілим, що сама взаємодія людини з комп'ютером може бути специфікована як особлива сфера навчальної діяльності, викладання, що має свої когнітивні особливості, у тому числі й когнітивні навантаження та перенавантаження.

Нині обмежувати дію когнітивних технологій в освіті лише цією сферою немає підстав. Розробка та застосування когнітивних технологій у вищій освіті створює

підставу для формування когнітивної сфери вищої освіти як сфери навчання, виховання, розвитку та саморозвитку особистості, її когнітивних пізнавальних здатностей, когнітивного досвіду та когнітивної дослідницької культури. Особливість когнітивної технології полягає у тому, що вона може бути задіяна як в об'єктивних процесах – навчанні, комунікаціях, полілозі і водночас є спрямованою на забезпечення когнітивних процесів, що відбуваються в людині, у її ментальній, психоемоційній, тілесній сфері, так і в різного виду когнітивних взаємодій між людьми. Серед останніх – ті, що передбачають керуючий вплив – процеси навчання й виховання; а також і ті, що передбачають когнітивну взаємодію в комунікаціях і перетворення індивідуальної інтелектуальної діяльності в сумісну когніцію чи групову когніцію. Остання відмінність є істотною для розкриття відмінності командного мислення від формування групового мислення. Групове мислення є поєднанням індивідуальних інтелектуальних зусиль і результатів, отриманих в інтелектуальній діяльності особисто через когнітивну комунікацію.

Командне мислення є інтегральною формою інтелектуальної діяльності, у якій сама інтелектуальна діяльність стає сумісною когніцією. Когнітивні технології у вищій освіті та формування на основі їх розвитку та застосування у вищій освіті когнітивної високопродуктивної сфери вищої освіти стає майданчиком для поширення когнітивних технологій у сфері політики, управління, бізнесу, взаємодій із громадськістю тощо. Особливість застосування когнітивних технологій у вищій освіті передбачає їх морально-етичне та гуманістичне спрямування.

Спрямованість на розвиток і саморозвиток особистості відзначає гуманістичну спрямованість української освіти, надає формуванню когнітивних пізнавальних здатностей, когнітивному досвіду та когнітивній дослідницькій культурі того морально-етичного наповнення, пов'язаного як із соціальною відповідальністю, так і з

соціальними компетентностями, так необхідними українському суспільству. Українське суспільство вже зазнало багато втрат і шкоди від безвідповідальних менеджерів з їх нищівною інструментальністю застосувань інтелектуальних та інших технологій. Забезпечення національних інтересів невід'ємне від високих соціальних та екологічних стандартів, яке не можна редукувати лише до матеріально-речового еквівалента.

Складність визначення когнітивних технологій та когнітивних технологій в освіті зокрема зумовлена відсутністю єдиного розуміння того, на що спрямована ця технологія, якими є загальні принципи, методологічні, світоглядні та ціннісні засади її застосування. Когнітивна технологія як така спрямована на розвиток когнітивних процесів, серед яких є обробка інформації, вивчення предметного змісту й текстового матеріалу, запам'ятовування, прийняття рішень та ін. Хоча більшість когнітивних процесів, пов'язаних із свідомістю, є контрольованими та передбачають конструкцію раціонального суб'єкта, який усвідомлює свої дії. Однак не можна давати виключно ментальне тлумачення сфері дії когнітивної технології. Тілесний підхід та його запровадження в соціології освіти розширюють сферу дії когнітивних технологій.

Сучасні техніки й технології усвідомленої дії містять не тільки ментальні, а й інші психологічні, антропологічні й тілесні засади. Застосування когнітивних технологій у такому широкому контексті є позитивним для розвитку контролю над інтелектуальною діяльністю, приборкуванням і подоланням агресії, для формування спрямованості на успіх, позитивного емоційного фону, що сприяє стабільності в навчанні та підвищенню його ефективності.

Когнітивні технології пов'язані з когнітивними функціями та когнітивними процесами навчання, виправлення помилок, виховання та самовдосконалення. Тому вони нерозривно пов'язані з ідеєю когнітивного розвитку. Когнітивний розвиток розкривається як одна із цілей навчання.

І тут необхідно наголосити на спорідненості й водночас нетотожності понять когнітивної технології як такої та когнітивної технології як освітньої технології. Тотожними в них є те, що всі когнітивні технології спрямовані на забезпечення когнітивних функцій. Але одна річ, коли йдеться про інтелектуальні чи інші здатності людини, і зовсім інша – коли йдеться про особливості реалізації когнітивних дій, функцій у сфері освіти. Більшість авторів схиляються до розгляду когнітивних технологій у сфері освіти в контексті навчального процесу. Цей напрям отримав більшість результатів, що є формалізованими й такими, які в контексті загального розуміння, якою має бути технологія, сприймаються як когнітивні технології. Але сфера освіти містить також комунікативні процеси, полілог, інтерактивні взаємодії, командну роботу, формування групового мислення та ін. Завдяки перенесенню комунікативних процесів інтерактивних взаємодій в інформаційні мережі когнітивні технології в освіті отримують якісно нове предметне й проблемне поле їх реалізації.

Іншим важливим проявом реалізації когнітивних технологій в освіті є соціокогнітивні практики, у яких «ігротехніки еволюційно є когнітивними технологіями» [12, с. 269]. Вони «створюють безпечний простір для когнітивного розвитку. Процес прийняття рішення, яке в реальній ситуації може набути незворотних наслідків, можна достатньо чітко змодельовати в навчальній обстановці за допомогою спеціальної гри. На цьому принципі здавна побудовані методики навчання у військовому та бізнес-середовищах. Останнім часом з'явилося багато варіантів бізнес-симуляцій, ігор щодо прийняття рішень, вироблення стратегій» [12, с. 270].

Цілісність когнітивної системи людини, складність реалізації когнітивної активності людини у стресових умовах реального середовища професійної діяльності є тим осередком, який намагаються підкорити ті, хто розробляє когнітивні технології. Виникає ситуація подвійного моделювання: ре-

алізація акогнітивних дій людини в реальних процесах військового, бізнес-середовища та ін. та моделювання когнітивних процесів, оволодіння базовими професійними когнітивними функціями у процесі навчання. У цьому випадку когнітивна технологія в освіті стає містком між іграми розуму, успішними реалізаціями особистості в освітній сфері та успішними реалізаціями у майбутньому фаховому середовищі.

Когнітивний розвиток у контексті розгляду когнітивних технологій в освіті набуває значення також у контексті співвідношення індивідуальної та сумісної, групової когніції. Когнітивні технології забезпечують ефективність командно-пізнавальної дії та когнітивної групової взаємодії. Потрібно розрізняти командне та групове мислення. Командне мислення стає цілісною когнітивною спільною дією всіх учасників, спрямованих на один результат. Групове мислення враховує індивідуальну специфіку пізнавальних дій, підсилюючи за рахунок доповнення одних особистісно отриманих результатів іншими. Особливим підвидом когнітивних технологій є технології когнітивного інжинірингу. Когнітивний інжиніринг, враховуючи особливості розвитку проектування в освітній діяльності, виявляє різні рівні та різні цілі, особливості мотивації суб'єктів освітнього процесу. Проектування як інноваційний напрям сучасної освіти формує стратегічне мислення. До технологій, пов'язаних із когнітивним інжинірингом, відносять інсейфінг. Інсейфінг може поширюватися на методологію наукових досліджень.

Через розвиток когнітивних технологій в освіті відкриваються шляхи гуманізації когнітивного розвитку, знаходження гуманістично спрямованих ефективних технологічних реалізацій когнітивної системи людини у процесі навчання та виховання, а також пов'язаних із системою освіти комунікативних процесах, інтерактивних взаємодіях, що забезпечує їх розвиток у сучасному інформаційному мережевому середовищі. Гуманістична спрямованість на когнітивний розвиток особистості дає мож-

ливість когнітивним технологіям в освіті у процесі навчання когнітивним діям у професійному середовищі сприяти гуманізації цього середовища через покращення якості людського капіталу. Заразом жорстка прагматизація сучасного реального контексту професійної діяльності породжує виклики, спрямовані на підвищення ефективності та оптимізації когнітивних технологій. Водночас «спостерігається цікавий тренд – застосування управлінських технологій, методик із бізнес-середовища в системі освіти» [12, с. 282].

Висновки. Когнітивні технології в освіті є сучасним рушієм модернізації освіти, адаптації освітніх процесів до можливостей когнітивної системи людини. Заразом когнітивні технології в освіті є засобом інтенсифікації освітньої діяльності, підвищення її продуктивності й ефективності. Сфера

розробки когнітивних технологій в освіті є сферою, технологічні рішення якої мають забезпечувати когнітивний розвиток, збереження когнітивного різноманіття і створювати підґрунтя для когнітивного самовдосконалення та саморозвитку. Розробка когнітивних технологій в освіті є важливим технологічним засобом розв'язання можливих суперечностей, що виникають між спрямованістю навчального процесу на оволодіння навчальним матеріалом і збереженням, розвитком здоров'я та когнітивного потенціалу особистості, а також суперечностей між загальною спрямованістю освітнього процесу на гармонійний когнітивний розвиток особистості і жорсткі вимоги продуктивної реалізації її когнітивного потенціалу в реальному управлінському, бізнес-середовищі та інших сферах професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Белл Д.** Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе / Д. Белл; сост. и вст. ст. П. С. Гуревича. – М.: Прогресс, 1986. – С. 330–342.
2. **Белл Д.** Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: пер. с англ. / Д. Белл. – М.: Academia. 1999. – 787 с.
3. **Баксанский О. Е.** Конвергентные технологии в контексте современной философии образования [Электронный ресурс] / О. Е. Баксанский. – Режим доступа : http://www.vologda-uni.ru/attachments/article/165/Doklad_O_E_Baxanskogo.pdf.
4. **Бершадский М. Е.** Когнитивная образовательная технология: построение когнитивной модели учащегося и ее использование для проектирования учебного процесса / М. Е. Бершадский // Школьные технологии. – 2005. – № 5. – С. 73–83.
5. **Зенкин А. А.** Знание-порождающие технологии когнитивной реальности / А. А. Зенкин // Новости искусственного интеллекта. – 1996. – № 2. – С. 72–78.
6. Когнитивные технологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://robonovosti.ru/tehnologii/5030-kognitivnye-tehnologii.htm>.
7. Когнитивные технологии в Казанском государственном университете [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kpfu.ru/napravleniya-deyatelnosti/obrazovatelnyj-seminar/kognitivnye-tehnologii-v-kazanskom-10752/html>.
8. **Кочубей Н. В.** Синергетические концепты в нелинейных контекстах / Кочубей Н. В. – Саарбрюкен : Palmarium Academic Publishing, 2013. – 268 с.
9. **Мастер Р.** Телесное осознание. Психодинамические упражнения / Роберт Мастер. – К.: София, 2006. – 288 с.

REFERENCES

1. **Bell D.** Social Dimensions of the Information Society // New Technocratic Wave in the West. Sost. and est. Art. P. S. Gurevich. – Moscow: Progress, 1986. – P. 330–342 (In Russian).
2. **Bell D.** The emerging post-industrial society. Experience of Social Forecasting / Tr. from english. – Moscow: Asademia, 1999. – 787 p. (In Russian).
3. **Baksansky O. E.** Convergent Technologies in the Context of Modern Educational Philosophy [Electronic Resource]. O. E. Baksansky. – Access mode: http://www.vologda-uni.ru/attachments/article/165/Doklad_O_E_Baxanskogo.pdf. (In Russian).
4. **Bershadsky M. E.** Cognitive educational technology: building a cognitive model of the student and its use for designing the educational process / M. E. Bershadsky // Shkolnye tehnologii. – 2005. – No. 5. – P. 73–83 (In Russian).
5. **Zenkin A. A.** Knowledge-generating technologies of cogent reality / A. A. Zenkin // Novosti Iskustvennogo Intelakta. – 1996. – No. 2. – P. 72–78 (In Russian).
6. Cognitive technologies [Electronic resource]. – Access mode: <http://robonovosti.ru/tehnologii/5030-kognitivnye-tehnologii.htm>. (In Russian).
7. Cognitive technologies at the Kazan State University [Electronic resource]. – Access mode: <http://kpfu.ru/napravleniya-deyatelnosti/obrazovatelnyj-seminar/kognitivnye-tehnologii-v-kazanskom-10752/html>. (In Russian).
8. **Kochubei N. V.** Synergetic concepts in nonlinear contexts / Kochubei N. V. – Palmarium Academic Publishing, 2013 – 268 p. (In Russian).
9. **Master R.** Bodily awareness. Psychodynamic Exercise / Robert Master. – Kyiv: Sofia? 2006. – 288 p. (In Russian).

10. **Мелков Ю. А.** Человекомерность постнеклассической науки : монография / Ю. А. Мелков. – К.: Изд. ПАРАПАН, 2014. – 254 с.
11. **Недогреева М. Г.** Когнитивная образовательная технология развития познавательной самостоятельности обучаемых с помощью тестового комплекса [Электронный ресурс] / М. Г. Недогреева, А. С. Гераськин. – Режим доступа : http://www.portalus.ru/modeles/pedagogigcs/data/files/girina/kognetivnaya_tehnologija.doc.
12. **Нестерова М.** Когнитивистика: истоки, вызовы, перспективы: монография / Марья Нестерова. – Сумы: Университетская книга, 2015. – 334 с.
13. **Рубанец О. М.** Інформаційне суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень / О. М. Рубанець. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2006. – 420 с.
14. **Рубанец О. М.** Когнітивна активність особистості / О. М. Рубанець // Мультиверсум. Філософський альманах / гол. ред. В. В. Лях. – К., 2015. – № 9–10 (147–148). – С. 99–107.
15. **Рубанец О. М.** Когнітивний креатив у вимірах когнітивних практик / О. М. Рубанець // Вісник Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут”. Філософія. Психологія. Педагогіка: зб. наук. праць. – 2015. – 2(44). – С. 89–96.
16. **Рубанец О. М.** Когнітивна дослідницька культура у формуванні європейського науково-освітнього простору в контексті Болонського процесу / О. М. Рубанець // Політологічний вісник. – К.: Знання України, 2006. – № 21. – С. 282–292.
17. **Цикин В. А.** Когнитивные горизонты синергетической парадигмы / В. А. Цикин // Наука и образование: современные трансформации. – К.: ПАРАПАН, 2008. – С. 37–59.
10. **Melkov Yu. A.** Human Commodity of Post-Neoclassical Science: Monograph / Yu. A. Melkov. – Kyiv: Publisher PARAPAN, 2014. – 254 p. (In Russian).
11. **Nedogreva M. G.** Cognitive educational technology for the development of cognitive independence of trainees with the help of a test complex [Electronic resource] / N. G. Nedogreva, A. S. Gerashkin. – Access mode: http://www.portalus.ru/modeles/pedagogigcs/data/files/girina/kognetivnaya_tehnologija.doc. (In Russian).
12. **Nesterova M.** Cognitivizika: origins, challenges, perspectives: monograph / Mariya Nesterova. – Sumy: Universitetska Knyga, 2015. – 334 p. (In Russian).
13. **Rubanets A. M.** Information society: cognitive creativity of post-nonclassical researches / A. M. Rubanets. – Kyiv: Publ. PARAPAN, 2006. – 420 p. (In Ukrainian).
14. **Rubanets A. M.** Cognitive Activity of the Personality / A. M. Rubanets // Multiversum. Philosophskiy Almanac / Goal. Ed. V. V. Ljakh. – No. 9–10 (147–148). – Kyiv. – 2015. – P. 99–107 (In Ukrainian).
15. **Rubanets A. M.** Cognitive creativity in measurements of cognitive practices / Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Filosofiya. Psychologiya. Pedagogika: Assoc. sciences works. – 2015. – 2 (44). – P. 89–96 (In Ukrainian).
16. **Rubanets A. M.** Cognitive Research Culture in the Formation of a European Scientific-Educational Space in the Context of the Bologna Process / A. M. Rubanets // Politologichnyj Visnyk. – Kyiv: Znannja Ukrainy, 2006. – No. 21. – P. 282–292 (In Ukrainian).
17. **Tsikin V. A.** Cognitive Horizons of the Synergetic Paradigm / V. A. Tsikin // Science and Education: Contemporary Transformations. – Kyiv: PARAPAN, 2008. – P. 37–59 (In Russian).

18. **Axelrod R.** The Structure of Design: Cognitive Maps of Political Elites / R. Axelrod. – Princeton: University Press, 1976. – 395 p.

19. Cognitive Tehnologies [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.cognitive.ru>.

УДК 378.095

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПЕРЕМІЩЕНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ

Валентин ВЕРЬОВКІН

кандидат філологічних наук, докторант кафедри соціальної філософії та філософії освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

© Верьовкін В., 2017

Ключові слова: освітня політика, гібридна війна, переміщені університети, реінтеграція, конфлікт, трансформація конфлікту.

Необхідність осмислення такого явища, як переміщені університети України, обумовлюється багатьма причинами: 1) безпрецедентною за масштабом у ХХІ столітті гібридною війною, яка обумовила явище переміщених чи «розділених» університетів; 2) збільшенням у сучасній Україні кількості соціальних конфліктів у порівнянні з ситуаціями соціальної стабільності, консенсусу і гармонії; 3) інтенсифікацією і глобалізацією конфліктів та необхідністю удосконалення теорії і практики управління конфліктом.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями. Інтерес до освітньої політики виникає, як правило, в періоди трансформації суспільних відносин, гострих криз філософської і наукової свідомості, які викликані саме радикальними соціальними змінами в суспільстві.

В умовах кризи традиційної науки і освіти, як вважає вітчизняний дослідник В. Кізіма, набуває актуальності постнекласична методологія, яка враховує сьогодишні реалії (екологічні катастрофи, геополітичні напруження, різного роду конфліктні ситуації, які постійно зростають через посилення соціальних і соціоприродних зв'язків), а також те, що людина і світ не існують самі по собі, а тільки у взаємозв'язку, у їхній цілісності, що саме і має бути головним об'єктом уваги [6, с. 231].

Конфлікти, що відбуваються в період соціальних змін, вимагають пошуку способів, технологій їх вирішення за допомогою діалогу, переговорів тощо. Проте конфліктна свідомість є неодмінним елементом структури конфлікту. Конфліктна свідомість – це особливий, специфічний стан суспільної свідомості, якому притаманне усвідомлення сторонами, що конфліктують, розбіжностей, навіть протилежнос-

тей своїх намірів, цілей, інтересів, потреб та цінностей і перетворення їх на мотивацію своєї поведінки й діяльності.

Розуміння природи конфліктів і знаходження способів їх розв'язання вимагає не тільки пояснення їх причин, але й з'ясування глибини й характеру самого конфлікту, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є аналіз державної політики у сфері діяльності переміщених закладів вищої освіти, як наслідок конфлікту на Сході України, в розрізі забезпечення прав і свобод людини.

Завдання статті: розкрити характер ситуації, що виникла внаслідок переміщення ВНЗ; проаналізувати останні дослідження та публікації, присвячені проблематиці права на освіту; виявити основні проблеми, викликані переміщенням університетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Права людини – це норми, які допомагають захистити всіх людей у всьому світі від політичних, правових та соціальних зловживань і пов'язаного з цим насилля. До прикладів прав людини слід віднести право на свободу віросповідання, право на справедливий суд, на обвинувачення у вчиненні злочину, право не бути закатованим, право займатися політичною діяльністю, право на отримання освіти. Ці та інші права існують вже значний час і закріплені в моралі та законах на національному та міжнародному рівні.

До найголовніших історичних джерел, які включають фундаментальні права, слід віднести Велику хартію вольностей (1215), Білль про права (1689), Французьку декларацію прав людини і громадянина (1789) та Білль про права в Конституції США (1791).

Філософські підвалини стосовно прав людини свого часу обґрунтували Франциско Суарес (1548–1617), Уго Гроцій (1583–1645), Самуїл Пуфендорф (1632–1694), Джон Локк (1632–1704) та Іммануїл Кант (1724–1804). Основними ж джерелами сучасної концепції прав людини є Загальна декларація прав людини (Організація Об'єднаних Націй, 1948) та багато до-

кументів і договорів у галузі прав людини, прийнятих міжнародними організаціями, такими, як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Організація Американських держав та Африканський Союз.

У наш час положення про право на освіту міститься в багатьох документах міжнародного характеру. Зокрема, у статті 26 Загальної декларації прав людини зазначено, що:

- кожна людина має право на освіту;
- освіта має бути безкоштовною, хоча б початкова і загальна;
- початкова освіта має бути обов'язковою;
- технічна і професійна освіта має бути загальнодоступною, а вища освіта – однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного;
- освіта має бути спрямована на повний розвиток людської особистості і збільшення поваги до прав людини й основних свобод;
- освіта має сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами та діяльності Організації Об'єднаних Націй щодо підтримання миру;
- батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей [10].

У статті 14 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права міститься вимога до країн-учасниць: «Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті і яка на час свого вступу до числа учасників не змогла встановити на території своєї метрополії або на інших територіях, що перебувають під її юрисдикцією, обов'язкової безплатної початкової освіти, зобов'язується протягом двох років виробити і прийняти докладний план заходів для поступового втілення у життя – протягом розумної кількості років, яка повинна бути зазначена в цьому плані, – принципу обов'язкової безплатної загальної освіти» [5].

Також право на освіту записано у статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: «Нікому не може бути відмовлено в праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і

навчання, відповідно до своїх релігійних і світоглядних переконань» [3].

Цікавим є рішення суду стосовно так званої «Бельгійської мовної справи», у якій заявники – франкомовні бельгійці, що проживали у фламандській частині Бельгії, – скаржилися на те, що відмова бельгійського уряду надати їхнім дітям освіти французькою мовою порушувала їх права згідно із статтею 2 протоколу №1 Конвенції. Бельгійське законодавство дозволяло дітям, які розмовляли фламандською мовою і проживали в різних франкомовних районах, відвідувати школи з викладанням фламандською мовою у сусідніх населених пунктах, але не надавало такого права франкомовним дітям. Суд визнав, що це становить порушення положення про недискримінацію за статтею 14 Конвенції у поєднанні з порушенням права на освіту за статтею 2 Протоколу № 1 [4].

Виклад основного матеріалу. Ситуація з ВНЗ невизнаних та «частково визнаних» або «молодих» країн (республік), так само як і переміщених університетів, не є новою для історії, сюди належать випадки в Придністров'ї, Нагірному Карабасі, Абхазії, Південній Осетії, Сербії, Косово, Ірландії, Туреччині та в багатьох інших країнах. І цікавим видається факт, що трансформаціям, які були викликані як у системі освіти, так і в державі в цілому, передували один з різновидів соціально-політичного конфлікту.

Так у зв'язку зі збройним конфліктом в Україні тисячі людей постали перед вибором змінити місце свого проживання та шукати притулку в інших місцях чи залишитись в місцях, де ведуться активні бойові дії.

Унаслідок конфлікту значна кількість людей переїхала в інші області України або виїхала за кордон з двох основних причин: 1) анексія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя спонукала людей, включаючи кримських татар, залишити Кримський півострів та 2) «проголошення незалежності» мешканцями так званих «Донецької Народної Республіки» (ДНР) і «Луганської Народної Республіки» (ЛНР) й

активізація військових дій на сході України в середині 2014 року призвели до того, що кількість переселенців різко зростає.

Наявні дані щодо чисельності внутрішньо переміщених осіб (ВПО) залишаються суперечливими. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, станом на 29 травня 2017 р. кількість ВПО 1 млн 584 тис. осіб або майже 1,3 млн сімей. Найбільша кількість ВПО зосереджена в Донецькій області – 528 тис., Луганській – 289,7 тис., Харківській – 196,7 тис., м. Києві – 167 тисяч. Серед загальної кількості ВПО – 806,6 тис. пенсіонерів, 57,6 тис. осіб з інвалідністю, 241 тис. дітей [1].

У Звіті ООН від 28 листопада 2014 року зазначалося, що 545 613 осіб виїхали за межі України. Із них майже 445 тис. виїхали до Росії, понад 60 тис. – до Білорусі, 27 тис. – до Польщі [12].

У березні 2015 року, за даними Управління з координації гуманітарних питань при ООН, за кордоном налічувалося понад 760 тисяч біженців з України, а саме: понад 625 тис. виїхали до Росії, понад 80 тис. – до Білорусі, понад 44 тис. – до Польщі [11].

Події в Україні, викликані конфліктом на сході держави, створили низку нових проблем, задля вирішення яких країна почала реалізовувати нову політику – «політику стабілізації».

На даному етапі дослідники відмічають певні позитивні зрушення: прийняття низки законів щодо реєстрації внутрішньо переміщених осіб (ВПО), створення єдиної бази даних ВПО, адресна фінансова допомога ВПО, правовий режим тимчасово окупованих територій (ТОТ) і тимчасово неkontrolьованих територій (ТНТ), питання в'їзду та виїзду до ТОТ та ТНТ, інтеграція ВПО тощо – все заради збереження прав і свобод людини. Також слід відмітити впровадження комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року.

Проте далеко не всі проблеми наразі до-

статньо унормовані. Так, одним з наслідків конфлікту на Сході України був переїзд багатьох ВНЗ з Донецької та Луганської областей та окупованих територій Криму. Ці виші створили Раду ректорів переміщених ВНЗ (затверджену наказом № 50 Міністерства освіти і науки України від 26 січня 2016 року). Одне з основних завдань Ради ректорів полягає в координації діяльності переміщених вищих навчальних закладів Луганської і Донецької областей, організації їх функціонування, освітньої і наукової діяльності, гуманітарної та соціальної складової навчального та виховного процесу.

Загалом за межі окупованих територій переїхало 18 ВНЗ (табл. 1), а це три з половиною тисячі науково-педагогічних працівників та майже сорок тисяч студентів.

Основна проблема полягала в тому, що нормативно-правові акти України не передбачали дій за даної ситуації, не було передбачено механізмів вирішення більшості проблем переміщених ВНЗ.

Висновки і дискусія. Так для узаконення діяльності ВНЗ Президентом України

був підписаний Закон України № 1731-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ, переміщених з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження», прийнятий Верховною Радою України 3 листопада 2016 року.

Закон був спрямований на підтримку функціонування переміщених ВНЗ та наукових установ, забезпечення прав і законних інтересів таких закладів, їх працівників та осіб, які в них навчаються. До складу Ради ректорів ВНЗ, які тимчасово переміщені із зони АТО, увійшли керівники 17 ВНЗ.

На думку Міністра освіти і науки України Л. Гриневич, «...переміщені ВНЗ це не лише проблеми, які ці заклади мають, це й можливості збільшити палітру спеціальностей, які викладають у різних регіонах України» [2]. Продовжуючи думку міністра, хотілося б наголосити, що це не тільки «можливості для збільшення спеціальностей», це і

Таблиця 1

Переміщені вищі навчальні заклади

№	Назва ВНЗ	Місто переміщення
1	Донецький національний університет	м. Вінниця
2	Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка	м. Северодонецьк
3	Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського	м. Кривий Ріг
4	Донецький юридичний інститут МВС України	м. Кривий Ріг
5	Донецький державний університет управління	м. Маріуполь
6	Державний вищий навчальний заклад «Донецький національний технічний університет»	м. Покровськ
7	Донецький національний медичний університет ім. М. Горького	м. Краматорськ
8	Донбаська національна академія будівництва і архітектури	м. Краматорськ
9	Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	м. Слов'янськ
10	Горлівський інститут іноземних мов державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»	м. Бахмут
11	Донбаський державний технічний університет	м. Лисичанськ
12	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	м. Северодонецьк
13	Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	м. Северодонецьк
14	Державний заклад «Луганський державний медичний університет»	м. Рубіжне
15	Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»	м. Старобільськ
16	Луганський національний аграрний університет	м. Харків
17	Луганська державна академія культури і мистецтв	м. Київ
18	Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського (з АР Крим)	м. Київ

розвиток регіону, це і можливості для трансформації конфлікту за допомогою освіти. Під цим розуміється не вирішення конфлікту лише припиненням прямого фізичного насильства, а й залучення конфліктуючих сторін до підписання мирної угоди і проведення превентивних заходів.

Якщо збройний конфлікт дійсно закінчується, то він мусить бути вирішений і трансформований обома сторонами задля стійкого та тривалого миру. Тобто вирішення конфліктної ситуації передбачає укладання угоди, яка вирішить суперечності конфліктуючих сторін і, як наслідок, припинить насильницькі дії один проти одного.

Це означає, що в подальшому поведінка конфліктуючих сторін не повинна носити насильницького характеру, вони повинні змінити ставлення до конфлікту (Свій-Чужий), тоді буде змінена і структура самого конфлікту. Примирення може бути дуже критичною фазою, як одна з частин процесу розв'язання конфлікту та відновлення розірваних зв'язків.

Трансформація конфлікту – це глибший рівень розв'язання конфлікту, що означає «глибоке» перетворення. Якщо мова йде про державу, то перетворення відбудеться в установах і дискурсах як один з етапів розвитку соціального конфлікту, у процесі якого відбудеться «інституалізація нової системи влади, – це процес утворення нових економічних, політичних і соціокультурних структур, які повинні визначити вид і характер нової соціально-політичної системи» [8].

Така трансформація наближає динаміку та умови насильницького конфлікту до конструктивних ненасильницьких процесів; розглядає структурні та культурні коріння (а не тільки безпосередні, тригерні чинники) конфлікту; таким чином трансформація утворить запобіжні заходи проти майбутніх конфліктів. Зокрема, на рівні трансформації конфліктів освіта може відігравати певну роль як у створенні, так і задля підтримання миру в країнах, що постраждали в результаті збройних конфліктів.

Вище ми зазначали, що закінчення конфлікту супроводжується підписанням мир-

ної угоди. Уважаємо за доцільне уточнення поняття «мир» для того, щоб глибше розібратись у процесах творення конфлікту. Словник К. Міллера дає наступне визначення поняття «мир»: «політична умова, яка забезпечує справедливість і соціальну стабільність шляхом формальних та неформальних інститутів, практик і норм. Для досягнення та підтримки миру потрібно виконати наступні умови:

- баланс політичної влади між різними групами в суспільстві, регіоні або світі;
- легітимність для осіб, які приймають рішення, і виконавців цих рішень в очах певних груп, а також для зовнішніх сторін, які належним чином підтримують прозорість та підзвітність;
- визнають і цінують взаємозалежність відносин між групами, що сприяють довготерміновому співробітництву в період угод, суперечностей, спокійного життя і під час кризи;
- надійних і довірених інститутів, які сприятимуть вирішенню конфліктів;
- почуття рівності і поваги як в настроях, так і на практиці, усередині і зовні груп, відповідно до міжнародних стандартів;
- взаємне розуміння прав, інтересів, намірів і гнучкості, незважаючи на несумісність» [9].

Отже, поняття «мир» має як негативне, так і позитивне аксіологічне забарвлення. Негативні характеристики тягнуть за собою відсутність прямого насильства та конфлікту. Це ситуація, у якій конфлікт або пряме фізичне насильство відсутні, але вона не обов'язково є мирною, оскільки може бути присутнє структурне або культурне насильство.

Структурне насильство спричиняє обставини, які обмежують життя, громадянські права, здоров'я, особисту свободу та самореалізацію. Це трапляється, коли багатство і влада експлуатують або гноблять інших, і стандарти, які слугують для визначення справедливості, не підтримуються. Структурне насильство утворюється на основі позбавлення основних людських потреб і несе певні страждання для людей.

Культурне насильство тягне за собою культурне ставлення та аспекти, які легіти-

мізують насильство чи то в його прямій, чи то в структурній формі. З іншого боку, позитивний мир – це сталий спокій, бо йому притаманна соціальна справедливість.

Отже, відсутність позитивного миру (соціальної справедливості) створює умови для початку збройного конфлікту (прямого насильства).

Перспективи подальших досліджень. До основних проблем, з якими зіткнулися переміщені університети, слід віднести: 1) нормативно-правові акти України, які

на початковій стадії конфлікту не передбачали переміщення університетів; 2) значний рівень конкуренції на ринку освітніх послуг; 3) відсутність достатніх фінансових ресурсів для забезпечення життєдіяльності і належного функціонування; 4) інтеграція та соціальна адаптація студентів і персоналу та ін. Вважаємо за доцільне розробку концептуальної моделі реінтеграції переміщених університетів задля їх реінтеграції, що й стане предметом наших подальших розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вирішення соціальних проблем внутрішньо переміщених осіб не втрачає своєї гостроти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.msp.gov.ua/news/13260.html>

2. **Гриневиц Л.** Переміщені ВНЗ – це можливість, а не проблеми для України [Електронний ресурс] / Л. Гриневиц. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/02/17/liliya-grinevich-peremishheni-vnz-%E2%80%93-cze-mozhливості,-а-не-проблеми-для-україни/>

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1997) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

4. **Мацькевич М.М.** Право на освіту як конституційне культурне право: практика Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / М.М. Мацькевич. – Режим доступу до ресурсу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/27555/%CC>

5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1973) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042

6. Філософія освіти: навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Предборської. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с.

7. **Драгоманов М.П.** Вольный союз / М.П. Драгоманов // Опыт украинской политико-социальной программы // Свод и объяснения. – Женева, 1884. – 109 с.

8. **Цыганов В.** Государственный переворот / В. Цыганов. – К.: Изд-во ООО «Альфа Реклама», 2015. – 115 с.

9. **Miller E.** A glossary of terms and concepts in peace and conflict studies / E. Miller // University for Peace. – 2005. – 122 p.

10. The Universal Declaration of Human Rights (1948) [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>.

11. Ukraine: Overview of population displacement [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.un.org.ua/en/publications-and-reports/un-in-ukraine-publications/3592-un-reports-on-human-rights-situation-in-ukraine>

12. Ukraine situation unhcr operational update 02 December 2014 [Electronic resource]. – Access mode: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Sitrep%2020%20-%20Ukraine%20-%2028%20November%202014.pdf>.

REFERENCES

1. Solving social problems of IDP's is still relevant [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.msp.gov.ua/news/13260.html> (In Ukrainian).

2. **Hrynevych L.** Displaced higher educational institutions are possibilities rather than problems for Ukraine [Electronic resource] / L. Hrynevych. – Access mode: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/02/17/liliya-grinevich-peremishheni-vnz-%E2%80%93-cze-mozhливості,-а-не-проблеми-для-україни/> (In Ukrainian).

3. Convention protection human rights fundamental freedoms (1997) [Electronic resource]. – Access mode: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (In Ukrainian).

4. **Matskevych M.M.** The right on education as a constitutional and cultural rights: The jurisprudence of the European Court of Human Rights [Electronic resource] / M.M. Matskevych. – Access mode: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/27555/%CC> (In Ukrainian).

5. International pact on economic social and cultural rights (1973) [Electronic resource]. – Access mode: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (In Ukrainian).

6. Philosophy of Education: Training Manual / General editor V. Andrushchenko, I. Peredborskoj. – Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2009. – 329 p. (In Ukrainian).

7. **Drahomanov M.P.** Free union – Free union: draft of a Ukrainian political and social program. – Zheneva, 1884. – 109 p. (In Russian).

8. **Tsyhanov V.** A coup d'etat / V. Tsyhanov. – Kyiv: Publishing house LCC «Alfa Reklama», 2015. – 115 p. (In Russian).

УДК 1(37.0)

КОМУНІКОЛОГІЯ ADVERSUS КОМУНІКАТИВІСТИКА У СТРАТЕГІЇ ЗМІН ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анатолій ПОХРЕСНИК

кандидат філософських наук, доцент,
директор Київського технікуму електронних
приладів

© Похресник А., 2017

Ключові слова: вища школа, освітньо-науковий комплекс, інформаційно-технологічна революція, комунікологія, комунікативістика, ноонауки, ноокомунологія.

Зростання кількості суперечливих глобальних явищ і розвиток технологічного прогресу незмірно ускладнюють діяльність вищих шкіл на планеті. Україні доводиться долати комплексну агресію з боку Росії разом з вирішенням проблем віднаходження власного місця в політичній та економічній структурі світу. У статті розглянуто роль нових термінів і понять у справі планування та здійснення змін в освітньо-науковому комплексі України. Указано на специфіку зарубіжного аудиту його діяльності, показано необхідність використання цілком нових понять і термінів (прикладом є комунікологія, ноокомунологія, ноонауки, ноотехнології й інші), які ми вважаємо необхідними для успішності проєктів розвитку вищої школи і наукових досліджень в Україні.

Постановка проблеми та її актуальність. Поєднання глобальних процесів зростання населення Землі, утворення все більшої кількості незалежних держав та «економічних територій» разом з поглибленням інформаційно-технологічної революції (її сучасну стадію все частіше називають «4-ю промисловою революцією» [12]) підвищує вимоги до всіх систем вищої освіти. Чи не найважча ситуація сформувалася в Україні, у якій «західні доброзичливці» швидко ліквідували науково-оборонний комплекс, не шкодуючи коштів на знищення ракет, пускових шахт, бомбардувальників, розформування НДІ та ін., а «східні недоброзичливці» організували проти нас «гібридну війну», перетворивши її в даний момент у справжню «гарячу» на частині найбільш заселеної території України.

Трансформація успадкованого в 1991 р. фрагменту цілісної і глибокого індустріалізованої системи вищої освіти Радянського Союзу відбувалася в Україні в гранично несприятливих умовах. Невелика фінансова й інша допомога Заходу через фонд «Відродження» й інші засоби йшла на демілітаризацію нашої науки й освіти, підтримку внутрішніх проєктів гуманізації вищої школи і гуманітаризації навчально-виховного процесу. У даний момент – коли Україна змушена воювати з

набагато сильнішим ворогом – стало очевидним, що загалом цей вибір стратегії реформування освіти виявився хибним. Натеper через цю помилку доводиться вимушено витрачати рештки ресурсів на відновлення виробництва озброєнь і створення цілком нових зразків на основі національних наукових і технологічних досягнень ([9] та ін.).

Автор вважає своїм патріотичним обов'язком інтенсифікацію наукових досліджень у галузі філософії освіти з метою формування пропозицій для успішнішого розвитку нашого освітньо-наукового сектору в найближчі роки. У межах своєї компетентності і з урахуванням найновіших наукових відкриттів і проривних технологічних досягнень ми продовжили розвиток тематики своїх останніх публікацій ([7; 8] та ін.). У цій статті викладемо результати аналізу тих праць наших попередників, що містили пропозиції нових наукових термінів з орієнтацією на потреби освіти і науки України в наступних декадах ХХІ ст. Тут вибір виявився доволі широким, тому ми обмежили нашу розвідку термінами, що можуть увійти в робочий лексикон комунікології для вищої школи-ХХІ.

Мета статті полягає у філософському аналізі сучасного явища розширення науково-освітнього лексикону в межах не тільки системи вищої освіти, а й усієї інформаційної сфери, яка вже давно стала невід'ємною частиною того, що охоплює словосполучення «сучасна освіта» у широкому його значенні. Основну увагу звернемо на порівняно нові терміни «*комунікологія*» й «*комунікативістика*» з доведенням того, що з усіх можливих його часткових значень найбільш перспективним є варіант «*ноокомунікологія*».

Виклад основного матеріалу. У потоці різноманітних повідомлень національних і світових ЗМІ про різноманітні події сьогодні ми виділимо оголошення британської королівської родини про пошук «старшого фахівця з комунікації» [1], спроможного успішно працювати з усіма сучасними джерелами інформації, здійснювати вибірково пошук, оцінювати її важли-

вість для роботодавців, відділяти вірогідне від пліток і стати надійним помічником. Мінімальні професійні вимоги – достатній досвід роботи в маркетингу, медіа, PR та ін. Завдяки Інтернету майже миттєво зголосилося аж 1000 кандидатів.

Ми вважаємо цей епізод дуже промовистим, відмовляючись коментувати менш приємну для українців інформацію про те, які вимоги ставить у Росії В. Путін до дипломатів (у сподіванні на їхню слухняність він одночасно подвоїв їм заробітки) та якими критеріями він керувався, нагороджуючи згідно із засекреченим списком 300 «фахівців з комунікації» за особливі заслуги в участі в консцієнтальній війні [2], яку він скерував не тільки проти України, а й на всю планету.

Для теми цієї статті найважливішим є факт переходу всього людства з епохи браку інформації, труднощів у її отриманні і поширенні, високій і дуже високій ціні об'єктивних даних про довкілля і технології до вже майже реалізованого майбутнього, коли ситуація буде протилежною й саме інформація буде першим з важливих для життєдіяльності людини елементів, що стане одночасно і практично безкоштовним, і загальнодоступним.

Уже виникла в сучасних суспільствах суперечність полягає у тому, що для людства в цілому поглиблюється прірва між технологічними й іншими досягненнями та все гострішою потребою їх використання на благо всіх задля відвернення екологічних та інших загроз для його існування. У практичному аспекті вона особливо яскраво виявляє себе в явищі концентрації фінансів та усіх інших важливих ресурсів у руках мізерних груп осіб (в Україні їх зазвичай називають «олігархами»), натомість абсолютна більшість населення планети має мінімальні можливості для задоволення своїх базових життєвих потреб. Прикро, що через низку об'єктивних та суб'єктивних обставин у групу подібних держав потрапили не тільки члени «третього світу», а й сучасна Україна.

Подібна тематика має не тільки всепланетне охоплення, а й практично необмеже-

ну кількість різноманітних інформаційних джерел. Уже очевидним став такий факт: якщо за весь період «революції Гутенберга» всіма авторами світу були створені всього лише мільйони книг з різними назвами і змістом, то на сьогодні для всіх видів і підвидів інформаційних матеріалів їх загальна кількість не лише обчислюється багатьма мільярдами, а ще й щодоби зростає не «трошки», а на десятки мільйонів нових одиниць.

З одного боку, нові засоби створення, збереження і поширення інформації усіх видів гранично утруднюють «поганим людям» приховування своїх негарних чи й кримінальних учинків (завдяки Інтернету й іншим е-засобам не тільки виявлена абсолютна більшість учасників завезення в Україну російської ракетної установки, яка знищила майже 300 осіб у малазійському літаку, й з точністю до хвилин простежені всі події), а з іншого – ті самі «нові засоби» дають можливість неординарним скеровувати на зацікавлену громадськість десятки і навіть сотні різноманітних версій причин падіння літака, розпорошуючи її уяву й приховуючи за цим майже безмежжям брехні одну-єдину правильну причину.

Для науковців специфіка сьогодення полягає не тільки в тому, що їхня професія з унікальної поступово стає масовою. Тут слід указати на твердження експертів ЮНЕСКО про існування у 1800 р. приблизно тисячі дослідників довкілля і людства та зростання їх числа до позначки майже «10 млн» (URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235407r.pdf>). Ми ж хочемо доповнити цей факт указівкою на те, що цілковито змінюється характер наукових пошуків. Відбувається стрімка колективізація та інтернаціоналізація наукових досліджень, яка полягає у тому, що все більший відсоток наукових праць має не одного, а багато авторів. Це ставить додаткові вимоги до системи вищої освіти, у межах якої готують молодих науковців з орієнтацією на «роботу в групах». Виділимо у цій темі публікації американця Т. Фрідмана, який вже давно вказав на те, що інтелектуальна діяльність завдяки швидкісному Інтернету швид-

ко позбавляється від будь-яких перепон і обмежень ([10] та ін.), а потреби виробничої кооперації все частіше примушують конкурентів у різних державах знаходити спільну мову й разом шукати успіху на світових ринках. Зауважимо, що у своїх новітніх публікаціях Т. Фрідман наводить докази того, що все більший відсоток фахів і занять втрачає замкненість і перетворюється на «глобальну діяльність» саме завдяки вже згаданому прогресу в інформаційній сфері [11].

Враховуючи скерування нашого дослідження на підвищення ефективності нашої вищої школи й можливий доцільний обсяг статті, звернемо головну увагу на розгорнуту в Україні дискусію щодо модернізації спеціальності 06 «Журналістика». Процитуємо характерні повідомлення наших традиційних та електронних ЗМІ.

На офіційній інтернет-сторінці Міністерства інформаційної політики України (mir.gov.ua) наприкінці грудня 2016 р. з'явилося дуже важливе повідомлення, яке ми наводимо без скорочень.

«20 грудня 2016 року в ІА «Укрінформ» за сприяння Міністерства інформаційної політики України відбулося обговорення питання щодо перейменування галузі знань «06: журналістика» на «06: комунікативістика». У заході взяли участь керівники профільних підрозділів провідних ВНЗ країни, активісти громадських організацій та представники МІП.

Заступник Міністра інформаційної політики України Артем Біденко заявив: «МІП минулого року, коли постала проблема з вилученням спеціальності «міжнародна інформація», розглянувши звернення студентства та врахувавши експертну думку викладачів, відстояло їхню позицію – спеціальність отримала подальший розвиток. Сьогодні потрібно розвивати напрями з підготовки фахівців із комунікацій, врахувавши всі актуальні загрози, які спонукають нас захищати та структурувати інформаційний простір держави».

Пропозиції щодо перейменування галузі знань презентував учасникам Юрій Нестеряк, завідувач кафедри журналістики та нових медіа Інституту журналісти-

ки Київського університету імені Бориса Грінченка. За його словами, в основу ідеї покладено реалії європейського освітнього простору та потреба їх адаптації до українських умов.

Володимир Різун, директор Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, зазначив, що прирівнювати всі спеціальності, які так чи інакше діють у межах медіапростору, лише до журналістики, як це нині нам пропонується робити, – це вельми суперечливе рішення освітнього відомства. «Сьогодні заховати під журналістику, скажімо, піарників і рекламистів – якимось навіть непристойно», – наголосив директор.

За словами Сергія Даниленка, завідувача кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, держава не може самоусунути-ся від цього питання. Він зазначив, що через інструменти Міністерства освіти та науки України ми маємо запровадити та наповнити змістом таку нову галузь знань, як комунікативістика, що є інтегральною для багатьох сфер людської діяльності, які передбачають спілкування інституцій, окремих осіб і груп людей.

«Нам із вами слід уміти адекватно оцінювати виклики сучасності, де проблема комунікації, її розвитку в різних галузях, як професійних чи громадських, так і тих, що стосуються особливостей державного будівництва, потребує якісно нових фахівців. Дуже важливим є те, що Міністерство інформаційної політики України підтримує цю ініціативу та висловлює готовність сприяти починанням професійного середовища», – зауважив Даниленко.

Студрада при МІП внесла свої пропозиції: «Оскільки об'єкт і предмет комунікативістики не обмежуються журналістикою, серед спеціалізацій, які входитимуть до даної галузі, також варто передбачити ті, що перебувають за рамками вивчення виключно медіасфери: комунікаційний менеджмент, політичні та корпоративні комунікації тощо», – зауважив один із членів ради.

Учасники круглого столу дійшли згоди в тому, що перейменування галузі знань «06: журналістика» на «06: комунікативістика» є цілком доцільним кроком, та висловили свою готовність підтримати дану ініціативу» [4].

У розвиток цих ідей і пропозицій керівництво Міністерства інформаційної політики зробило логічні нові кроки, наслідком чого став проект рішення Кабінету Міністрів України щодо вищевказаних змін у змісті нашої вищої освіти. У його імперативній частині зазначено, що у переліку галузей підготовки фахівців у вищій школі України позиція позиція «06 Журналістика» має набути нової редакції: «06 Комунікативістика. 061 Медіакомунікації. 062 Журналістика» [6]. В обґрунтуванні цього кроку наголошуються такі думки:

«На сьогодні види соціальних відносин в інформаційній сфері не вичерпуються виключно журналістикою, адже сформовані та динамічно розвиваються й інші види комунікативної взаємодії. Наприклад, напрям інформаційної аналітики вже є самостійним напрямком професійної діяльності. Крім того, в Україні активно впроваджуються державні стратегічні комунікації, елементами яких є урядові та кризові комунікації. Усі ці напрямки потребують залучення молодих спеціалістів. І чинна редакція галузі знань "06 Журналістика" не здатна охопити всі зазначені напрямки підготовки фахівців.

Світова практика у сфері медіа має різні тенденції присудження наукових ступенів. Найбільш поширеними є напрям Communications and Media Study або ж Communications Study, що українською слід перекладати як "Комунікативістика".

Комунікативістика – наука, яка досліджує гуманітарні аспекти комунікації, розвитку інформаційних систем і засобів, а також характер, форми, результати їх впливу на соціум, займається процесами людського спілкування, охоплює широке коло питань, від розмови віч-на-віч до засобів масової інформації.

Предметом дослідження комунікативістики є проблеми журналістики, кінокрити-

ки, театру, бізнес-комунікацій (наприклад, політичні стратегії компанії, публічні виступи, вплив ЗМІ на виборах), а також радіо, телебачення та виробництва фільмів, комп'ютерної комунікації й нових медіа. Дослідження комунікації також розглядаються як повідомлення, які інтерпретуються через політичні, культурні, економічні, семіотичні, герменевтичні і соціальні аспекти їх контекстів.

Отже, необхідність імплементації спеціальності "Комунікативістика" в перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти є логічним етапом розвитку інформаційної сфери.

Проект акта підготовлений з метою актуалізації освітніх процесів до потреб сучасного суспільства, розвитку як суспільних, так і урядових комунікацій та забезпечення інформаційної сфери якісними професійними кадрами, освітня підготовка яких здійснюватиметься у відповідності до вимог часу.

Досягнення мети планується шляхом зміни найменування галузі знань "06 Журналістика" на "06 Комунікативістика", а також розширення переліку спеціальностей в межах зазначеної галузі, де поряд з уже існуючою спеціальністю "журналістика" додається "медіакомунікації". В спеціальність "медіакомунікації" потенційно зможуть входити такі освітні програми, як реклама та зв'язки з громадськістю, медіапродюсування, бізнес-комунікації, кіно- та театральна критика тощо. Тобто запропоновані проектом зміни жодним чином не обмежують чинний напрям підготовки журналістів, а лише розширюють відповідну галузь знань "06", доповнюючи її новою спеціалізацією та відповідними освітніми програмами» [6].

Натепер у різних ВНЗ і громадських об'єднаннях (<http://ij.kubg.edu.ua/informatsiya/naukovtsiam/konferentsii/konferentsii/469-uriadovtsi-naukovtsi-ta-praktyku-obhovoryly-perspektyvy-rozvytku-komunikatyvistyky-v-ukraini.html> 27-04-2017 та ін.) йде обговорення того, як саме здійснювати модернізацію важливого сек-

тору національної вищої школи з урахуванням нових потреб не тільки фахового чи культурного, а й оборонного характеру (консцієнтальна агресія з боку Росії виразно посилюється та урізноманітнюється, тому сфера освіти і комунікацій в Україні повинна вийти на вищий рівень розвитку). Сподіваємося, що й відомі нам науковці активізують свої пошуки і створять нові праці аналітичного й рекомендаційного характеру, поліпшивши свої попередні досягнення ([5] та ін.). Можливо, що ці питання викличуть цікавість і серед фахівців з філософії освіти.

Для вказаних документів і наукових праць характерною рисою є використання терміна «журналістика» як центрального вихідного положення, що ми вважаємо невдалим кроком. Саме цим можна пояснити той факт, що для колосальної за обсягом і перспективністю сфери знань про контакти, взаємодію, соціальну співпрацю та інше та все більшу кількість можливих засобів для цих дій обране слово «комунікативістика», що впливає з попереднього – «журналістика». Як аргумент указано лише на формулювання частини тих спеціалізацій, з яких у світі присуджуються наукові ступені.

Якщо ж з більш загальних позицій поглянути на проблему вивчення сучасних і перспективних комунікацій у науковому аспекті разом з підготовкою кадрів для відповідних теоретичних і практичних занять, то легко бачити, що на Заході найбільш поширеним терміном є «комунікологія» (Communicology), а не щось близьке до «комунікативістики». Місцем поширення подібних уявлень стали США, які з настанням ХХ ст. максимально вдало використовували в політиці, культурі, освіті та економіці весь асортимент нових інформаційних засобів – всі види кіно, радіо і телебачення, персональні комп'ютери та всі інші найдосконаліші е-засоби, Інтернет і соціальні мережі, Інтернет речей і перші можливості штучного розуму тощо. Навіть передові європейські держави загалом відставали у цій сфері.

Не слід, однак, думати, що у США «Ко-

мунікологія» здобула абсолютну перевагу над усіма іншими термінами. У цій державі не існує централізації в управлінні вищою школою та у визначенні всіх її важливих характеристик. Студенти мають можливість порівняно легко обирати собі найбільш привабливий ВНЗ з багатьох тисяч наявних традиційних, віртуальних та всіх інших, а під час навчання мають право формувати індивідуальну стежину руху до заключного кваліфікаційного документа. Тривалий досвід демократії і головні конституційні положення стимулюють і забезпечують високий рівень конкуренції не тільки серед ВНЗ (саме зі США пішла традиція створення рейтингів закладів), а й для викладачів. Фактично абсолютна більшість навчальних курсів є індивідуальними, а їхні автори змагаються за увагу студентів їх інноваційністю й новизною. А от для продовження контрактів науково-викладацький персонал змушений не переривати дослідження й оприлюднювати їх результати (загальновідомим є американське гасло «Публікуйся, або гинь!»).

Ось і «комунікологія» у США є багато, як і багатьох інших споріднених термінів, включаючи великий сектор так званої «медіаосвіти» (ідея була своєчасно підхоплена в Україні й розвивається науковою групою професора Г. Онкович). Вельми інформативний матеріал міститься у вже згаданій статті А. Митко [5], але в ній не розглянута діяльність одразу кількох «Інститутів комунікології» в США та інших державах. Безперечним фактом є реакція науковців і викладачів ВНЗ на потребу поглибленого вивчення всіх явищ в усе більшій та різноманітнішій інформаційній сфері, що стає усе агресивнішим фактором глобального впливу і змін.

Свою мету ми вбачаємо не в переліку безлічі даних, а в наголошенні набагато важливішого – що самекладають інноватори в зміст указаних вище понять і які знання вони вважають обов'язковими для перетворення успадкованої від СРСР спеціальності «журналістика» у щось значно ширше і корисніше для умов ХХІ ст.?

У вже цитованих та інших джерелах у перелік указаних знань зазвичай включають інформацію з кількох наук. Найдо-

вший перелік ми зустріли в статті А. Митко, яка використовує не тільки національний, а й зарубіжний досвід: «Комунікативістика є галуззю, що об'єднує наукові розробки фахівців із соціології, політології, мистецтва, етнології, журналістики, права, філософії, психології й інших. Автор книги «Медіамерика» Е. Уїтмор уявно порівнює її з парасолькою, спицями якої є журналістика, стилістика, театрознавство, реклама, телебачення та радіо, риторика та популярна культура» [5, с. 88]. Відомі нам інші українські праці не виходять за вказані межі, а в проєкті рішення КМ наголошується на очевидно «гуманітарному» характері комунікативістики.

У своїх пропозиціях, якими хочемо закінчити цю статтю, наведемо кілька центральних положень:

1. Запропоновані у нас зміни (перехід від «06. Журналістика») до чогось іншого дуже бажані й своєчасні. Однак потреба має надто широкий обсяг і, на нашу думку, запланований варіант її вирішення через термін «комунікативістика» набагато гірший від звернення до слова «комунікологія», яке добре узгоджується з європейською практикою і прекрасно «вбудовується» у довгу низку широко вживаних у системі вищої освіти термінів – психологія, політологія, філологія і т. д. Лінгвістичні докази, сподіваємося, наведуть колеги у своїх працях.

2. Специфіка сьогодення в аспектах появи все більшої кількості інформаційних пристроїв та розширення «комунікації» в найширшому сенсі цього слова примушує наголосити на тому, що така потрібна нам нова наука не має права обмежуватися тільки переліченими вище гуманітарними знаннями. Цілковито необхідне включення досягнень багатьох точних наук, які з кінця ХХ ст. небачено детально вивчають закони діяльності головного мозку й інших систем організму людини, досягнення яких уже використовуються (щоправда, більше в конспіративній війні, як у сфері навчання і виховання).

3. У своїх попередніх працях ми зазначали, що у новому столітті з теренів України членами невеликої наукової групи К. Корсака поширюється пропозиція розвивати

дуже перспективні в екологічному аспекті «мудрі (ноо-) науки»: ноофілософію, нооекологію, ноопедагогіку, ноопсихологію й багато інших ([3] та ін.). Саме тому в своїх наступних дослідженнях ми плануємо

вивчити перспективи побудови на класичних і новітніх ноодосягненнях **«ноокому-нікології»** як необхідної для умов ХХІ ст. комплексної науки з дуже широким спектром використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Британская королевская семья ищет старшего специалиста по коммуникациям. – URL: <http://gordonua.com/news/worldnews/britanskaya-korolevskaya-semya-ishchet-starshego-specialista-po-kommunikaciyam-199669.html> 27-07-2017
2. **Гречанинов А.** 300 спартанцев с микрофонами [Электронный ресурс] / А. Гречанинов. – Режим доступа: <http://newsland.com/news/detail/id/1367401/> 7-05-2014
3. **Корсак К.** Нооглосарій як засіб позитивізації майбутнього й нових цілей вищої освіти / К. Корсак, Ю. Корсак // Вища освіта України. – 2014. – № 2. – С. 42–48. – URL: http://wou.npu.edu.ua/images/arhiv/2014/WOU_2_2014.pdf
4. Міністерство інформаційної політики сприятиме наповненню змістом нової галузі знань «комунікативістика» – державі потрібні кваліфіковані спеціалісти. – URL: <http://mip.gov.ua/news/1602.html> 21-12-2016 (27-07-2017)
5. **Митко А.** Досвід сучасної американської комунікативістики для України в сфері дослідження інформаційної демократії [Електронний ресурс] / А. Митко // Американська історія та політика = American history & politics: наук. журн. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2016. – № 1. – С. 87–94. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/jspui/handle/123456789/13036>
6. Проект (від 25-1-2017) постанови КМ про внесення змін у Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. N 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». – URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT3042.html
7. **Похресник А. К.** Науки і вища освіта учора, сьогодні і завтра / А. К. Похресник // Вища освіта України. – 2016. – № 2. – С. 31–36, 87, 91.
8. **Похресник А. К.** Критичний філософський аналіз тенденції створення рейтингів ВНЗ світу / А. К. Похресник // Вища освіта України. – 2016. – № 4. – С. 76–83, 89, 93.
9. «Укроборонпром» разработал новое термобарическое оружие. – URL: <http://gordonua.com/news/war/ukroboronprom-razrabotal-novoe-termobaricheskoe-oruzhie-200051.html> 28-07-2017
10. **Фрідман Т. Л.** Світ плаский! Глобалізований світ у ХХІ столітті / Томас Л. Фрідман; [пер. з англ. М. Руденко]. – Л.: АНТА, 2008. – 676 + VIII с.
11. **Фрідман Т.** Новий світ середнього класу. – URL: <http://nv.ua/ukr/opinion/friedman/novij-svitserednogo-klasu-1560042.html> 28-07-2017

REFERENCES

1. British royal family is looking for a senior communications specialist. URL: <http://gordonua.com/news/worldnews/britanskaya-korolevskaya-semya-ishchet-starshego-specialista-po-kommunikaciyam-199669.html> 27-07-2017
2. **Grechaninov A.** 300 Spartans with microphones. URL: <http://newsland.com/news/detail/id/1367401/7-05-2014>. (In Russia).
3. **Korsak K., Korsak Yu.** (2014). Nooglossary as a means of positivism of the future and new goals of higher education // Higher education of Ukraine? no 2, pp. 42–48. URL: http://wou.npu.edu.ua/images/arhiv/2014/WOU_2_2014.pdf. (In Ukrainian).
4. The Ministry of Information Policy will contribute to filling the content of the new field of knowledge «Communication Science» – the State needs qualified specialists. URL: <http://mip.gov.ua/news/1602.html> 21-12-2016 (27-07-2017). (In Ukrainian).
5. **Mytko A.** The Experience of Modern American Communication Studies for Ukraine in the Field of Information Democracy Research / A. Mytko // American History & Politics. Sciences. Journal / Kyiv Nat. Un-ty them. T. Shevchenko. – Kyiv – 2016, no 1, pp. 87–94. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/jspui/handle/123456789/13036>. (In Ukrainian).
6. Draft (from 25.1.17.2017) of the CM Resolution on Amendments to the Appendix to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 29, 2015 N 266 "On Approval of the List of Knowledge and Specialization Areas under which Higher Education Institutions are Prepared. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT3042.html. (In Ukrainian).
7. **Pokhreshnyk A. K.** (2016). Science and Higher Education of Yesterday, Today and Tomorrow // Higher Education of Ukraine, no 2, pp. 31–36, 87, 91. (In Ukrainian).
8. **Pokhreshnyk A. A.** (2016). Critical Philosophical Analysis of the Trend for Creating Ratings of the Universities of the World // Higher Education of Ukraine. no 4, pp. 76–83, 89, 93. (In Ukrainian).
9. Defense industry of Ukraine has developed a new thermobaric gun (URL: <http://gordonua.com/news/war/ukroboronprom-razrabotal-novoe-termobaricheskoe-oruzhie-200051.html> 28-07-2017. (In Russia).
10. **Friedman T. L.** (2008). The world is flat! The Globalized World in the 21st Century / Thomas L. Friedman; [Transl. from english M. Rudenko]. Lviv: ANTA, 676 (VIII) p. (In Ukrainian).
11. **Friedman T.** New world of middle class. URL: <http://nv.ua/ukr/opinion/friedman/novij-svitserednogo-klasu-1560042.html> (28-07-2017) (In Ukrainian).

12. **Schwab K.** (2015). The Fourth Industrial Revolution. Davos Reader Gideon Rose Kindle Edition, 199 p. – URL: wef.ch/4IRbook.

УДК 376-054.62(477)

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ: СТАН ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Ірина СТЕПАНЕНКО

доктор філософських наук, професор,
завідувач відділу інтернаціоналізації
вищої освіти Інституту вищої освіти
НАПН України

Марія ДЕБИЧ

кандидат педагогічних наук, доцент,
с. н. с., провідний науковий
співробітник відділу
інтернаціоналізації вищої освіти
Інституту вищої освіти НАПН України

© Сепаненко І., Дебич М., 2017

Ключові слова: іноземні студенти, міжнародні студенти, інтернаціоналізація вищої освіти, нормативно-правова база, стратегія інтернаціоналізації вищої освіти.

У статті проаналізовано вхідну та вихідну мобільність в Україні. Визначено фактори, які сприяють залученню іноземних студентів на навчання. Наведено позитивний приклад Польщі щодо залучення іноземних студентів на навчання. Виявлено проблеми (велика кількість служб і документів, які регулюють питання навчання іноземних студентів; недостатнє стратегічне планування розвитку вищої освіти та її інтернаціоналізації; недостатність інформаційного, маркетингового і рекламного забезпечення для рекрутингу іноземних студентів) та запропоновано їх вирішення щодо залучення іноземних студентів на навчання до українських закладів вищої освіти

Постановка проблеми та її актуальність. Залучення іноземних студентів на навчання до національних закладів вищої освіти завжди було важливою складовою міжнародної діяльності у сфері вищої освіти. Із самого початку свого виникнення університети формувалися як міжнародні освітні центри із значною часткою іноземних студентів. У XX столітті цей напрям розвитку міжнародної складової освіти набув особливого значення. Іноземні студенти почали розглядатися як майбутні агенти бажаних з позиції приймаючих країн змін (як це було у випадку з СРСР і США), як важливе джерело примноження їхнього людського капіталу (у випадку, коли талановиті студенти залишалися у приймаючій країні після закінчення навчання), як джерело залучення додаткових коштів в умовах масовізації вищої освіти і зниження можливостей національних урядів фінансувати цю сферу в належному обсязі тощо.

На початку XXI століття збільшення кількості іноземних набула характеру цілеспрямованої державної політики. При цьому одним із визначальних чинників стали процеси глобалізації. У контексті глобалізації у сфері вищої освіти набула актуальності орієнтація на різноманітні цінності і способи життя, а саме: здатність підтриму-

вати зв'язок і досягати порозуміння з представниками різних культур, спроможність адекватно реагувати на нові вимоги перманентно мінливого ринку праці, бути уважними до екологічних і соціальних наслідків споживацтва, приймати відповідальні політичні рішення. Враховуючи таке визначальне значення чинника глобалізації, проблеми і перспективи навчання іноземних студентів в Україні потрібно розглядати в глобальному контексті з притаманними йому тенденціями загальноцивілізаційних трансформацій, політичними, економічними, соціальними, культурними подіями, вимогами і викликами.

Глобалізація стала найбільш фундаментальним викликом для вищої освіти і зумовила її інтернаціоналізацію як релевантну відповідь на цей виклик. У контексті розвитку інтернаціоналізації вищої освіти залучення іноземних студентів на навчання почало розглядатися вже не як самостійний сегмент міжнародної діяльності, а як складова комплексної стратегії, інтегрованої в інституційне лідерство, що невідривно пов'язана із усіма іншими її складовими, такими, як академічна мобільність, інтернаціоналізація освітніх програм і цифрове навчання, розвиток міжнародного співробітництва і партнерства. В Україні таке комплексне та інтегративне бачення роботи з іноземними студентами ще не сформувалося ані на теоретичному, ані на практичному рівні.

Інтернаціоналізація вищої освіти України обумовлена цілеспрямованою державною політикою щодо європейської інтеграції та реформування вищої освіти. Її важливими віхами стали такі події, як підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, Угоди про асоційоване членство України у восьмій Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020», Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», прийняття нових законів України «Про вищу освіту» і «Про наукову і науково-технічну діяльність», запровадження Національної рамки кваліфікацій та інших інструментів Болонського процесу.

Різні аспекти інтернаціоналізації вищої освіти – академічна мобільність, стратегії інтернаціоналізації зарубіжних країн, програми спільних / подвійних ступенів, культурно-гуманітарний аспект інтернаціоналізації та ін. – висвітлені в публікаціях науковців відділу інтернаціоналізації вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України [1–3; 5].

Мета і завдання статті. Здійснити аналіз проблем навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти України та внести пропозиції щодо поліпшення залучення іноземних студентів на навчання.

Виклад основного матеріалу. Аналіз поставленої проблеми доцільно розпочати з визначення ключових термінів. Дослідники використовують два основні поняття: *іноземні студенти (Foreign students)* – студенти, які не мають громадянства країни, у якій навчаються, і *міжнародні студенти (International students)* – студенти, які попередню освіту здобували в іншій країні [6]. В нашій статті ми будемо використовувати ці поняття як синоніми, що припустимо на етапі постановки проблеми, хоча при більш детальному і поглибленому аналізі їх доцільно розрізняти.

Залучення на навчання іноземних студентів є однією із найважливіших складових інтернаціоналізації вищої освіти. В усьому світі кількість студентів, які навчаються за кордоном, постійно зростає. За останні 10 років кількість міжнародних студентів у світі практично подвоїлась і складає 4,1 млн (2016) осіб, а в Європі вона становить майже 1,6 млн. До 2025 р. у світі передбачається зростання кількості міжнародних студентів до 8 млн, що призведе, як очікується, до збільшення ринку праці у сфері вищої освіти майже вдвічі [8]. Таким чином, міжнародна освіта перетворюється з елітної у масову.

В Україні кількість іноземних студентів також постійно зростає. Якщо у 2009 р., відповідно до даних ЮНЕСКО, кількість іноземних студентів в Україні становила 35 780 осіб, то в 2016 їх нараховувалося вже 64 006 із 147 країн світу. Наведемо дані

про кількість іноземних студентів у ЗВО України за попередні роки: 2011 – 53664; 2012 – 60480; 2013 – 69969; 2014 – 63172; 2015 – 63906. Найбільше іноземних студентів навчається у таких містах: Харків – 20925, Київ – 12950, Одеса – 6 972, Дніпро – 3046, Запоріжжя – 2325, Тернопіль – 2317, Вінниця – 2284, Івано-Франківськ – 2282, Полтава – 1787, Львів – 1783 (станом на 01.01.2016) [9]. До топ-10 країн – постачальників іноземних студентів входять: Азербайджан – 9316; Індія – 7746; Туркменістан – 6545; Марокко – 4602; Грузія – 3596; Нігерія – 3429; Йорданія – 2461; Узбекистан – 2202; Китай – 2082; Єгипет – 1955. Кількість ЗВО, у яких навчаються іноземні студенти, становила 185 у 2015–2016 н. р., а в 2016–2017 н. р. – 228. Середня плата за навчання на підготовчих курсах – 1000 дол., навчання в університеті – 2000 дол., вищою є плата за навчання на медичних факультетах – 3500 дол. За галузями навчання до трійки лідерів входить медицина – 28,7% від загальної кількості; менеджмент – 4,6%, стоматологія – 4,5% [11]. Значною мірою українська освіта зберігає свою привабливість для іноземних студентів за рахунок відносно низької плати за навчання і відносно низьких витрат на проживання у країні. Для того щоб зберегти свою конкурентоспроможність у майбутньому, необхідно, безумовно, піднімати якість освітніх послуг і ексклюзивність освітніх програм.

За останні роки українські ЗВО втрачали одні ринки міжнародної освіти та замість них знаходили нові. Наприклад, частка студентів з Малайзії та Ірану радикально зменшилась, оскільки малайзійський уряд припинив визнавати дипломи українських медичних ЗВО. Кількість туніських студентів зменшилась, адже для них більш привабливими стали румунські університети, які почали відкривати франкомовні програми. Також впала частка росіян та молдован, останні також переорієнтувалися на румунські ЗВО після вступу Румунії до ЄС. Водночас радикально збільшилась частка студентів з Туркменістану та Азер-

байджану. Україні і українським закладам вищої освіти дуже важливо постійно працювати над правильним визначенням своїх перспективних цільових груп і цільових країн. При цьому, за визнанням експертів, найбільш ефективний спосіб залучення іноземних студентів на навчання – це особисті контакти і позитивні відгуки тих, хто проходить чи пройшов навчання, на другому місці по залученню перебувають рекрутингові агентства, причому не завжди найбільш великі і міжнародно визнані, а вже третє місце посідають такі рекламні заходи, як освітні виставки за кордоном та інше.

Кількість українців, які навчаються в іноземних університетах, станом на 2014–2015 н. р. становила 59 648 осіб. Серед найбільш бажаних для навчання країн, як і раніше, залишаються Польща, Німеччина, Росія, Канада, Італія, Чехія, США, Іспанія, Австрія, Франція та Угорщина. Динаміка зростання з 2009 по 2015 роки склала 129%. Якщо порівнювати два останні роки, то приріст складає майже 29% або ж 13 266 осіб. Причому дві третини цього приросту склали саме українці, які навчаються в польських університетах. Вони показали найбільш стрімке збільшення, як в абсолютному, так і відносному показниках, – з 14 951 до 22 833 осіб. Також значний відносний та абсолютний приріст українських громадян на студіях демонстрували канадські, чеські та італійські університети [4]. Усі наведені цифри свідчать про те, що ринок надання освітніх послуг іноземним студентам постійно зростає. Водночас зростає і конкуренція на цьому ринку. Зацікавленість урядів і університетів у залученні іноземних студентів зумовлюється такими факторами:

- іноземні студенти є важливим джерелом надходження додаткових коштів, що є дуже важливим в умовах зменшення можливості урядів фінансувати вищу освіту внаслідок її стрімкої масовізації;
- залучення до країни на навчання активної і талановитої молоді, яка після успішного закінчення ЗВО може прийти на ринок праці, є важливим в умовах ста-

ріння населення і зменшення його працездатної висококваліфікованої частки;

- розвиток міжнародного сектору вищої освіти може об'єктивно сприяти підвищенню її якості за рахунок розроблення і впровадження нових конкурентоспроможних навчальних курсів і освітніх програм;

- залучення на навчання іноземних студентів може сприяти покращенню міжнародного іміджу і національної системи освіти і держави в цілому через підвищення упізнаваності національних закладів вищої освіти і національної культури у світі;

- залучення іноземних студентів сприятиме покращенню інтеркультурного клімату в країні, розвитку інтеркультурної комунікації та інтеркультурної компетентності.

Виходячи з усього вищезазначеного, *розвиток міжнародного сегменту вищої освіти має розглядатися як один із пріоритетних стратегічних напрямів державної освітньої політики*. Це передбачає розроблення і впровадження цільових довготермінових програм розвитку експорту освітніх послуг. Тут можна навести приклад Польщі.

В останні роки кількість місцевих студентів у Польщі помітно скоротилася. Сталося це як через демографічний спад, так і внаслідок виїзду багатьох з них за кордон (у чому Польща дуже схожа на Україну). У якийсь момент очевидно стала потреба в поповненні їх кількості за рахунок іноземних студентів. Але, щоб їх зацікавити, необхідно було зробити польську національну вищу освіту більш конкурентоспроможною на світовому освітньому ринку.

Для цього в середині 2013 р. польський уряд затвердив проект «Стратегії розвитку людського капіталу 2020», основною метою якого стало збільшення кількості іноземних студентів, які навчаються в Польщі (принаймні протягом одного академічного року) до 5%, причому вже до кінця другого десятиліття XXI століття. При цьому іноземні студенти (і випускники) були оголошені особливо бажаними іммігрантами, ураховуючи їх освіту, знання польської мови й відносно легку інтеграцію в польське суспільство [10].

Активному залученню іноземної молоді стали служити:

- гнучкі процедури прийому на навчання і введення нових пільг;

- покращення умов легального проживання, які мотивують продовжити освіту й подальше перебування в Польщі;

- проведення активних рекламних кампаній за кордоном, які мають підвищити знання про Польщу, умови навчання та працевлаштування для іноземних студентів;

- розширення асортименту курсів, які викладаються іноземними мовами (найчастіше англійською), та адаптація навчальних програм до потреб іноземців;

- університети все частіше стали брати участь у міжнародних програмах обміну студентами та викладачами.

Заходи, що впровадив польський уряд, враховуючи їх успішність, можуть бути сприйняті і як перспективні напрями діяльності для українського уряду.

Особливо увага була приділена найчисельнішій та найзначущій групі студентів – з України та Білорусі. У польських університетах навіть почали вводити українськомовні програми. Усі ці заходи дали відчутні результати. Якщо, за даними CEDOS, сім-вісім років тому українських студентів у Польщі було не більше 3 тис., то за даними головного управління статистики Польщі минулого навчального року в польських університетах навчалось 20,5 тис. українських громадян. І це лише повні програми, які після їх завершення видають диплом, а ще є чимало семестрових чи річних стажувань.

Наведений приклад дає можливість визначити ще одну проблему. *Цільова довготермінова програма експорту освітніх послуг має розроблятися як частина загальної національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти*.

По-перше, без цього неможливо забезпечити належну якість освітніх послуг для іноземців. А саме якість освіти виступає одним з визначальних критеріїв перемоги в конкурентній боротьбі на міжнародному ринку освітніх послуг.

По-друге, випускаючи з поля зору вихідний відтік студентів, можна залишитись із порожніми аудиторіями. Вже в минулому навчальному році, за даними CEDOS, за кордоном навчалось щонайменше 53 тис. українців. Це така ж кількість студентів, як у двох найбільших українських університетах разом взятих – Львівській політехніці та КПІ. Ця кількість поступово наближається до кількості іноземних студентів, що приїжджають в Україну.

По-третє, збільшення кількості іноземних студентів не може бути самодостатньою метою. Кошти, що надходять від іноземних студентів, мають вкладатися у розвиток матеріально-технічної бази університетів, їх соціальної інфраструктури, наукової і освітньої діяльності, приращення кадрового потенціалу тощо. А це як раз системні і довготермінові завдання. Без цього українські заклади вищої освіти не зможуть витримати жорстку конкуренцію на ринку експорту освітніх послуг.

Дуже важливо, щоб нормативно-правова база забезпечення навчання іноземців в Україні була гармонізована з нормативно-правовою базою, що лежить в основі розвитку європейського простору вищої освіти. На сьогодні країни ЄПВО керуються комплексною стратегією інтернаціоналізації вищої освіти, яка охоплює три основні напрями:

- академічна мобільність (вхідна і вихідна);
- внутрішня інтернаціоналізація (інтернаціоналізація навчальних планів) і цифрове навчання;
- розвиток співробітництва і партнерства [7].

Слід також враховувати, що європейська комплексна стратегія інтернаціоналізації *охоплює усі рівні освіти* – бакалавра, магістра, доктора філософії і доктора наук. В Україні ж іноземні студенти навчаються переважно за програмами бакалавра і магістра. Відповідно до існуючої нормативно-правової бази іноземні студенти мають право здобувати вищу освіту в Україні не тільки на денній формі навчання, а і заоч-

но. Але ця можливість, так само як і можливість здобувати вищу освіту дистанційно, іноземними студентами практично не використовується. Необхідним є формування і дотримання зобов'язань для рівного і етичного партнерства у вищій освіті.

Особливу увагу слід також приділити питанням кадрового забезпечення експорту освітніх послуг, як його менеджерській складовій, так і підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, що працює з іноземними студентами.

Приклад Польщі, а також Великої Британії, Німеччини, Нідерландів та інших країн-лідерів у сфері експорту освітніх послуг показує, що доцільно створити спеціальний національний і регіональні центри, що будуть цілеспрямовано займатися цим питанням, зокрема, створювати і просуувати інформаційні ресурси про освіту для іноземців в Україні – у мережі Інтернет, на освітніх виставках, конференціях, презентаціях тощо. Надавати підтримку і допомогу університетам у рекламуванні своїх освітніх послуг за кордоном.

Для експорту освітніх послуг слід також більш активно використовувати можливості програм спільних/подвійних дипломів.

Проведений аналіз дозволяє виокремити проблеми у сфері залучення і навчання іноземних студентів, що потребують пріоритетного вирішення.

Проблема 1. Велика кількість служб і документів, які регулюють питання навчання іноземних студентів, часто дублюють один одного і ускладнюють роботу міжнародних відділів університетів. Навчання іноземних студентів в Україні регулюється безпосередньо Наказом МОН № 1541 від 01.11.2013 «Деякі питання організації набору та навчання (стажування) іноземців та осіб без громадянства», Наказом МОН № 1272 від 11.12.205 «Про внесення змін до Наказу МОН від 01.11.2013 № 1541», де було змінено п. 1. Порядок видачі іноземцям та особам без громадянства запрошень на навчання (стажування) в Україні та їх реєстрації, п. 3. Порядок організації набору та навчання (стажування)

іноземців та осіб без громадянства. Нормативно-правова база включає документи, що регулюють візові питання і в'їзд в Україну (усього 8 документів від КМУ, МЗС, СБУ, МВС) та міграційні питання (усього 9 документів від КМУ, МВС і Закони України).

Пропозиції щодо вирішення:

- запровадити гнучкіші процедури прийому на навчання;
- зробити гнучкішими правила надання ліцензій ЗВО на підготовку іноземних студентів, з одного боку, зробивши їх більш ліберальними щодо можливості перебільшувати заявлений обсяг, а з іншого – зберегти високі вимоги до якісних показників;
- забезпечити рівні права з українськими студентами щодо участі у внутрішній та зовнішній академічній мобільності;
- передбачити можливість надання спеціальних стипендій для найкращих іноземних студентів, які продемонстрували значні успіхи в наукових дослідженнях;
- покращити умови легального проживання, які мотивують продовжити освіту й подальше перебування в країні;
- забезпечити можливості легального працевлаштування під час навчання.

У цілому, вважаємо за доцільне гармонізувати нормативно-правову базу, зменшивши кількість документів, підготувати узагальнюючий документ і затвердити Кабінетом міністрів України.

Проблема 2. Недостатнім є стратегічне планування розвитку вищої освіти та її інтернаціоналізації.

Пропозиції щодо вирішення:

- розробити і впровадити цільові довготермінові програми розвитку експорту освітніх послуг як складової стратегії розвитку людського капіталу, яка в європейських країнах взята за основу національної стратегії розвитку в цілому та інтернаціоналізації вищої освіти зокрема;
- розробити цільову довготермінову програму експорту освітніх послуг як частини загальної національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти; збільшення кількості іноземних студентів не може бути самодостатньою метою;

- передбачити можливість спрямування коштів, що надходять від іноземних студентів, на розвиток матеріально-технічної бази університетів, їх соціальної інфраструктури, наукової і освітньої діяльності, прирощення кадрового потенціалу тощо;

- гармонізувати нормативно-правову базу забезпечення навчання іноземців в Україні з нормативно-правовою базою, що лежить в основі розвитку європейського простору вищої освіти та освітньої політики ЄС.

Нагадаємо, що сьогодні країни ЄС керуються комплексною стратегією інтернаціоналізації вищої освіти, яка містить три основні напрями: академічна мобільність (вхідна і вихідна, ступенева і кредитна); внутрішня інтернаціоналізація (інтернаціоналізація навчальних планів) і цифрове навчання; розвиток співробітництва і партнерства.

Проблема 3. Європейська комплексна стратегія інтернаціоналізації охоплює усі рівні вищої освіти – бакалавра, магістра, доктора філософії і доктора наук. В Україні ж іноземні студенти навчаються переважно за програмами бакалавра і магістра.

Пропозиції щодо вирішення. Відповідно до існуючої нормативно-правової бази іноземні студенти мають право здобувати вищу освіту в Україні не тільки на денній формі навчання, а і заочно. Але ця можливість, так само як і можливість здобувати вищу освіту дистанційно, іноземними студентами практично не використовується. При вдосконаленні нормативно-правової бази освіти для іноземців слід також приділити увагу кращому забезпеченню таких форм освіти, як екстернатна і післядипломна.

Проблема 4. Недостатність інформаційного, маркетингового і рекламного забезпечення для рекрутингу іноземних студентів. На сьогодні майже всіх іноземних студентів набирають самі іноземці – до 80% набирають рекрутингові агенції – резиденти і нерезиденти, суб'єкти підприємницької діяльності, які не завжди відповідають вимогам доброчесності.

Пропозиції щодо вирішення:

- створити спеціальні національний і регіональні центри, що будуть цілеспрямовано займатися цим питанням, зокрема, створювати і просувати інформаційні ресурси про освіту для іноземців в Україні – в мережі Інтернет, на освітніх виставках, конференціях, презентаціях тощо, надавати підтримку і допомогу університетам у рекламуванні своїх освітніх послуг за кордоном, проведення активних рекламних кампаній за кордоном, які мають підвищити знання про Україну, умови навчання та працевлаштування для іноземних студентів;

- одним із важливих напрямів діяльності центрів має бути підготовка іноземних студентів до навчання і допомога у кращій адаптації до навчання в українських закладах вищої освіти, а також соціальна адаптація та інтеграція, налагодження інтеркультурної комунікації. Можлива підготовка етнографічних навчальних відеофільмів і культурних програм, здійснення соціальної і культурної фасилітації;

- забезпечити чіткі правові норми для активного впровадження програм спільних/подвійних дипломів;

- забезпечити контроль за дотриманням зобов'язань для рівного і етичного партнерства у вищій освіті;

- розробити етичний кодекс для усіх, хто працює з іноземними студентами (адміністративний і допоміжний персонал, професорсько- викладацький склад);

- передбачити можливості підвищення кваліфікації усіх залучених до роботи з іноземними студентами (насамперед менеджерський і професорсько-викладацький склад), їх рівень володіння іноземною (англійською) мовою та інтеркультурну обізнаність.

Висновки. Довготермінове планування діяльності щодо залучення іноземних студентів передбачає *постійний моніторинг ситуації для виявлення проблем, що існують у цій царині, та знаходження ефективних шляхів їх вирішення*. Тут потрібна постійна взаємодія між усіма стейкхолдерами й учасниками міжнародної освітньої діяльності – МОН, Комітетом Верховної Ради з освіти і науки, НАПН, університетами, Інститутом вищої освіти, неурядовими громадськими організаціями, громадськістю тощо. Доцільно також налагоджувати активну співпрацю з посольствами різних країн, міжнародними організаціями, рекрутинговими міжнародними агенціями (привертаючи увагу до репутації і якості діяльності останніх).

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз зарубіжного досвіду інтернаціоналізації вищої освіти на основі культурно-гуманітарних стратегій / авт. кол.: І. В. Степаненко, В. В. Зінченко, Т. В. Андрущенко, Л. С. Горбунова, М. А. Дебич, І. М. Сікорська; за заг. ред. Степаненко І. В. // Вища освіта України. – 2015. – № 3, дод. 2. – С. 154–280.

2. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду інтернаціоналізації вищої освіти на основі культурно-гуманітарних стратегій (ч. II): пре-принт (аналітичні матеріали) / Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Степаненко, О. Шипко / за ред. І. Степаненко. – К.: ІВО НАПН України, 2016. – 144 с.

3. **Дебич М. А.** Інтернаціоналізація вищої освіти: світовий досвід: монографія / М. А. Дебич. – Суми: Університетська книга, 2017. – 291 с.

4. **Жерьобкіна Т.** Освіта в Україні / Т. Жерьобкіна, І. Когут, М. Куделя, Є. Стадний, І. Шевченко; заг. ред.: Єгор Стадний // CEDOS : аналітичний Центр. – 2015. – 84 с.

REFERENCES

1. Analysis of the foreign experience of higher education internationalization based on cultural and humanitarian strategies /avt. kol.: I. V. Stepanenko, V. V. Zinchenko, T. V. Andrushchenko, L. S. Horbunovf, M. A. Debych, I. M. Sikorska; za zah. red. Stepanenko I. V // Vyscha osvita Ukrainy/. – 2015. – No. 3, dodatok 2. – P. 154–280 (In Ukrainian).

2. Analysis of the leading domestic and foreign experience of higher education internationalization on the basis of cultural and humanitarian strategies (part II): preprint (analytical materials) / L. Horbunova, M. Debych, V. Zinchenko, I. Stepanenko, O. Shypko / za red. I. Stepanenko. – Kyiv: IVO NAPN Ukrainy, 2016. – 144 p. (In Ukrainian).

3. **Debych M.** Internationalization of higher education: global experience: monograph / M. A. Debych. – Sumy: Universytetska knyha, 2017. – 291 p.

4. **Zheriobkina T.** Education in Ukraine / T. Zheriobkina, I. Kohut, M. Kudel, Ye. Stadnyi,

5. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації / Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Сікорська, І. Степаненко, О. Шипко / за ред. І. Степаненко. – К.: ІВО НАПН України, 2016. – 158 с.

6. Національний освітній глосарій: вища освіта. – 2-е вид., перероб. і допов. / авт.-уклад.: В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / за ред. В. Г. Кременя. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.

I. Shevchenko; zah. red.: Yehor Stadnyi // CEDOS: Analitichnyi Tsentr. – 2015. – 84 p. (In Ukrainian).

5. Internationalization of Higher Education in Ukraine: Methodological Recommendations / L. Horbunova, M. Debych, V. Zinchenko, I. Sikorska, I. Stepanenko, O. Shypko / red. I. Stepanenko. – Kyiv: IVO NAPN Ukrainy, 2016. – 158 p. (In Ukrainian).

6. National educational glossary: higher education. – 2-vyd. pererob. i dop. / aut.-uklad.: V. M. Zakharchenko, S. A. Kalashnikova, V. I. Luhovyi, A. V. Stavytskyi, Yu. M. Rashkevych, Zh. V. Talanova / red. V. H. Kremen. – Kyiv: Vydavnychiy dim «Pleiady», 2014. – 100 p. (In Ukrainian).

7. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Higher Education, Brussels, 11.7.2013 COM(2013) 499, final. – 15 p.

8. Education at a Glance 2016: OECD Indicators [Electronic resource]. – Paris: OECD Publishing, 2016. – URL: <http://dx.doi.org/10.187/eag-2016-en>

9. Shapovalova O. Ukraine. Open for you. Open for Education. – URL: http://studyinukraine.gov.ua/wp-content/uploads/2016/08/Prezentatsia_India_Kongo.compressed-1.pdf

10. Study of human capital in Poland. – Warszawa: PARR, 2011. – 189 p.

11. Ukrainian State Centre for International Education. Study in Ukraine [Electronic resource]. – URL: <http://studyinukraine.gov.ua/wp-content/uploads/2016/07/Presentation-05-07-2017.pdf>

ACTUAL PROBLEMS OF COMPETENCE APPROACH IN ECOLOGICAL EDUCATION FOR ENGINEERING STUDENTS

Galyna KOZLAKOVA

Doctor of Science (Pedagogy), Professor,
Academician of the Academy of International
Cooperation in Pedagogy,
Zhitomir State University named after Ivan
Franko

© Козлакова Г., Саєнко Т., 2017

Tetiana SAYENKO

Doctor of Science (Pedagogy), Professor,
Academician of the Academy of International
Cooperation in Pedagogy,
National Aviation University (Kiev)

Ключові слова: екологічна освіта,
студенти інженерних спеціальностей,
технічний університет, компетентнісний
підхід.

*Висвітлено важливі проблеми за-
провадження компетентнісного
підходу до екологічної освіти сту-
дентів у технічному університе-
ті. Як ефективний метод навчання
розглядається тижневий
тренінг щодо вивчення декількох
тем із відповідними лекціями,
практичними заняттями,
індивідуальним навчанням.*

Problem of research. Today's education must meet the requirements of environmental imperative, urgent problems of sustainable development of society and natural ecosystems. In Ukraine, the entire state system of environmental management is an acute need for qualified professionals, government officials, aware of the requirements of environmental and economic policy, terms of the concept of sustainable development. The problem of environmental education now has gone beyond national borders and became internationally significant. The experience of Western countries in implementing ecological study precedes the national measure of 25–30 years ago, so with the transition to the principles of the Bologna process in higher education, national education system would have to take the positive elements of ecological disciplines, areas of training, instructors, teachers and the general public in these countries [4, p. 24].

Analysis of recent research and publications. The path to sustainable development is through a gradual, consistent, universal ecologization of society and economy that can be successfully carried out by professionally trained and ecological conscious professionals with high level of ecological culture and noosphere thinking: officials, leaders of all branches of government, teachers training institutions. The implementation of

national environmental legal regulations to be consistent with international environmental standards is prerequisite practical recognition of the ecological imperative and integration into the world and European community.

The difference between environmental (ecological) education and education for sustainable development (ESD) is seen in deepening understanding not only of the current global environmental crisis, but crisis management [5, p. 360]. Therefore, the solving of the current situation experts predict in change in the relationship of artificial systems created by man and Nature, in the reform of management system and development of theories of building a harmonious society in an efficient environmental monitoring and auditing in all spheres of human activity, improving of environmental policy at all levels.

The subject of education for sustainable development should be the conditions and methods of socio-natural systems stabilizing, their planning and sustainable management. But the foundation for the ESD is ecological education, which provides an understanding of the processes occurring in natural and man-made systems and develops and helps implementing effective environmental policy, ecological consciousness and culture. Eco-formed and graceful psychology will effectively make ecological of economic activity, reasonably decide inextricably linked social and environmental problems [6, p. 149].

Despite the intensification of process in the formation of professional and university students environmental training the problem of the professional competence of future specialists of technical skills and psycho-pedagogical support remains little researched. Reorientation of modern psycho-pedagogy on personality, its development, revival of humanistic and ecological traditions is an important task of today's educational system. Teacher opinion emphasizes that professional competence is modified by changes of psycho-pedagogical competence and significant aspect of professional competence in general is its psychological and pedagogical competence.

The background. In the modeling and characterization of the structure of ecological competence of university students it is important to determine the ratio of two components – mental and pedagogical. In this paper, we proceeded from the fact that the mental

component can be represented by: mental properties, mental states, mental processes, and pedagogical – conscious mechanisms of their development, manifestations of the activity.

The combination of these two components is based on the awareness and consciousness, characterized by reflection of personality – professional understanding of their professional activities, social relations and of oneself.

Thus, psychological and pedagogical analysis of our model was implemented in two approaches: on the one hand – as a system of ecological professional knowledge, and on the other – as a system of actions, processes, mechanisms that ensure their manifestation in the form of environmental competence. Observations were made both for students and for teachers. Earlier we noted [7, p. 144] that the synthesized element model of ecological training of future specialists is – «a teacher who should own theory of the subject and can not be limited to the role of information or controlling transmitter means, he must be organized, cognitive-competence, value-motivational, action-responsible, regulatory standard and ethical and cultural activities in order to create ecological thinking, consciousness, ethics, culture of the future specialist». That is, the knowledge of the teacher is also included in the developed model and characterized: complexity, consistency, effectiveness.

In the system of universities teacher professional knowledge there are the **five main** blocks – psychological, pedagogical, vocational guidance, specific objective and scientific research. Training in Psychology sphere – is, above all, the idea of a specific psychic reality, «a heightened sense of spirituality» of other people, not just verbal and conceptual knowledge. Psychological knowledge provides control of his own inner world, self-improvement on a scientific basis, which is necessary for each specialist as teacher and student. The effectiveness of professional functions largely depends on personal psychological readiness, which is an integral part of psychological knowledge.

Competence in a broad sense can be analyzed as creatively modified attribute of personal level, a system of acquired knowledge, skills and abilities with the help of which specialist flexibly using them, solves problems and challenges that arise in the process of life. Thus, the ecological model of competence is appropriate for both

students and teachers using psychological and pedagogical knowledge and methods: from conceptual apparatus to creatively productive work in different situations [8, p. 178].

Psychological knowledge are necessary for teachers and students to understand other people, overcome standards, stereotypes, barriers which are introduced by socium, for self-knowledge, self-overcoming, consumer attitude towards Nature, people, and oneself, for the integration of psychological knowledge to other industries, including ecology, to understand the interaction of mental phenomena with social, economic, and political factors. That is, the integration of subject and object of the model, the implementation of humanistic personal relations, confrontation negative phenomena of profession etc. is implemented by psycho-pedagogical aspect.

Pedagogical knowledge perform three important functions: ontological, indicative, evaluative, where the latter reveals valuable relationships of society, values of knowledge, actions, events, a system of ideals on which it is based, particularly as for the period of transition to the principles of sustainable development. Thus, their multilevel is feature of professional pedagogical knowledge: methodological, theoretical, methodical and technological. Practice shows that scientific activity significantly increases interest in learning, broadens the mind, the ability to analyze and understand the achievements of modern science. Knowledge, as well as its kinds, levels, types, blocks can be mentioned at the time of manifestation – the tasks of professional activity.

Knowledge is the basis for the successful formation of these action-role-playing components of professional competence – skills. They are the result of training and independent practice. Analyzing the ratio of activity and psyche the researchers say that every activity has internal and external aspects that are linked inextricably. Any external action is mediated by processes occurring within the subject, and internal processes are appeared outside. The task of psychology is to study outside activities through the disclosure of internal aspect and real understanding of the role of mental activity.

It may be noted that competence is competence, not a set of knowledge, skills,

abilities, etc., only in activities in the context of rules, functions, i.e. regulatory activity or professional culture. Nowadays, this kind of activity can only be ecological activities, not only normalized, as the impact on the environment, but also creative and defensive, aimed at reducing of anthropogenic pressure on the Nature. But psycho-pedagogical competence is responsible for the manifestation of professional competence, being forming, systematic mechanism of professional competence, moreover, generated consciousness and different mental processes leads practice personality.

Traditionally formed left-hemispheric type of logical thinking prevails in today's learning process [2, p. 18]. It is a gross violation of the natural features of the brain. Advanced technologies like ecological, biotechnological methods of learning can be developed on the basis of proportional load logical and intuitive-shaped brain functions, i.e. through a whole consciousness of the listener.

During the encephalographical research in brain registers alpha-, beta-, theta-and delta-rhythms. Alpha-waves have a low frequency range of 7–12 Hz, average amplitude, high electrical potential of 50 mV. They were discovered in 1908 by Austrian physicist G. Berger and characterize the brain's ability to creativity work, expanded perception, abstract thinking. Theta-waves inherent low frequency of 4–8 Hz and amplitude, high potential of 100–150 mV. This range promotes deep relaxation brain, the states of half-asleep, fast asleep. Such rhythms dominate during the complete assimilation of information, intuition, enhance learning ability, weaken stress, developing memory.

Perfectly balanced state of mind occurs at the boundaries between the alpha- and theta-rhythms at a frequency of 7.8 Hz. This frequency tune of the left and right hemispheres of the brain, multi-perception of information. It corresponds to the resonant frequency of Schuman 7,5–7,8 Hz – the optimal vibration of life on the planet (1949, Schuman – German research). Earth's magnetic field pulses with this range and, because of this, the health condition associated with geophysical state of planet. In this mode, the central nervous system reduces the flow of input from the periphery, limiting the sensory information from sensory overload protection, stress, physical stimuli.

The brain exempt from the excess flow of external information, expanding its functionality, activates reserve of itself zone, operating at full capacity.

Many cultures and religions of the world use natural and artificial methods of achieving a balanced state. In most modern people active alpha- and theta-waves decreased, because dominates beta-rhythm, that constantly monitors the environment. Tired of beta-state brain evening falls into a deep sleep – delta range, the switching from beta- to delta-rhythm and the brain is able to work at alpha- and theta- frequencies. Insight, creative inspiration, solving of the complex problems, unexpected decision are possible, when the brain generates more alpha- and theta- waves.

Mechanism of genius is the ability to enter the alpha-theta rhythm. Talented people adjust your brain intuitively to the desired range, and the natural environment stimulates alpha-theta waves.

Modern educational technology usually uses the supply of information on beta- frequencies in the range 13–40 Hz with electric potential 20 mV. Methods are developed by N. V. Maslova, academician of RAPS [3, p. 182], who proposes to use information flow based on the alpha-rhythms of the brain, and involve the whole range of waves: alpha-, theta- and beta-rhythms, using two modes of operation: activity and relaxation. Synchronize all centers of the brain promotes harmonization of consciousness, body. N. V. Maslova proved the concept of innovative learning technologies based on the achievements in the field of pedagogy, psychology, philosophy, biology, physiology, neuroscience, quantum physics. It was called the «*Noosphere Education*», in our opinion, the term is quite bold, but commendable that the Russians are actively working towards development of advanced *methods of education, that would be more correct to call ecological and biotech*. Elements of these training methods do not violate the biorhythms, focused on the formation of holistic thinking, creative resource of listener, updating its potential that still remained untouched.

Method teaches dynamic *thinking images*, using all six channels of perception levels [2, p. 47]: verbal, visual, auditory, kinesthetic, kinetic, intuitive, emotional, spiritual. Traditional teaching methods are based mainly

on the perception of information on hearing and vision, leaving no burden other sensory channels, as the zone of the brain.

For effective training method **used immersion**: for one week study of one or two items with the corresponding alternating lectures, practical laboratory, independent studies. A month of intensive 5–6 hours daily classes may study an English course, being able to replace a one-two year course with two or three pairs a week. Noted that the filing of new information is the most appropriate way for the brain by simultaneous submission of contents, educational information, images by selecting analogies, metaphors, use of symbols and associations. Method involves a creative interaction between teacher and student, design, research assignments are required.

Metaphors – the words to describe different aspects of the object, resulting in an increase in its semantic structure. Metaphor paves the way for profound knowledge mapping object in the images at different levels of understanding of the true meaning of the phenomenon.

Associative thinking is deeper as logic. The association is a synthesis of logical and emotional, is achieved the integrity of thinking. As a result, the teacher activates both hemispheres of the brain of the listener, develops visual, tactile, creative, spiritual memories, making the perception of information coherent, understandable, easy to remember.

For example, the option to test the ability of the brain to operate of the opportunities the right hemisphere – *to make ecological model to the given data*, to demonstrate the speed of perception of information, its processing logic, discover relationships, find to it's the adequate model through association and metaphor. In this way, you can enhance motivation for learning, supporting students' positive emotions by strategic and tactical goals of education. Properly structured and presented information, even of high complexity, perceived easily creates a positive emotional mood, allows you to remove the internal psychological and physiological stress, which helps normalize nervous, somatic, autonomic functions of the body and naturally heals the body, the psyche. In the process of studying with ecological method includes vital natural mechanisms of neuro humoral self regulation.

It is desirable to have adequate textbooks to ecological educational disciplines: brightly decorated books with imaginative presentation of the material. Educational information is presented by binary way: symbolic and verbal (explanation to the image in the form of educational text). The explanation is given to the traditional logical sequence. Graphical and schematic presentation of the material allow plug simultaneous (concurrent) and suktesyvni (milestone) capabilities of the eye and the brain, providing reliable, full access to information in the process of learning.

The technique allows to work with students at the level of creativity in terms of psychological comfort.

The above mentioned method was tested in teaching economic disciplines; economics, as an academic discipline, forming a rational way of thinking. With video computer diagnostics investigated the dominance one of the hemispheres of the brain based on the difference of the amplitudes of oscillatory processes and their degree of coherence between them.

Before ecological classes in 82% of the students dominated the left hemisphere. Following years of work in the experiment in almost all groups of students **awarded symmetrization phase portrait of the brain**. Ecological

(biotechnological) training contributed to the functions of the right hemisphere, stabilization interhemispheric interaction. Overall student achievement, as a result of final examinations, increased by 29,4% and amounted to 79,3%.

Conclusions. Given the crisis state of the environment implies, that professional competence without morality, responsibility, ecological culture not enough. Specialists may have high professional knowledge and actively conduct destructive activity in Nature, which reached its climax in the XX century. Thus, the knowledge, skills, beliefs even not enough to man, who takes an ecological position and become responsible for their actions. We are looking for a great spiritual potential, which will send the acquired expertise in environmentally safe mainstream practical daily work.

Within the ideas of noosphere education, innovative technology, based learning ecological (biotech) approaches, **it is possible to form a holistic thinking** students by working together the two hemispheres of the brain, that develop students not only logical-discursive, but figurative and intuitive thinking in solving various professional and everyday tasks. Ecological education reveal the inexhaustible reserves of the human mind, as opposed to 4%, that achieved by traditional methods of learning.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнецова А. Ф. Периодическая система законов образования – фундамент ноосферного образования / А. Ф. Кузнецова // Ноосферное образование – стратегия здоровья: сб. матер. XXIII Междунар. науч.-практ. обуч. конф. / под ред. Н. В. Масловой. – Севастополь: Изд-во Кручинин Л. Ю. – 2010. – С. 160–167.
2. Маслова Н. В. Система Всеобщих Законов Мира / Н. В. Маслова. – М., 2005. – 184 с.
3. Ноосферное образование – стратегия здоровья : сб. матер. XXVIII Междунар. науч.-практ. обуч. конф. / под ред. Н. А. Масловой. – Севастополь: Изд-во Кручинин Л. Ю., 2010. – 520 с.

REFERENCES

1. Kuznetsova A. F. Periodical system of educational laws – the base of noosphere education / A. F. Kuznetsova // Noosphere Education – Strategy of Health: Proceedings of XXVIII International Science-Practical Conference; by edition of N. V. Maslova. – Sebastopol: Edition Kruchinin N.U., 2010. – P. 160–167 (In Russian).
2. Maslova N. V. The System of Global Laws of Universe / N. V. Maslova. – Moscow, 2005. – 184 p. (In Russian).
3. Noosphere Education – Strategy of Health: Proceedings of XXVIII International Science-Practical Conference / by edition of N. V. Maslova. – Sebastopol: Edition Kruchinin N.U., 2010. – P. 160–167 (In Russian).
4. Sayenko T. V. The National system of education in light of the Ecological Education Concept of Ukraine / T. V. Sayenko // New Technology Education: scientific-method. Collection of MES of Ukraine. – Kyiv, 2006. – No. 44. – P. 21–25.
5. Sayenko T. V. Ecological and information technology to form the ecological thinking of students / T. V. Sayenko // Science and Modernity: Proc. Science works of National Pedagogic University named M. P. Dragomanov. – Kyiv: Type of NPU name M. P. Dragomanov, 2007. – Vol. 57. – P. 147–154.
6. Sayenko T. V. Psychological and Pedagogical Technology for Development of Ecological thinking of Students / T. V. Sayenko // Science and Modernity: Proc. Science. works National Pedagogic University named after M. P. Dragomanov. – Kyiv: Type of NPU named after M. P. Dragomanov, 2007. – Vol. 59. – P. 144–150.
7. Sayenko T. V. Education for Ecosafety Information Society: Challenges and Perspectives: monograph / T. V. Sayenko. – Kyiv: Education of Ukraine, 2008. – 288 p.
8. Sayenko T. V. Ecological education – basic for stale development of society. Problems and perspectives of higher school: monograph / Boichenko S.V., Sayenko T. V. – Kyiv: University "Ukraine", 2013. – 502 p.

Тамара СЕРГІЄНКО

викладач кафедри україністики,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця

Ключові слова: професійна медична комунікація, навички, комунікативні навички, українська мова, іноземні студенти.

Метою статті є з'ясування науково-теоретичних засад формування комунікативних навичок українською мовою в іноземних студентів медичних університетів. Використано теоретичні та емпіричні методи дослідження. Науково-теоретичним підґрунтям роботи є праці з психології, педагогіки та лінгводидактики. Проаналізовано парадигму базових понять. Виявлено репертуар навичок фахової медичної комунікації. Результати дослідження можуть бути використані в практиці викладання української мови як іноземної та для створення методичного забезпечення. Перспективи дослідження полягають у розробленні технології формування навичок фахової медичної комунікації в іноземних студентів.

УДК 37.013+801.357

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ФАХОВОЇ МЕДИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

© Сергієнко Т., 2017

Постановка проблеми. Навички фахової медичної комунікації забезпечують лікарів реалізацію його професійної компетентності, наукових знань, клінічного мислення та моральних цінностей. Саме тому формування комунікативних навичок, тобто здатності здійснювати ефективну комунікацію, нині стає одним із ключових завдань безперервної медичної освіти. Це повною мірою стосується іноземних студентів медичних університетів, які повинні оволодіти навичками фахової комунікації українською мовою. Технологія навчання професійно орієнтованої комунікації українською мовою майбутніх лікарів в іноземній аудиторії має бути науково обґрунтованою, що зумовлює актуальність теми цієї статті.

Аналіз актуальних досліджень. Серед доступних в Україні наукових праць розглядаються науково-теоретичні засади формування навичок фахової медичної комунікації, але здебільшого для майбутніх медиків – співгромадян (М. І. Лісовий, С. Д. Поплавська, У. В. Соловій, О. І. Туровська, І. О. Черних, Ю. В. Юсеф). Окремі проблеми навчання професійної комунікації студентів-іноземців у сфе-

рі медицини досліджені в українській та зарубіжній лінгводидактиці на матеріалі російського мовлення (Т. М. Алексєєнко, С. Г. Борзенко, Ж. В. Бутенко, Л. І. Васецька, К. І. Гейченко, О. Л. Корольова, В. О. Мальков, О. А. Рошупкіна, В. Д. Хейлік). Щодо формування навичок фахової комунікації українською мовою студентів-іноземців у медичних університетах, то в роботах висвітлено окремі теоретичні питання стосовно формування в іноземних студентів медичних ВНЗ України діалогічного мовлення [2], ефективного спілкування, інтерактивних методів навчання іноземців та інших дидактичних питань. Однак залишається поза увагою дослідників ще багато теоретичних питань.

Метою статті є з'ясування науково-теоретичних засад формування комунікативних навичок українською мовою в іноземних студентів медичних університетів та аналіз парадигми базових понять досліджуваної проблематики.

Для виконання роботи використано теоретичні (аналіз педагогічної, психологічної, методичної літератури та директивних документів; застосування досягнень психології та лінгводидактики; аналіз базових понять професійно спрямованої комунікації тощо) та емпіричні – прослуховування аудіозаписів мовлення лікарів-професіоналів в умовах інтер- та інтрапрофесійного спілкування з метою визначення репертуару необхідних для медичного спілкування комунікативних навичок і розроблення зразків еталонного фахового мовлення лікаря, засвоєння яких є базою для формування **комунікативних навичок** студентів-іноземців на початковому етапі навчання української мови як іноземної на підготовчому відділенні.

Виклад результатів дослідження. У науковій літературі є різні визначення поняття «навички». Наприклад, як зазначено в психологічному словнику за редакцією В. І. Войтка, навичкою називають будь-яке «психічне новоутворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психічної енергії» [7], а в словнику, укла-

деному В. В. Синявським та О. П. Сергєєнковою, бачимо акцент на особливостях їх формування: «Навички – це дії, які внаслідок багаторазового повторення стали автоматизованими і виконуються без зайвих витрат фізичної і нервово-психічної енергії» (у поясненнях указано, що основою цього є «утворений у корі головного мозку людини динамічний стереотип» [6]). Цю обставину підкреслюють й інші науковці: С. Л. Рубінштейн, Б. В. Беляєв, Є. П. Ільїн, Ю. І. Пассов, І. Ф. Харламов.

Стосовно зв'язку між поняттями «навички» та «вміння» вчені дотримуються різних поглядів. Частина психологів та педагогів вважає, що вміння – більш висока психологічна категорія, ніж навички, тому вміння є основою для вироблення навичок, тобто навички виробляються шляхом удосконалення вмінь (Є. А. Мілерян, І. П. Підласий, С. Л. Рубінштейн). Так, І. П. Підласий зазначає, що навички – це компоненти практичної діяльності, що виявляють себе в процесі виконання необхідних дій, доведених до високого рівня досконалості шляхом багаторазового повторення, тоді як уміння – це оволодіння способами застосування вироблених навичок на практиці [5, с. 26–27]. Інша позиція полягає у визнанні того, що навички – це основа для формування вмінь, а тому вміння визначаються як вища психологічна категорія (В. П. Безпалько, С. У. Гончаренко, К. К. Платонов, І. Ф. Харламов).

Таким чином, на цій підставі можна стверджувати, що навички – це компонент свідомої діяльності людини, який виконується автоматично, виробляється в результаті виконання системних вправ і тренування та забезпечує формування вмінь якісного виконання дії. Ми також поділяємо твердження, за яким знання, навички та вміння слід розглядати як взаємопов'язані та взаємозумовлені компоненти в структурі людської діяльності.

Одним із різновидів усієї сукупності навичок, притаманних людській діяльності, є комунікативні навички. Саме вони забезпечують передавання та отримання інформації, обмін досвідом, можливість навчатися і навчатися, реалізацію розмаїтих людських

зв'язків, функціонування фахових інституцій тощо. Оскільки процес комунікації має різновекторний характер і передбачає щонайменше двох учасників, які по чергову змінюють свої діалогові ролі, то й навички комунікації можуть бути рецептивними та продуктивними.

Діалектика понять «комунікативні навички» та «комунікативні вміння» представлена в роботі Franklin H. Silverman, де навички розглядаються як здатність особи виконувати самостійні дії в системі комунікативної діяльності, тоді як уміння – це здатність людини керувати процесом комунікації з метою вирішення комунікативних завдань. Комунікативним навичкам притаманні такі риси, як автоматичність, гнучкість, стійкість, відносна складність; комунікативні вміння мають такі властивості, як усвідомленість, динамічність, цілеспрямованість, продуктивність, інтегрованість, ієрархічну впорядкованість [10].

Спираючись на визначення й міркування, представлені в теоретичних працях, вважаємо, що *комунікативні навички – це вид людської діяльності, який забезпечує продуктивне спілкування і виявляє себе в здатності особистості здійснювати осмислене слухання та говоріння.*

Важливим питанням є з'ясування механізму формування комунікативних навичок. Учені стверджують, що вони формуються на основі мовленнєвих дій і в ідеалі забезпечують комунікацію без напруження та швидкої втомлюваності.

Для всього соціуму особливо важливими ми вважаємо навички фахової комунікації. У сучасній науковій літературі знаходимо комплексний аналіз комунікативних умінь та навичок державних службовців (Ю. І. Малик); майбутніх викладачів іноземної філології (М. Є. Паталаха); майбутніх дипломатів (Ю. П. Шатило), фахівців з історії та політології (Т. А. Денищич).

Дослідники в галузі методики викладання української/російської мови як іноземної О. В. Антонів, З. П. Бакум, Л. І. Васецька, Н. Д. Гальськова, К. І. Гейченко, Н. І. Гез, І. О. Зимняя, М. В. Ляховицький, Д. В. Мазурик, Л. І. Мацько, А. А. Миролюбов, Н. І. Станкевич, визнаючи велику

роль формування навичок в оволодінні іноземною мовою, конкретизують види власне мовних навичок, обов'язкових для досягнення результативності в процесі навчання – орфоепічних, граматичних, лексичних, аудитивних, графічних, орфографічних. Зазначені мовні навички є основою для формування комунікативних навичок як таких, що забезпечують спілкування – кінцеве й головне завдання в навчанні іноземної мови.

У сфері освіти питання формування та розвитку комунікативних навичок набуває професійного змісту. Воно стало пріоритетним завданням підготовки майбутніх фахівців і відображено в розміщеному на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України Загальноосвітньому стандарті з української мови як іноземної, де велику увагу приділено змісту мовленнєво-комунікативної компетенції, яка має формуватися паралельно з власне мовною компетенцією. Згідно з вимогами Стандарту подано перелік інтенцій, комунікативних намірів та тем спілкування, які інокомунікант повинен уміти вербально реалізовувати під час розв'язання певних комунікативних завдань.

У галузі медичної освіти актуальним аспектом є формування професійних комунікативних навичок у контексті підготовки висококваліфікованого лікаря. Навички фахової медичної комунікації розглядаємо як здатність лікаря здійснювати продуктивне спілкування з пацієнтом та успішну комунікацію в команді фахівців.

Комунікативні навички як важливі діяльнісно-рольові компоненти професійної компетентності лікаря представлені в Державному стандарті вищої медичної освіти, де розроблено освітньо-кваліфікаційну характеристику спеціаліста за спеціальністю «Лікувальна справа» напрямку підготовки «Медицина» [1].

Розвиток комунікативних навичок – це важливий компонент у структурі професійної підготовки студента-медика. Формування навичок фахової медичної комунікації є одним із завдань професійного навчання майбутнього лікаря, оскільки такі навички забезпечують ефективне виконан-

ня ним завдань і обов'язків лікувальної діяльності та є мірою й основним критерієм його професійної відповідності.

Комунікативні навички майбутніх лікарів (здатність вступати в контакт, вести опитування, обстеження, давати рекомендації, здійснювати керівництво процесом лікування та ін.) багато в чому визначають успішність їх діяльності. Такі дослідники, як А. О. Агаркова, І. Р. Гуменна, І. В. Кахно, С. О. Кубіцький, Л. В. Манюк, С. Д. Поплавська, аналізуючи сутність медичної комунікації, сходяться на думці, що сучасний лікар – це не лише носій певної сукупності спеціальних знань, а й особистість, що постійно розвивається, з певним ціннісним досвідом, морально-етичними принципами та моделями спілкування.

Для розуміння психолого-педагогічних аспектів формування фахової комунікації у професійній медичній діяльності необхідно з'ясувати зміст комунікативних навичок лікаря. Цей зміст визначається комплексом чинників, зумовлених специфікою медичного фаху. З-поміж цих чинників можна виокремити передусім види міжособистісної взаємодії лікаря з колом осіб, тією чи іншою мірою причетних до його роботи.

Аналізуючи особливості фахової комунікації майбутніх лікарів, Л. В. Манюк виокремлює вісім видів міжособистісної, у тому числі комп'ютерно-опосередкованої, комунікативної взаємодії: «лікар – пацієнт», «лікар – близькі пацієнта», «лікар – лікар», «лікар – керівництво», «лікар – громадськість», «лікар – представники ЗМІ», «лікар – майбутній лікар», «лікар – наукова спільнота» [4, с. 121]. У дослідженнях В. Я. Юкала показано різновиди фахової мови лікарів, або медичної професійної мови, та здійснено їх класифікацію, на вищому рівні якої виокремлено такі поняття: мова медицини (медична наукова мова); медична розмовна мова; мова медичної документації; мова медичної реклами. У кожному різновиді автор описує специфічні форми і способи міжособистісної комунікативної взаємодії фахівців [9, с. 8–9]. Г. Я. Іванишин, характеризуючи професійно орієнтоване мовлення у медичному ВНЗ, розглядає сфери спілкування іно-

земних студентів у професійному мовленні комунікантів у діадах «викладач – студент», «студент – студент», «студент – лікар», «студент – хворий», «студент – медичний персонал», «студент – група» тощо [2, с. 122]. У своєму дослідженні фахового медичного дискурсу Н. П. Литвиненко, систематизуючи основні діалогічні форми комунікативної взаємодії за етапами комунікації лікаря з пацієнтом та за професійно-соціальними ролями в різних видах спілкування лікаря з лікарем, вибудовує ієрархію актів спілкування в інституційному медичному дискурсі, а саме: в інтерпрофесійній комунікації взаємодія «лікар – пацієнт» на етапах фактичного спілкування, системного опитування, об'єктивного обстеження та рекомендацій, в інтрапрофесійному спілкуванні симетрична взаємодія «лікар – лікар» та асиметрична комунікація «лікар-керівник – лікар-підлеглий» [3, с. 37–45]. Завданням нашого дослідження найбільше відповідає підхід, представлений у працях Н. П. Литвиненко, на які ми спираємось у визначенні умов формування фахових комунікативних навичок у професійній медичній діяльності.

Ці чинники та умови формування змісту медичної комунікації дають змогу визначити репертуар необхідних фахових комунікативних навичок лікаря. Для забезпечення процесу комунікації актуальними є дві категорії навичок: навички аудіювання та говоріння.

Наше прослуховування аудіозаписів мовлення лікарів під час прийому в поліклініці та в діалогах із колегами засвідчило, що обидва види навичок фахової комунікації по-різному виявляють себе в умовах інтерпрофесійного та інтрапрофесійного спілкування. Спостереження за реалізацією цих навичок у діалогах з участю лікарів-професіоналів дозволяють розробити еталонні зразки фахового мовлення лікаря, засвоєння яких є базою для формування комунікативних навичок студентів-іноземців уже на початковому етапі навчання української мови як іноземної на підготовчому відділенні.

Аудитивні навички як рецептивний вид мовленнєвої діяльності відіграють особли-

ву роль у діалогічному вербальному спілкуванні. Аудіювання – вид мовленнєвої діяльності, який забезпечує сприймання та розуміння усного мовлення. Тому аудіювання є основою спілкування. Ми поділяємо погляд Ю. О. Трубнікової, яка вважає, що аудіювання – це «один з ключових моментів у роботі на підготовчому відділенні, оскільки в основному навчальному процесі студенти приєднуються до носіїв мови і повинні будуть сприймати великі масиви лекцій на професійну тематику на слух» [8, с. 26]. Через це, як підкреслює дослідниця, формування навичок сприйняття особливостей української мови на слух на початковому етапі навчання, що здійснюється на підготовчому відділенні, набуває особливої актуальності.

Інтерпрофесійна комунікація, що відбувається під час діалогу лікаря з пацієнтом, виявляє комунікативні преференції лікаря, зумовлені фаховою компетентністю, унаслідок чого процес вербального вираження в діалозі, так само як і процес фахового аудіювання, має перервний характер. З огляду на визначені змістові характеристики комунікативних навичок можемо виокремити набір навичок аудіювання, якими повинен оволодіти студент-іноземець для спілкування в типових ситуаціях взаємодії «лікар – пацієнт»:

- на етапі фактичного спілкування – навички слухання/розуміння висловлювань мовленнєвого етикету та реплік організаційно-довідкового характеру як відповідей на питання лікаря стосовно соціально-демографічних та соціально-статусних характеристик пацієнта;

- на етапі системного опитування – навички слухання/розуміння інформації, пов'язаної із збиранням анамнезу, відповідей на питання лікаря, спрямованих на з'ясування симптомів, різноманітних параметрів стану пацієнта та інших характеристик, релевантних для адекватного діагностування;

- на етапі об'єктивного обстеження – навички слухання/розуміння питань пацієнта, пов'язаних із коментарем лікаря стосовно результатів фізикального обстеження або лабораторних, функціональних, ультразвукових, рентгенологічних та інших спеціальних досліджень; емоційних реакцій; висловлень або питань стосовно процедури проведення обстеження тощо;

- на етапі рекомендацій – навички слухання/розуміння питань пацієнта стосовно дозування та особливостей уживання препаратів, режиму, способу життя, термінів обстежень, прогнозу перебігу лікування, а також висловлювань, що виражають ставлення пацієнта до рекомендацій (схвалення, сумніви, скепсис, незадоволення, певні застереження, прохання пояснити тощо).

В інтрапрофесійному спілкуванні набір навичок аудіювання відповідає потребам комунікації лікарів. В умовах симетричної взаємодії «лікар – лікар» співрозмовники рівні за своїм професійно-посадовим статусом і перебувають у стосунках фахового співробітництва. На думку Н. П. Литвиненко, такі стосунки «можна кваліфікувати як партнерські, а мовні способи їх утілення як комунікативно однотипні» [3, 209]. В умовах асиметричної взаємодії в діалозі беруть участь нерівноправні партнери, що пов'язані стосунками субординації. З огляду на особливості статусно-посадових ролей комунікантів можна виокремити такі навички аудіювання:

- у діалогах симетричного спілкування «лікар – лікар» – навички слухання/розуміння висловлювань консультативного характеру, питань інформаційного пошуку, викладу міркувань, припущень, обміну досвідом;

- у діалогах асиметричного спілкування «лікар-керівник – лікар-підлеглий» – навички слухання/розуміння питань керівника, спрямованих на з'ясування стану пацієнтів, та розпоряджень керівника, а також слухання/розуміння відповідей та звітів лікаря-підлеглого.

У процесі комунікації аудитивні дії поєднуються з діями говоріння, і учасники цього процесу по чергову виконують ролі мовця та слухача. Тому говоріння, так само як і аудіювання, є необхідним комунікативним компонентом діалогової взаємодії як одного з інтерактивних видів комунікації. Успішність діалогічного мовлення

зумовлена високим рівнем сформованості як аудитивних навичок, так і навичок говоріння в умовах необхідності спонтанного та швидкого реагування на репліки співрозмовника.

Навички говоріння, так само як і аудитивні навички фахової комунікації, мають свою специфіку в умовах інтерпрофесійного та інтрапрофесійного спілкування. У навчанні іноземних студентів важливо сформува-ти навички говоріння, що найбільшою мірою реалізуються в типових ситуаціях «лікар – пацієнт» на різних етапах спілкування:

- на етапі фактичного спілкування – навички висловлення формул мовленнєвого етикету та вживання питальних речень стосовно паспортних характеристик пацієнта;

- на етапі системного опитування – навички вживання різних видів питальних речень з метою збирання анамнезу та з'ясування симптомів стану пацієнта;

- на етапі об'єктивного обстеження – навички спонукання до виконання пацієнтом певних дій для виконання процедури різних видів обстеження (фізикальних, лабораторних, функціональних, ультразвукових, рентгенологічних та інших спеціальних досліджень), а також навички реагування на питання пацієнта, пов'язані з обстеженням, та можливі психоемоційні елементи в його поведінці;

- на етапі рекомендацій – навички повідомлення про хід лікування, висловлення пояснень стосовно перебігу лікування, спонукання до дотримання правил уживання та дозування препаратів, режиму, способу життя тощо).

В інтрапрофесійному спілкуванні набір навичок говоріння визначається соціально-статусними функціями комунікантів та роллю кожного з них – слухача чи мовця – на окремих відтинках діалогової взаємодії:

- у діалогах симетричного спілкування «лікар – лікар» – навички висловлення питання стосовно проблем фахової діяльності або відповіді, пояснення чи коментаря, пов'язаного з озвученим питанням;

- у діалогах асиметричного спілкування «лікар-керівник – лікар-підлеглий» – навички висловлення питань керівника, спрямованих на з'ясування стану пацієнта, та роз-

поряджень керівника, а також висловлення відповідей та звітів лікаря-підлеглого.

Визначений перелік комунікативних навичок лікаря має певною мірою узагальнений характер і може бути конкретизований з урахуванням особливостей ситуації, завдань фахового спілкування та прагматичних намірів мовця. Такий перелік є необхідним складником розроблення технології формування комунікативних навичок лікаря в різних видах діалогової взаємодії.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проблему формування навичок фахової медичної комунікації українською мовою іноземних студентів-медиків необхідно розглядати в контексті наукових досягнень психології, педагогіки та лінгводидактики, які є науково-теоретичним підґрунтям дослідження. Аналіз фундаментальних теоретичних праць зазначеної проблематики дає змогу послідовно визначити й проаналізувати парадигму понять: навички як компонент свідомої діяльності людини, який виробляється в результаті виконання системних вправ і тренування та забезпечує якісне виконання дії; комунікативної навички як здатності особистості здійснювати осмислене слухання й говоріння в процесі спілкування; навички фахової медичної комунікації як здатності лікаря здійснювати продуктивне спілкування з пацієнтом та успішну комунікацію в команді фахівців.

Зміст комунікативних навичок лікаря визначається комплексом чинників, передусім видами міжособистісної взаємодії лікаря з пацієнтом або з колегами.

З'ясування умов формування змісту медичної комунікації дозволяє визначити репертуар необхідних для діяльності лікаря фахових комунікативних навичок, з-поміж яких актуальними є навички аудіювання та говоріння. Навички говоріння, так само як і аудитивні навички фахової комунікації, мають свою специфіку в умовах інтерпрофесійного та інтрапрофесійного спілкування.

У ситуаціях інтерпрофесійного спілкування аудитивні навички та навички говоріння актуалізуються під час діалогової взаємодії лікаря з пацієнтом на етапах фактичного спілкування, системного опи-

тування, об'єктивного обстеження та рекомендаційного.

В умовах інтрапрофесійної комунікації навички аудіювання та говоріння реалізуються в діалогах симетричного спілкування «лікар – лікар» та в діалогах асиметричного спілкування «лікар-керівник – лікар-підлеглий».

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт вищої медичної та фармацевтичної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nmu.ua/studentu/derzhavnyi-standart-vyshhoyi-medychnoyi-farmatsevtichnoyi-osvity/>
2. Іванишин Г. Я. Специфіка формування діалогічного мовлення іноземних студентів медичних ВНЗ України / Г. Я. Іванишин // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка». – 2014. – Вип. 29. – С. 121–124.
3. Литвиненко Н. П. Український медичний дискурс: монографія / Н. П. Литвиненко. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2009. – 304 с.
4. Манюк Л. Технологія врахування лінгвістичних особливостей фахової комунікації майбутніх лікарів / Любов Манюк // The pedagogical process: theory and practice (series: pedagogy). – 2016. – № 4 (55). – С. 120–123.
5. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: учебник [для студ. пед. вузов]: в 2 кн. / И. П. Подласый. – М.: Владос, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.
6. Психологічний словник / авт.-уклад.: Синявський В. В., Сергєєнкова О. П.; за ред. Н. А. Побірченко. – К.: Наук. світ, 2007. – 274 с.
7. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 216 с.
8. Трубнікова Ю. О. Застосування комунікативної методики як однієї з найефективніших методик при викладанні української мови іноземним студентам на підготовчому відділенні / Ю. О. Трубнікова // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». – 2013. – № 1 (5). – С. 26–30.
9. Юкало В. Я. Мовні стереотипи в комунікаціях лікаря: автореф. дис. на здобуття вченого ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. Я. Юкало. – К., 2003. – 24 с.

Подальші дослідження цієї теми можна продовжувати в напрямі розроблення технології формування навичок фахової медичної комунікації в іноземних студентів та створення підручників і методичних посібників для практичних занять з курсу української мови як іноземної в медичних університетах.

REFERENCES

1. The State Standard for Higher Medical and Pharmaceutical Education [Electronic resource]. – Mode of access: <http://nmu.ua/studentu/derzhavnyi-standart-vyshhoyi-medychnoyi-farmatsevtichnoyi-osvity/> (In Ukrainian)
2. Ivanishin G. Ya. Specificity of the Dialogue Speech Formation of Foreign Students of Medical Universities of Ukraine / G. Ya. Ivanishin // Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Series "Psychology and Pedagogy". – 2014. – Issue 29. – P. 121–124 (In Ukrainian).
3. Litvinenko N. P. Ukrainian Medical Discourse: Monograph / N. P. Litvinenko. – Kharkiv: Kharkiv Historical and Philological Society, 2009. – 304 p. (In Ukrainian).
4. Manyuk L. Technology of taking into account the linguistic peculiarities of professional communication of future physicians / Lyubov Manyuk // The pedagogical process: theory and practice (series: pedagogy). – 2016. – № 4 (55). – P. 120–123 (In Ukrainian).
5. Podlasy I. P. Pedagogics. New course: the textbook [for the stud. ped. high. Schools]: in 2 books / I. P. Podlasy. – Moscow: Vados, 1999. – Book 1: Common basics. The learning process. – 576 p. (In Russian).
6. Psychological Dictionary / Authorship: Sinyavsky V. V., Sergeyenko O. P.; Ed. N. A. Pobirchenko. – Kyiv: ScienceWorld, 2007. – 274 p. (In Ukrainian).
7. Psychological Dictionary / ed. V.I. Voytko. – Kyiv: Higher school, 1982. – 216 p. (In Ukrainian).
8. Trubnikova Yu. O. Application of communicative methodology as one of the most effective methods in teaching Ukrainian language to foreign students at the preparatory department / Yu. O. Trubnikova // Bulletin of the University of Dnipropetrovsk named after Alfred Nobel. Series "Pedagogy and Psychology". – 2013. – No. 1(5). – P. 26–30 (In Ukrainian).
9. Yukalo V. Ya. Linguistic stereotypes in doctor's communications: author's abstract diss. for obtaining a scientific degree of candidate. Filolog. Sciences: speciality "Ukrainian Language" / V.Ya. Yukalo. – Kyiv, 2003. – 24 p. (In Ukrainian).

10. Silverman Franklin H. Communication for the Speechless: An Introduction to augmentative Communication for the Severely Communicatively Impaired (Englewood Cliffs) / Franklin H. Silverman – NJ.: Prentice Hall, 1989. – 346 p.

Ольга ЛИСАК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу, Київський національний торговельно-економічний університет

Ключові слова: академічна мобільність, вхідна/вихідна академічна мобільність, кредитна мобільність, рівень обізнаності, рівень поінформованості, студентський маркетинг.

У статті розглянуто необхідність створення належного рівня поінформованості щодо участі у програмах академічної мобільності. Доведено, що нестача актуальної інформації про грантові/стипендіальні програми є однією з основних перепон на шляху збільшення кількості мобільних студентів. Проілюстровано рівень обізнаності українських студентів з програмами академічної мобільності. Проаналізовано шляхи організації академічної мобільності у вищих навчальних закладах. Запропоновано методи підвищення рівня поінформованості студентів щодо можливостей навчання за кордоном.

УДК 005.57:37.018(1-87)

НАЛАГОДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ІНФОРМУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ВИХІДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

© Лисак О., 2017

Вступ. Останніми роками академічна мобільність стає звичним явищем, одночасно постає необхідність створювати сприятливі умови для розвитку академічної мобільності. Насамперед зазначимо, що вихідною академічною мобільністю називається процес, коли студенти вищих навчальних закладів однієї країни їдуть на навчання до іншої. Вхідна мобільність є протилежним процесом, коли іноземні студенти приїжджають до певної країни на навчання. Наявність розвиненої системи інформування потенційно мобільних студентів щодо можливостей участі у програмах академічної мобільності є ключовою складовою просування академічної мобільності студентів. Важливим є створення багаторівневої системи інформування для охоплення максимальної кількості учасників.

Недостатній рівень поінформованості студентів є однією з основних перешкод на шляху академічної мобільності, іншими з яких є мовні, тобто незнання іноземних мов, та недостатнє фінансування.

Мета статті – виявити складові поінформованості, проаналізувати основні способи організації інформування студен-

тів щодо участі в програмах мобільності у вищих навчальних закладах, запропонувати шляхи підвищення рівня поінформованості студентів.

Виклад основного матеріалу. Недостатнє інформування є однією із значних перешкод на шляху академічної мобільності. Аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел допоміг виділити інші проблемні сфери, такі як фінансування періоду мобільності, мовні вміння, доступність інформації, визнання періодів навчання і ступенів, період мобільності у структурі програми, освітня галузь [4, с. 86–90].

За даними соціологів, у програмах студентського обміну в Україні брало участь усього 2% опитаних студентів. У програмах обміну за кордоном дещо більше, проте також украї мало – 5% [5, с. 6].

І. Бекешкіна, голова правління фонду «Демократичні ініціативи», зазначає, що українські студенти погано ознайомлені з можливостями студентської мобільності. Лише 25% студентів-випускників бакалаврату обізнані з можливостями продовження навчання в магістратурі в іншому ВНЗ

(як в Україні, так і за її межами) та 20% – під час періоду навчання на бакалаврській програмі. Про можливості під час навчання на бакалаврській програмі отримати освіту за кордоном знає 17% опитаних респондентів. Близько 44% студентів зазначили, що були б зацікавлені в можливості навчатися в іншому навчальному закладі на території України під час одного-двох семестрів [1, с. 1–3].

Як найбільш значні перешкоди на шляху академічної мобільності були зазначені: низький рівень поінформованості та проблеми з отриманням віз (20%), а також відсутність необхідності навчання за кордоном через недостатній рівень знань, отриманих в Україні (10%) [7, с. 3].

Локальне опитування 150 студентів економічних спеціальностей Київського національного торговельно-економічного університету виявило такі дані щодо рівня поінформованості. Відповіді студентів підтверджують незадовільність ситуації з обізнаністю щодо академічної мобільності. 64% студентів заявляє, що вони не мають достатньо інформації про можливості

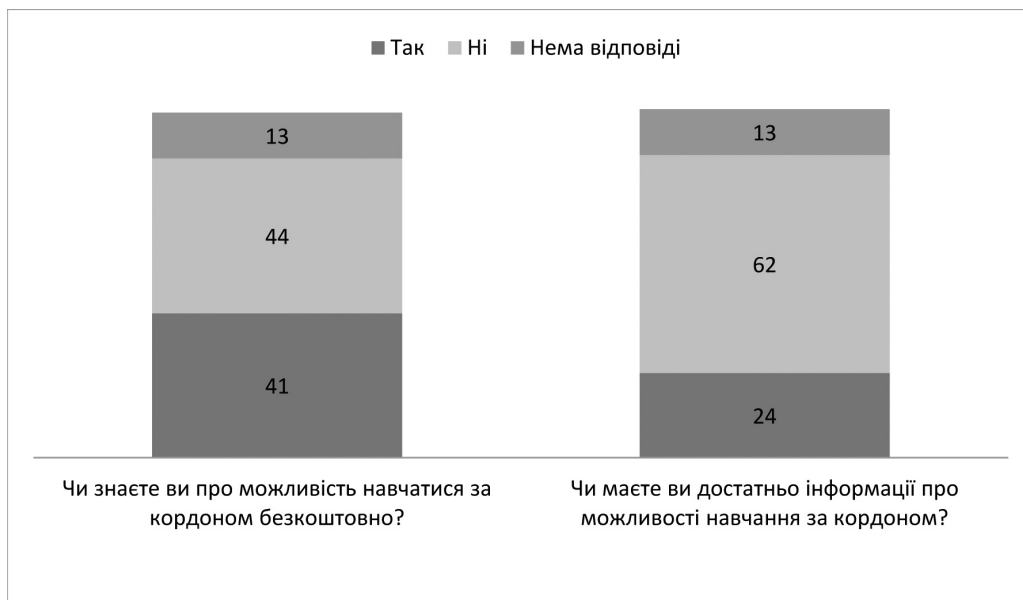

Рис. 1. Ступінь поінформованості про можливість навчатися за кордоном

навчання за кордоном, 44% – не знає про можливість навчатися за кордоном безкоштовно (рис. 1).

Спостерігається низький рівень обізнаності студентів із популярними програмами мобільності або освітніми організаціями, пов'язаними з європейською мобільністю студентів. Найбільше студенти обізнані з Всесвітніми студіями фонду Пінчука та Українсько-французьким інститутом менеджменту (по 63%). Лише 10% знає про програму Erasmus Mundus, яка, до речі, є найпопулярнішою програмою академічних обмінів у Європі. Про DAAD та Campus France чули 5% та 15% відповідно. На нашу думку, такий рівень обізнаності є очевидно недостатнім для подальшого підвищення вихідної академічної мобільності і потребує значного покращення. Незнання основних програм академічного обміну позбавляє студентів багатьох можливостей.

Недостатню поінформованість студенти вважають третьою найбільш значною перешкодою на шляху до академічної мобільності (19%). Також у трійці основних перешкод – недостатнє володіння іноземними

мовами та висока вартість навчання за кордоном. На нашу думку, подолання саме цих перешкод є ключовим етапом формування європейської мобільності майбутніх фахівців економічного профілю.

Зрозуміти питання інформування студентів щодо академічної мобільності допомагає опитування на тему «Де можна дізнатися інформацію про програми мобільності» (рис. 2). Як джерело інформації про мобільність лідирує Інтернет, що не є дивним, знаючи прихильність молодих людей до нього. Майже 46% вважає джерелом інформації про мобільність сайт університету. Проте ця кількість має бути значно вищою, оскільки сайт Київського національного торговельно-економічного університету, як і сайти багатьох інших університетів, містить актуальну інформацію щодо програм мобільності, доступних для студентів. Ще менша кількість вважає за доцільне дізнаватися про програми мобільності у викладачів та знайомих (36% та 31% відповідно).

Опитування студентів продемонструвало необхідність покращення системи інформування щодо можливостей навчання

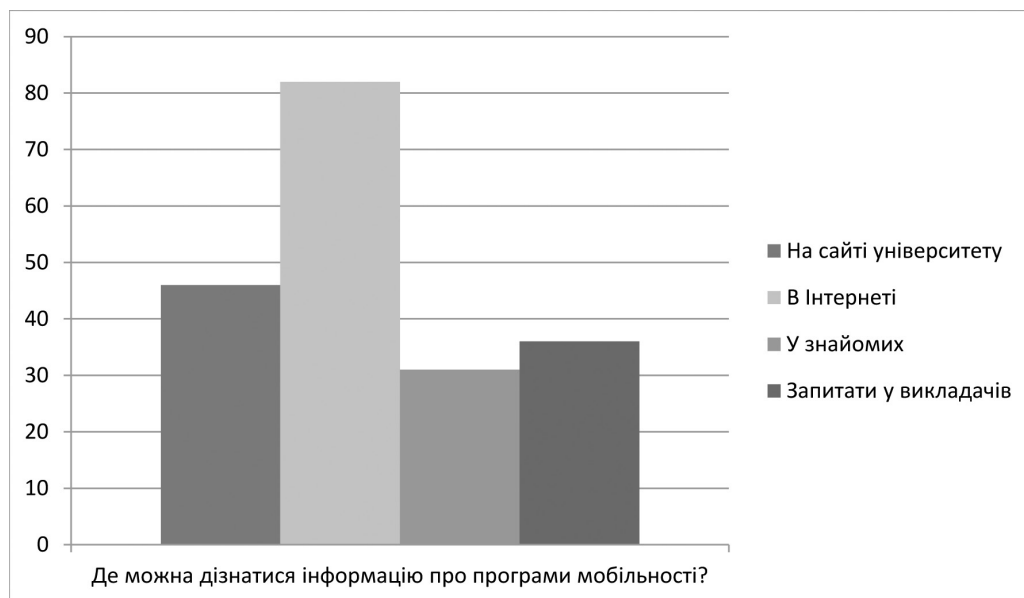

Рис. 2. Інформаційні джерела про програми мобільності

за кордоном. Також у процесі дослідження було визначено, що перепонами на шляху якісного інформування студентів щодо навчання за кордоном є:

1. Незнання основних понять, нерозуміння сутності процесу академічної мобільності, відсутність інформації про можливості участі в програмах обміну, стажуваннях, отримання стипендій та грантів.

2. Нездатність оцінити пропонувані програми академічної мобільності, перспективні переваги та можливі труднощі [6, с. 80].

Розглянемо, як організована ця система в Україні. Необхідно розрізнити систему інформування щодо навчання в іноземних приватних вищих закладах та інформування щодо участі в грантових та стипендіальних програмах. За умови платного навчання в іноземному університеті його представники самі зацікавлені в залученні якомога більшої кількості іноземних студентів та конкурують за них. Створюється всебічна системи реклами та просування через соціальні мережі, засоби масової інформації із зазначенням основних переваг навчання. Прикладом можуть слугувати польські університети. Як відомо, українці є найбільш численною групою іноземних студентів у Польщі, а польські ВНЗ успішно конкурують за абітурієнтів з українським [8, с. 1–3]. У результаті в мережі Інтернет є значна кількість сайтів, порталів та агенцій, що допомагають вступити в університет Польщі.

Говорячи про грантові/стипендіальні програми, відповідальність за створення належного рівня поінформованості лежить на університетах та відділах академічної мобільності зокрема. Одночасно проактивна позиція студента збільшує його шанси на успіх.

Коли мова заходить про кредитну мобільність, недостатня поінформованість розпадається на такі аспекти: необізнаність про існування грантових та стипендіальних програм; незнання переваг участі у них; відсутність знань щодо того, де шукати інформацію про академічну мобільність.

Отже, поінформованість як один з аспектів готовності до участі в програмах має такі складові:

знання можливостей та засобів, пов'язаних з європейською мобільністю, свого навчального закладу;

обізнаність з основними програмами мобільності, грантовими програмами в Україні та Європі;

знання процедури подання заявок на участь у програмах європейської мобільності та складання пакета потрібних документів;

обізнаність із процесом зарахування дисциплін під час навчання за кордоном.

Розглянемо основні способи організації академічної мобільності у вищому навчальному закладі, до яких належать так звані «централізована» та «децентралізована» системи [2, с. 202–207]. За наявності в університеті централізованої системи управління академічною мобільністю, функції управління передаються певному підрозділу або відділу, відповідальному за розповсюдження інформації про мобільність, пошук стипендій і грантів, допомогу в підготовці пакета документів і консульційні послуги. У відділі можуть працювати фахівці/консультанти, що спеціалізуються на окремих питаннях мобільності. Перевагою такої системи є загальна доступність самої мобільності та інформації про неї, максимальне залучення усіх студентів та викладачів.

Іншим способом організації управління мобільністю є «прикріплення» функцій до певного факультету, наприклад факультету міжнародних відносин або міжнародної економіки. Такий варіант є доцільним, якщо через специфіку навчання або спеціальності можливості академічної мобільності є не рівними для студентів різних факультетів та спеціальностей.

Отже, інформування про програми обміну, у яких бере участь університет, де навчається студент, найчастіше здійснюється через відділи академічної мобільності. Для полегшення співпраці студентів із закордонними університетами вітчизняні ВНЗ

започатковують відділи, які працюють за такими напрямками: співробітництво з закордонними ВНЗ, міжнародними стипендіальними фондами та організаціями за програмами академічних обмінів і стажувань студентів.

Вважаємо, що налагодження системи інформування студентів щодо існуючих програм мобільності допоможе побороти як «інформаційний вакуум», тобто проблему з нестачею інформації про мобільність, так і надмірну кількість різнопланової інформації, серед якої важко знайти те, що дійсно необхідно. Існування чіткої системи інформування надасть можливість зосередитися лише на актуальних програмах та спрямувати зусилля у потрібне русло. Це включає в себе інформування через сайт університету, університетські друковані видання, «студентський маркетинг» (передача інформації про академічні обміни самими студентами), проведення бесід викладачами, відвідування виставок освіти за кордоном та передбачає співпрацю деканатів, викладацького складу та студентів.

Позитивний вплив і спілкування із студентами, які вже навчалися за кордоном, є важливим стимулом для потенційно мобільних студентів. Необхідним є поширення позитивного досвіду тих студентів, які вже брали участь у програмах мобільності.

Вважаємо, що створення позитивного іміджу мобільності у вищому навчальному закладі має здійснюватись як науково-педагогічним персоналом, так і самими студентами. Тому вирішальну роль має грати так званий «студентський маркетинг», «словесна реклама» (word-of-mouth advertising) – ситуація, коли самі студенти розповсюджують інформацію про участь у програмах мобільності, переваги навчання за кордоном, їх досвід проживання в іншій країні. Оскільки проведене опитування показало, що такий ненавчальний стимул мобільності, як приклад друзів, зовсім відсутній через невелику кількість студентів, які мають досвід навчання за кордоном, то виникає необхідність проведення спеціальної зустрічі, на якій студенти могли б у

неформальній атмосфері почути від своїх однолітків про їх власний досвід академічної мобільності, задати питання, довідатись про труднощі/особливості навчання за кордоном та, нарешті, зрозуміти, що це – реально.

Доцільно запропонувати студентам дізнатися про навчання за кордоном «з перших рук», відвідавши виставки освіти за кордоном. Слід зазначити, що виставки такого характеру зазвичай пропонують варіанти навчання в закордонних університетах на контрактній основі. Але іноді студентам пропонується виграти стипендії або знижки на навчання. І загалом, відвідання подібних заходів наближує до самої сутності навчання за кордоном, дає можливість дізнатися більше корисної інформації та завести нові знайомства.

Відомо, що сучасна молодь часто використовує інформаційні технології як для навчання та роботи, так і для дозвілля. Але вони не завжди знають, як і де шукати інформацію про можливості навчання за кордоном. Значні масиви інформації в Інтернеті та її якість часто не тільки не спрощують пошуки, а ускладнюють їх. Виходом із цієї ситуації може бути обрано такий метод пошуку, як веб-квест – це вид завдання, виконання якого залучає пошукову діяльність в Інтернет-ресурсах. Веб-квест містить такі етапи, як вступ, завдання, опис процесу пошуку, оцінювання та висновок. Шляхом опрацювання матеріалу з мережі Інтернет студентам можна запропонувати знайти програму академічного обміну або стипендію, яка їм найкраще підходить, та створити презентації про неї.

Висновки. Проведена практична робота показала, що на сайті вищого навчального закладу доцільно створити окрему сторінку, присвячену можливостям навчання за кордоном, у деяких випадках необхідним є існування окремого сайту, який би висвітлював усі варіанти навчання за кордоном. Науково-педагогічний персонал теж не повинен залишатись осторонь та розповідати про переваги участі в програмах мобільності, грантові програми та програми обміну.

Регулярно мають проводитися семінари, інформаційні сесії, зустрічі та обговорення питань мобільності. При подальших дослі-

дженнях доцільно розглянути комбінацію онлайн та офлайн методів підвищення обізнаності щодо академічної мобільності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес в Україні (Результати соціологічного опитування фонду «Демократичні ініціативи») [Електронний ресурс]. – 2012. – С. 1–3. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/polls/2012-year/1755.htm>.
2. **Болотська О. А.** Проблеми розвитку академічної мобільності студентів та умови її реалізації у ВНЗ України / О. А. Болотська // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – № 5(1). – С. 202–207.
3. Бухарестське комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти» [Електронний ресурс] / European commission // ENEA. – 2012. – С. 5. – Режим доступу: [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bucharest%20Communique%202012\(2\).pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bucharest%20Communique%202012(2).pdf).
4. **Лисак О. Б.** Основні перешкоди європейської мобільності майбутніх фахівців економічного профілю / О. Б. Лисак // Наукові записки Національного ун-ту «Острозька академія». Серія «Психологія та педагогіка». – 2014. – Вип. 30. – С. 86–89.
5. Молодь України (Результати соціологічного опитування інституту Горшеніна) [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: http://osvita.ua/vnz/student_life/29037/.
6. Формирование академической мобильности студентов вузов за рубежом в условиях единого европейского образовательного пространства / [Масалимова А. Р., Сахиева Р. Г., Трегубова Т. М., Факрутдинова А. В., Тазутдинова Э. Х. и др.]. – Казанский педагогический журнал. – 2008. – № 8. – С. 80.
7. **Щепетильникова Е.** Что мешает украинским студентам учиться за рубежом [Электронный ресурс] / Елизавета Щепетильникова // Delo.ua. – 2014. – Режим доступа: <http://delo.ua/education/chto-meshaet-ukrainskim-studentam-uchitsja-za-rubezhom-179344/>.

REFERENCES

1. Democratic initiatives (2012). Bologna process in Ukraine. Results of poll by Fund «Democratic initiatives», pp. 1–3. Available at: <http://dif.org.ua/ua/polls/2012-year/1755.htm> (In Ukrainian).
2. **Bolotska O. A.** (2013). Issues of developing student academic mobility and conditions of its implementation at Ukrainian higher educational institutions. Bulletin of Lugansk national university named after Taras Shevchenko. Pedagogic sciences, No 5(1), pp. 202–207 (In Ukrainian).
3. Bucharest communiqué «Using our potential with the greatest benefit: the consolidation of the European Higher Education» (2012). European commission. Available at: [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bucharest%20Communique%202012\(2\).pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bucharest%20Communique%202012(2).pdf) (In Ukrainian).
4. **Lysak O. B.** (2014). The main obstacles for European mobility of future specialists in economics. Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». A series of «Psychology and pedagogy», issue 30, pp. 86–89 (In Ukrainian).
5. Youth of Ukraine (Poll results of Gorshenin Institute) (2012). Available at: http://osvita.ua/vnz/student_life/29037/ (In Ukrainian).
6. **Masalimova A. R., Sahieva R. G., Tregubova T. M., Fakhrutdinova A. V., Tazutdinova Je. H.** (2008). Formation of academic mobility of university students abroad in the conditions of a single European educational space. Kazan pedagogical journal, No. 8, p. 80 (In Russian).
7. **Shhepetil'nikova E.** (2014). What prevents Ukrainian students from studying abroad. Available at: <http://delo.ua/education/chto-meshaet-ukrainskim-studentam-uchitsja-za-rubezhom-179344/> (In Russian).

8. Global flow of tertiary-level students [Electronic resource] / Офіційний сайт // UNESCO statistics. – 2015. – С. 1–3. – Available at: <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-student-flow-viz.aspx>.

Сергій КУРБАТОВ

доктор філософських наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу лідерства та інституційного розвитку вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України та афілійований науковий співробітник Інституту російських та євразійських досліджень Університету Уппсали, Швеція

У статті розглядається процес залучення студентів до систем забезпечення якості вищої освіти в контексті формування Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА), ключовим принципом якого постає студентоцентроване навчання. Саме студент, як головний споживач освітніх послуг, є центральною фігурою освітнього процесу, тому їх активна участь у процесах внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти стає мейнстрімом сучасної освітньої політики. Це знаходить відображення у документах, регулюючих процедури забезпечення якості вищої освіти, зокрема у Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), ухвалених Міністерською конференцією в Єревані в 2015 році. Як основний механізм залучення представників студентства до систем забезпечення якості вищої освіти на інституційному рівні ідентифікована їх обов'язкова присутність серед членів національних агентств із забезпечення якості вищої освіти та аналогічних установ.

УДК 378.4

РОЛЬ СТУДЕНТСТВА В СУЧАСНИХ СИСТЕМАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

© Курбатов С., 2017

Ключові слова: студенти, студентоцентроване навчання, якість вищої освіти, внутрішнє та зовнішнє забезпечення якості вищої освіти, Європейський простір вищої освіти, агентства із забезпечення якості.

Постановка проблеми та її актуальність. Упродовж останнього десятиліття головним трендом європейської освітньої політики стало своєрідне «повернення до студента» – як ключового суб'єкта системи вищої освіти, заради задоволення потреб та інтересів якого вона, власне, і функціонує. Перетворення університетської освіти на приватне благо та скорочення розмірів державних інвестицій в дану галузь, масовий характер університетської освіти, розвиток інформаційних та комунікаційних технологій та вражаючі можливості щодо використання їх у процесі освіти або ж самоосвіти, комерціалізація університетського життя та переорієнтація його та задоволення потреб основних споживачів освітніх послуг – всі ці фактори дозволяють говорити про тектонічні зміни університетського середовища 21 сторіччя та його глибоку інституційну кризу. І одним з головних викликів, на які повинен відповісти сучасний університет, щоб виправдати подальшу можливість свого інституційного існування, є здатність довести, що саме він може забезпечити високу якість вищої освіти і, отже, повноцінно задовольнити потреби її реципієнтів.

Мета цієї статті – проаналізувати сучасні механізми залучення студентів до процесів забезпечення якості вищої освіти, зробивши особливий наголос на процедурі залучення представників студентства до представництва в національних агентствах із забезпечення якості вищої освіти та аналогічних структурах європейських країн.

Виклад основного матеріалу. У своїй роботі ми спираємось на міжнародні документи, які закладають підвалини формування Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА), зокрема на Лювенське комюніке 2009 року (Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, April, 28–29, 2009) [10] та Бухарестське комюніке 2012 року (Bucharest Communiqué Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area, April, 26–27, 2012) [8]. Особливий акцент зроблено на розгляді механізмів залучення студентів до процесів забезпечення якості вищої освіти, які містяться в Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, ухвалених Міністерською конференцією в Єревані 14–15 травня 2015 року [6].

Я не випадково почав статтю з тези про «повернення до студента» у сучасному університетському житті. Перший з європейських університетів, Болонський, який було засновано в 1088 році, згідно з дослідженнями Алана Коббана [9] увійшов в історію як самоврядна студентська корпорація. Тобто студенти відігравали в його житті провідну роль, тому можна стверджувати, що принцип студентоцентрованого навчання має давні історичні аналоги та еквіваленти. Альтернативна ж сорбонська модель університету базувалась на професорському самоврядуванні. Цікаво, що епоха пізнього Середньовіччя, у яку виникає університет, мала драматичний трансформаційний характер, тим самим нагадуючи контекст сьогодення. Ось як характеризує ті часи Елка Веір: «Традиційні інституції не просто втрачали авторитет, а стрімко занепадали, залишаючи у населення відчуття розчарування та небезпеки. Значна кількість людей знялася з місць, часом утворюючи кримінальні угруповання, серед членів яких, до речі, було чимало студентів. У піснях вагантів та трубадурів звучить відкри-

та іронія стосовно церкви та її таїнств, а також королів, релігійних практик та християнського шлюбу. Водночас починається пошук «винуватців». У 1007 році був спалений перший єретик, а в 1096 році розпочалися хрестові походи...» [14, с. 290].

Та університет, як нова інституція, успішно пережив ці перехідні часи. Більш того, на думку Ярослава Пелікана, саме в університетах були сформовані ідеї та підходи, які вголос заявили про себе під час Реформації: «Реформація XVI ст. започаткувалася саме в університетах, і головним її діячем був саме університетський професор. Мартін Лютер не виступав як політичний чи церковний діяч, він виконував свої обов'язки як академічний діяч, коли 31 жовтня 1517 року випустив свої 95 тез, запрошуючи (чи провокуючи) своїх колег і всіх охочих взяти участь у диспуті «стосовно сили індульгенцій»» [5, с. 36]. І далі: «І Джон Вікліф в Оксфорді, і Ян Гус у Празі, і Мартін Лютер у Вітенберзі кидали свої виклики саме зі святилища університету, чия академічна свобода, права та привілеї давали їм певний захист і від церкви, і від держави» [5, с. 90].

Про університет як інституцію, яка репрезентує єдність викладачів та студентів, писали і класики університетської теорії 19 століття. Зокрема, автор концепту «ідея університету» англійський кардинал Генрі Ньюмен зазначав: «...у найпростішому та первісному вигляді університет – це школа різноманітних знань, яку утворили вчителі та спудеї з цілого світу» [4, с. 37]. А один з провідних мислителів 20 століття німецький філософ Ганс-Георг Гадамер стверджував: «...всі ми – чи професори, чи студенти – чужомся належними до спільного братства» [3, с. 176].

В останні десятиліття роль студентів у процесі навчання зокрема, і університетському житті взагалі помітно зростає. Концептом, який, на нашу думку, адекватно втілює цей процес «повернення до студента», є студентоцентроване навчання (student-centered learning). Цей концепт інтегрований в міжнародні документи, які визначають формування Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА). Так, у Лювенському комюніке 2009 року наголошується: «Студентоцентроване навчання вимагає посилення ролі тих, хто навчається, нових підходів до викладання та навчання, створення ефективних структур підтримки та рекомендацій, а також розробки навчальних про-

грам, сфокусованих, та тих, хто навчається на всіх трьох рівнях» [10]. Цей підхід продовжує та розвиває Бухарестське комюніке 2012 року, у якому наголошується: «Ми підтверджуємо нашу підтримку студенто-центрованому навчанню у вищій освіті, яке базується на інноваційних методах викладання та активному залученню студентів у навчальний процес. Здобуття вищої освіти повинне бути відкритим процесом, у якому студенти розвивають інтелектуальну незалежність та особистісне самоствердження поряд із здобуттям нових знань та навичок. У процесі академічного навчання та досліджень студенти оволодівають здатністю до самостійної оцінки ситуації, яка базується на принципах критичного мислення» [8].

Конкретні механізми залучення студентів до процесів забезпечення якості вищої освіти прописані в Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), ухвалених Міністерською конференцією в Єревані в 2015 році. Один з чотирьох принципів, на яких ґрунтується забезпечення якості згідно з цим документом, проголошує: «забезпечення якості враховує потреби студентів, усіх інших стейкхолдерів та суспільства» [6, с. 8]. У процесі внутрішнього забезпечення якості вищої освіти згідно зі стандартом 1.3 «Студентоцентроване навчання, викладання та оцінювання»: «Заклади повинні забезпечити реалізацію програм таким чином, щоб заохотити студентів брати активну участь у розвитку освітнього процесу, а оцінювання студентів відображало цей підхід» [6, с. 11]. У процесі ж зовнішнього забезпечення якості вищої освіти згідно зі стандартом 2.4 «Незалежні (зовнішні) експерти»: «Зовнішнє забезпечення якості повинно виконуватися групою незалежних (зовнішніх) експертів, яка включає представника (представників) від студентів» [6, с. 19].

На думку Девіда Біллінга, у більшості європейських країн система зовнішнього забезпечення якості вищої освіти замінює традиційний державний контроль за ситуацією в цій галузі, і одним із її складових елементів є створення національного агентства, яке повинне відповідати за оцінку та забезпечення якості вищої освіти [7]. Далі ми розглянемо, як залучення представників студентства до процесів забезпечення якості вищої освіти реалізується в процесі формування складу цих інституцій у Великій Британії, Франції, Польщі.

До ради одного з найбільш авторитетних у світі агентств із забезпечення якості, британського QAA (The Quality Assurance Agency) входить 17 осіб, серед яких четверо обираються Радою керівників закладів вищої освіти, четверо – органами, що здійснюють фінансування вищої освіти, один – Британською радою коледжів, та один – Національною спілкою студентів. Після цього рада сама обирає ще вісім членів, серед яких має бути один представник студентів та шість незалежних експертів [13].

Французька Висока рада з оцінювання досліджень та вищої освіти HCERES (The High Council for Evaluation of Research and Higher Education) складається з 30 осіб, при чому серед них дотримується гендерний паритет – 15 жінок та 15 чоловіків. Дев'ять членів Високої ради обираються закладами вищої освіти та оцінки вищої освіти. По троє – президентами або директорами дослідницьких інституцій та конференціями керівників навчальних закладів. По два члени мають Міністерство національної освіти, вищої освіти та досліджень і студентські асоціації – тут простежується теж цікавий паритет! Ще дев'ять членів є авторитетними експертами в галузі вищої освіти, а двоє представляють французький парламент [11].

Польська акредитаційна комісія PAC (The Polish Accreditation Committee) складається з 80–90 членів, які призначаються міністром, відповідальним за вищу освіту, з числа кандидатів, запропонованих сенатами закладів вищої освіти, конференцією ректорів академічних шкіл, конференцією ректорів неуніверситетських закладів вищої освіти, студентським парламентом Республіки Польща, національними науковими асоціаціями, організаціями роботодавців. Роботою PAC керує президія, яка складається з президента, секретаря, президента студентського парламенту Республіки Польща, двох представників організацій роботодавців та восьми голів секцій відповідно до галузей знання [12].

Закон України «Про вищу освіту», прийнятий 1 липня 2014 року, започаткував процес інституційного становлення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти в нашій країні. Цей Закон передбачав безпосереднє обрання кожного з його 25 членів представниками закладів вищої освіти, Національною та галузевими академіями наук, представницьким

органом всеукраїнської асоціації роботодавців та з'їздом представників органів студентського самоврядування (2 особи з числа здобувачів вищої освіти) [1].

Однак з прийняттям 5 вересня 2017 року Закону України «Про освіту» цей механізм формування Національного агентства було досить радикально змінено. Відповідно до «Прикінцевих та перехідних положень» цього Закону, нова редакція статті 19 Закону України «Про вищу освіту» передбачає, що Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти складається з 23 осіб, які призначаються Кабінетом Міністрів України на підставі рішення Конкурсної комісії за результатами конкурсного відбору з дотриманням принципів гендерного балансу та галузевого представництва. При цьому передбачена присутність серед членів Національного агентства двох осіб з числа здобувачів вищої освіти першого або другого рівня [2]. Наскільки ці зміни бу-

дуть сприяти інституційному становленню Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, покаже час.

Висновки. На підставі викладеного ми можемо констатувати «повернення до студентства» як ключовий принцип трансформації університетської освіти в контексті формування Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА). Головним механізмом реалізації цього принципу є студентоцентризоване навчання (student-centred learning), що знайшло відображення в ключових міжнародних документах, присвячених формуванню ЕНЕА, та інших нормативно-правових актах. На інституційному рівні основною формою впливу студентів на якість університетської освіти є законодавчо зафіксована обов'язкова участь їх представників у роботі національних агентств із забезпечення якості вищої освіти, присутня і в сучасному українському законодавстві про вищу освіту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту»: офіційне видання: офіційний текст, прийнятий Верховною Радою України 1 липня 2014 р. / Верховна Рада України. – К.: Ін Юре, 2014. – 164 с.
2. Закон України «Про освіту», прийнятий 5 вересня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. **Гадамер Ганс-Георг.** Ідея Університету – вчора, сьогодні, завтра / Ганс-Георг Гадамер // Ідея університету: антологія / ред. Марія Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 169–184.
4. **Ньюмен Джон Генрі.** Ідея Університету / Джон Ньюмен // Ідея університету: антологія / ред. Марія Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 37–64.
5. **Пелікан Ярослав.** Ідея університету. Переосмислення / Ярослав Пелікан. – К.: Дух і літера, 2008. – 360 с.
6. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – К.: ТОВ «Поліграф плюс», 2015. – 32 с.

REFERENCES

1. Law of Ukraine «On Higher Education»: official publication / Verkhovna Rada of Ukraine. – Kyiv: In Yure, 2014. – 164 p.
2. Law of Ukraine «On Education», approved on September, 5, 2017 [Electronic resource]. – Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. **Gadamer Hans-Georg.** Idea of University: Yesterday, Today, Tomorrow / Hans-Georg Gadamer // Idea of University: Anthology / Edited by Mariia Zubrytska. – Lviv: Litopys, 2002. – P. 169–184.
4. **Newman John Henry.** Idea of University / John Henry Newman // Idea of University: Anthology / Edited by Mariia Zubrytska. – Lviv: Litopys, 2002. – P. 37–64.
5. **Pelikan Jaroslav.** The Idea of University: Reexamination / Jaroslav Pelikan. – Kyiv: Spirit and Litera, 2008. – 360 p.
6. Standards and Quidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). – Kyiv: «Ldt Poligraf plus», 2015. – 32 p.
7. **Billing David.** International comparisons and trends in external quality assurance of higher education: Commonality or diversity? / David Billing // Higher Education. – 2004. – No. 47. – P. 113–137.
8. Bucharest Communiqué Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area (April, 26–27, 2012) [Electronic resource]. – Access mode: http://media.ehea.info/file/2012_Bucharest/67/3/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf
9. **Cobban Allan B.** The Medieval Universities: their Development and Organization / Allan B. Cobban. – London: Methuen, 1975. – 264 p.
10. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.bolognaexperts.net/portal/node/1544>
11. The High Council for Evaluation of Research and Higher Education [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.hceres.com/>
12. The Polish Accreditation Committee [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.pka.edu.pl/en/>
13. The Quality Assurance Agency [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.qaa.ac.uk/en>
14. **Weik Elke.** The emergence of the university: A case study of the founding of the University of Paris from a neo-institutionalist perspective / Elke Weik // Management & Organizational History. – 2011. – No. 6. – P. 287–310.

Олена КОРСАК

викладач кафедри іноземних мов,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова

Ключові слова: обов'язкова освіта, педагогічні виміри, національні екзамени, міжнародні тестування, порівняння тестів PIRLS, TIMSS і PISA, корисність PISA.

Проаналізовано причини розширення цілей дослідження систем освіти та вимірювань якості їх діяльності далеко поза національні межі. Викладено головні риси еволюції порівняльних педагогічних досліджень і проведення одночасного тестування (PIRLS, TIMSS і PISA) учнів з багатьох держав світу. Головну увагу звернуто на виміри PISA, зокрема, вміння читати, розуміти і використовувати тексти, а також комплексного вимірювання «готовності до життя-XXI» учнів 15 років (PISA). Указано на успіхи і недосконалість наявних завдань PISA під час вимірів спроможності до креативності і творчості. Доведено, що найбільш корисною і перспективною є участь учнів України в тестуванні PISA.

УДК 37.014.25+371.26

ДОСЯГНЕННЯ І ПРОБЛЕМИ ТРЕНДУ МІЖНАРОДНИХ ТЕСТУВАНЬ ЯКОСТІ ОСВІТИ

© Корсак О., 2017

Актуальність. З безлічі можливих характеристик сучасних держав та особливостей їх діяльності оберемо комплексні поняття «освітня система» (ОС) та «освіта». Перше – це всі засоби, інструменти і навіть методики формування у молоді виробничої компетентності, а друге – характеристики результативності діяльності ОС у досягненні головних цілей використання скерованих у них фінансових, матеріальних і кадрових ресурсів. На сучасному етапі чітко оформлені ОС мають усі держави й витрати на них уперше в історії розпочали перевищувати загальні витрати на оборону і зброю, що зумовлено бажанням перемогти у глобальній економічній конкуренції. Кожна ОС набула унікально важливого стратегічного значення, а державні керівники-лідери усе більше піклуються про розвиток освіти й підвищення якісних показників її діяльності.

Однак досягнення цієї мети ускладнює інформаційно-комунікаційна революція, викликаючи перманентну змінність середовища, в якому молодь вимушена проходити процес входження у соціум. Професіонали-освітяни і старші покоління намагаються допомогти молоді, але надто часто їх знання і досвід, сформовані у недавньому минулому в зовсім інших умовах, вступають у суперечність з новими реаліями життя, нівелюючи в очах молоді в цілому безперечно корисну класичну життєву мудрість.

Після появи Інтернету і все кращих пошукових систем для відкритих баз цифрових даних (е-даних) освітяни втратили монополію у наданні учням і студентам нової інформації. Зростає також негативний вплив суперечності між природною багатрічною тривалістю циклу первинної освіти і непередбачуваними змінами професій, занять, виробництва. Реакцією керівників ОС на всі ці впливи стало намагання отримання повної інформації про власні і чужі системи та спроби точного обрання реформ та інновацій з метою узгодження ОС з вимогами національного і світового ринків праці.

Із сукупності цих процесів нас найбільше зацікавив новітній тренд розбудови системи засобів *міжнародних педагогічних вимірювань*, оцінювання і порівняння характеристик «якості освіти». Для національної ОС зросла актуальність дослідження теми «якість освіти та її міжнародне вимірювання». Наш аналіз педагогічних публікацій у цій темі виявив кілька узагальнених праць ([1; 6] та ін.), автори яких цікавилися теорією трансформації ідеологізованої радянської науки про виховання учня (педагогіки) і підготовкою кадрів для ВНЗ. Загалом же бракує порівняльно-педагогічних досліджень і майже немає пропозицій уведення в дію засобів для вимірювання якості нашої освіти в загальному значенні цього терміна.

Мета статті – різнобічний аналіз розвитку та удосконалення теорії і практики міжнародних педагогічних вимірювань і різноманітних тестувань для отримання висновків порівняльного і сутнісного плану щодо маловідомих раніше понять «якість освіти» і «перспективність навчання» з метою надання рекомендацій освітянам і керівникам системи освіти України.

Результати дослідження. У минулому домінував процес індивідуального отримання уроків майстерності під час безпосередньої взаємодії наставника та учня, що гарантувало оцінку і контроль зростання його компетентності. Пізніше виникли ОС з усе більшими за чисельністю класами і одним-єдиним учителем, що ускладнювало оцінювання прогресу учнів. Експерти виявили очевидне: кращими у світі є ті СО, де різними засобами разом з прекрасною

підготовкою вчителів збережено згадану «безпосередню взаємодію» двох головних суб'єктів навчального процесу.

Тимчасово менш важливою лишається загальна увага до вимірювання «якості освіти». У часи війн і замкненості держав це словосполучення не було популярним, можливо, тому, що уряди чи диктатори цікавилися насамперед рівнем виконання чітко сформульованих завдань і вимог до наявної СО. Саме цим логічно пояснити відсутність окремої статті «Якість освіти» у дуже великій за обсягом багатотомній радянській педагогічній енциклопедії [4]. Розпад СРСР дав змогу українським політикам і науковцям діяти самостійно і визначитися з цим поняттям. Прочитуємо потрібне нам визначення зі статті Т. Лукіної в сучасній українській «Енциклопедії освіти»:

«Якість освіти (англ. – quality of education) – певна збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості. Якість освіти вивчається як комплексне поняття в межах квалітології – триєдиної науки, що охоплює теорію якості (Quality System), теорію оцінки якості (кваліметрію – Assessment, Evaluation) і теорію управління якістю (Management and Monitoring of Quality). Кожна з цих трьох складових має певний набір критеріїв і показників якості освіти, які дають змогу різнобічно оцінити будь-яку систему освіти за зовнішніми та внутрішніми її параметрами. Якість освіти характеризується багатомірністю, багатоаспектністю та багатопараметричністю. Розрізняють два основні підходи щодо визначення сутності якості освіти. У межах першого підходу – нормованого – сутність якості освіти розглядається з точки зору задоволення потреб та досягнення певних норм, стандартів, цілей (особистості, суспільства, держави), що нормативно затверджені відповідними документами... Другий підхід – управлінський – подає цю категорію з позицій сучасної теорії і практики управління якістю» [2].

В уточненнях Т. Лукіна відзначає змінність цього поняття під впливом нових потреб особистості, суспільства і держави, а також указує, що воно є об'єктом вивчення не тільки педагогіки, а й багатьох інших наук – філософії, соціології, економіки, політології, психології, теорії менеджменту та ін. Ми можемо додати, що з настанням нового століття цей список поповнився когнітологією, нейромолекулярною біологією тощо. Важливим ми вважаємо наголос, який робить Т. Лукіна на тенденції оцінки якості освіти через «систему індикаторів», переліки яких надійшли від ЮНЕСКО, ОЕСР, Ради з освіти Європейського Союзу та ін., що доступні для використання всіма зацікавленими. Однак наголосимо таке: ці організації збирають тільки статистичні дані про СО (фінансування, чисельність закладів та вчителів, кількість років навчання, рівень охоплення і т.д.), але не проводять пряме оцінювання знань молоді для порівняння досягнень СО усіх держав.

Тема освітніх порівнянь не є новою, проте тільки в другій половині ХХ ст. доросла від теорії до значних конкретних дій. Раніше, як в СРСР, держави задовольнялися сукупністю контрольних робіт, проміжних, щорічних, рубіжних, випускних і вступних іспитів. У радянські часи все це було достатньо ефективним і задовольняло вище керівництво, але успадковане нами помітно деградувало з багатьох причин. Можливо, цьому сприяла відсутність щорічних іспитів в основній і середній школах разом зі зменшенням астрономічної тривалості навчального року.

Багато держав світу у своїх ОС спиралися на комплекс іспитів, у деяких – як у Франції – їх досконалість і результативність була навіть вищою від радянської системи педагогічних вимірювань. Остеронь від більшості перебували США, де відсутність центрального міністерства освіти, освітня незалежність штатів, незвична для нас навчальна автономія шкіл, брак державних стандартів та інші подібні причини зумовили формування найрізноманітніших об'єднань учителів та інших професіоналів для самозахисту і громадського фахового оцінювання закладів освіти (насамперед – вищих). У США виникла

пристосована до їх потреб та умов життя у «вільному ринку» система приватного і незалежного оцінювання знань учнів і хоча б приблизного вимірювання їх спроможності навчатися після вступу в якийсь з коледжів. Володарям цієї системи вона дає мало не 15 млрд. доларів щороку. Історія кількох спроб поширення подібних тестів в Україні варта окремого дослідження. Головне – ми врятувалися від найгірших наслідків копіювання американських тестів у формі «незалежного зовнішнього оцінювання».

Абсолютна більшість держав Європейського Союзу відмовилася від тотального поширення американських тестів, віддаючи перевагу поліпшенню національних іспитів. Та розвиток глобалізації, формування регіональних об'єднань держав (як ЄС), активність усе більшої кількості міжнародних і наддержавних організацій – ООН, ЮНЕСКО, Світового Банку, ОЕСР і т. д. – стали головною причиною поступового зростання уваги до точних освітніх вимірів. Як слушно вказують автори фундаментальної статті у Світовій освітній енциклопедії [7], вплив освітньо-наукового сектору на успішність держав став мало не вирішальним, що змушувало накопичувати інформацію про себе і будь-яким чином про інші системи освіти.

Зазначимо, що згадані вище організації вже використовують кілька варіантів міжнародних тестувань, з яких за показником масової участі доцільно виокремити три – PISA, TIMMS і PIRLS. TIMSS (Trends in Mathematics and Science Study) – вимірювання знань учнів 4-х і 8-х класів з математики і природничих наук – мають вузьке тематичне охоплення, тому глибоке розглянемо два інші варіанти міжнародних тестувань.

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – інтернаціональне дослідження якості читання і розуміння текстів на рівні початкової школи (докладно – у <http://www.iea.nl/about-us>). PIRLS-тестування відбулося чотири рази – 2001, 2006, 2011 і 2016 роки. Україні там не було, а показники російських учнів виявилися доволі хорошими.

Це безперечне досягнення різко контрастує зі значно нижчими від серед-

ніх для всіх держав ОЕСР спроможностями до роботи з текстами, які засвідчили 15-річні школярі Росії в тестуваннях PISA, проведених під егідою цієї найбільш захищеної в якійсній освіті міжнародній організації. Розрив росіяни пояснили великим залученням батьків до роботи початкової школи, високою кваліфікацією вчителів і акцентованою увагою до розвитку грамотності з читання. Фундамент занепаду – не увага навчального плану до читання/мовлення, відсутність цікавих для учнів текстів, домінування окремих предметів. Дивно, але росіяни взагалі не згадували той факт, що на період 11–15 років припадає підліткова криза, яка за найновішими науковими даними супроводжується перебудовою майже 80% мозкових структур з формуванням нових зв'язків і ліквідацією вже непотрібних.

На нашу думку, сукупність публікацій про міжнародні тести надає підстави вважати найкориснішим для України комплексне й прогностичне тестування PISA (PISA – Programme for international Student Assessment). У ньому виміри проводять кожні три роки, розпочинаючи з 2000-го. Організаторами і головними виконавцями є порівняно багаті країни-члени ОЕСР (Організація з економічної співпраці та розвитку), тому за двадцять років PISA перетворилася у глобальний науково-освітній проєкт. Хоч, на перший погляд, його відмінність від TIMSS видається незначною і полягає у включенні гуманітарних предметів (вимірюється грамотність у читанні – Reading Literacy, математиці – Mathematical Literacy і природничих науках – Scientific Literacy), насправді організатори намагаються не примітивно оцінити знання в даний момент життя учня, а *виконати виміри рівня його підготовленості до умов життєдіяльності через 10–15–20 років, до найбільш імовірних вимог ринків праці майбутнього*.

Саме цей фактор ми вважаємо унікально важливим і перспективним для України, адже й наші діти не уникнуть впливу розширення е-освіти, повної трансформації бібліотечних та інших баз даних, появи загальнодоступних навчальних курсів в Інтернеті та інших форм конкуренції ін-

новацій з діяльністю традиційних середніх і вищих шкіл. Уже тестували комп'ютерну грамотність підлітків у пробному режимі, а з 2018 року, коли Україна може приєднатися до PISA, вони швидше всього стануть обов'язковими. У світі обговорюється думка про корисність організації варіанта PISA для студентів ВНЗ, але конкретні кроки ще відсутні. Загалом же в секторі вищої освіти домінує дуже суперечливе явище тотального змагання між найбагатшими закладами за звання «університету світового класу». Враховують тільки кількісні показники, а не згадані вище «якість освіти» і «перспективність навчання».

Для іншого разу ми залишимо детальний аналіз історії розвитку та удосконалень вимірів у рамках PISA й обмежимося вказівкою на те, що після кожного з них оприлюднюється шість томів з дуже різноманітними даними (це приблизно 50 000 сторінок класичного для енциклопедій формату).

Про цінність міжнародних тестувань можна переконатися з табл. 1 з інтегральними даними про досягнення учнів багатьох держав, розташування яких у лівій колонці відповідає вимірам 2000-го року.

Одразу зауважимо, що учні Фінляндії не стали гіршими – просто в останніх вимірах взяли участь Сінгапур, Шанхай, Гонконг та інші молоді «азійські тигри», де учні вчаться значно старанніше, як їх європейські ровесники. Ми ж зосередимося на Японії – прикладі виключно високої корисності вимірів PISA.

Наприкінці ХХ ст. учні Японії були світовими лідерами у більшості тогочасних тестувань, але нове століття принесло шкільну катастрофу. Вона сталася на основі якнайкращих намірів науковців і керівників ОС Японії. Вони з ентузіазмом винайшли план подальшого поліпшення школи-ХХ на основі державного проєкту повної комп'ютеризації навчального процесу в системі обов'язкової освіти. І вірогідно тільки завдяки даним PISA 2000, 2003 і 2006 років пощастило переконати навіть найбільш впливових прихильників гіпертекстів і швидкого отримання моря нової інформації у вигляді картинок у тому, що пропорційно до сили втручання комп'ютерів у роботу дитячого і підліт-

кового мозку зменшується його спроможність сприймати, обмірковувати і використовувати тексти та іншу когнітивно складну інформацію. Учні, які брали участь у тестуванні PISA-2006 і спромоглися вибороти усього лише 15-місце з читання і використання тексту, дружно скаржилися на те, що в математичних чи інших завданнях неспроможність швидкого сприймання

тексту завадила їм приступити до завдань й успішно виконати їх. Для виправлення цих помилок японська система освіти витратили понад шість років.

Цей «урок для Японії» став об'єктом поглибленого міжнародного дослідження, яке стає ще цікавішим від того, що одночасно здійснювали порівняння з практикою перетворення посередніх систем освіти

Таблиця 1

Результати всіх вимірів PISA (для кожного разу нами обчислений сумарний показник на основі усіх трьох вимірювань)

Країни	місце в PISA-2000	місце в PISA-2003	місце в PISA-2006	місце в PISA-2009	місце в PISA-2012	місце в PISA-2015
Фінляндія	1	1	1	3	6	7
Південна Корея	2	2	4	5	5	8
Японія	3	5	10	6	4	2
Нова Зеландія	4	8	6	8	19	15
Канада	5	7	3	7	10	5
Австралія	6	6	9	10	18	19
Велика Британія	7	-	19	22	22	23
Австрія	8	21	22-23	32	21	27
Ірландія	9	15	15	26	14	10
Швеція	10	12	18	27	38	24
Франція	11	13	25	24	23	25
Бельгія	12	11	13	15	20	21
Ісландія	13	17	24	20	34	35
Швейцарія	14	16	12	11	16	16
Норвегія	15	24	27-28	17	28	18
США	16	26	32	25	29	31
Чехія	17	14	20-21	29	24	32
Данія	18	20	20-21	23	26	17
Угорщина	19	23	26	28	35	39
Іспанія	20	29	34	34	31	30
Німеччина	21	18	15	16	17	13
Ліхтенштейн	22	4	8	12	9	-
Польща	23	22	20-21	19	11	20
Італія	24	31	36	36	30	33
Росія	25	30	37	40	39	28
Греція	26	33	38	38	42	43
Латвія	27	27	27-28	33	27	29
Португалія	28	32	35	30	33	26
Мексика	29	38	47	49	52	57
Люксембург	30	28	30	35	32	36
Бразилія	31	-	52	53	57	62
	Учасників - 31	Учасників - 37	Учасників - 58	Учасників - 65	Учасників - 65	Учасників - 70

ти Сінгапуру й економічних територій Гонконг-Китай, Макао-Китай, Шанхай-Китай та інших у світових лідерів у секторі загальної обов'язкової освіти ([8] та ін.).

Утримаємося від глибокого аналізу комплексу даних табл. 1, але висловимо припущення, що значний провал шкіл Великої Британії, Нової Зеландії, Австралії і навіть Франції можна пояснити поглибленою комп'ютеризацією і небажанням (на відміну від Японії) визнавати власні помилки. А от Німеччина, Польща і ще кілька держав схаменилися й набагато уважніше стали перейматися освітніми справами у школі, що й засвідчує табл. 1.

Чимало й таких держав, де незадоволені результатами «своїх» учнів науковці зайнялися пошуками недоліків у складанні завдань для PISA. Їх автори виходили з цілком правильного припущення, що для вимірювання рівня формування у молоді необхідного для умов ХХІ ст. мислення треба створити і використати тести *інтелекту, креативності* і – що найважче – *дослід-*

ницьких спроможностей. Перші два простіші й непогано відшліфовані, а от третій варіант надто молодий, а тому не позбавлений малопомітних, але неприємних недоліків ([5] та ін.). На наш погляд, з кількох причин досягти в цих тестах ідеалу неможливо, а от простір для удосконалення і поліпшення ще дуже широкий.

Наприкінці висловимо переконання, що основою майбутніх освітніх успіхів України можуть бути національні традиції, український архетип цінностей і поведінки з одночасною відмовою від сліпого запозичення іноземних систем і практики (зокрема зі США), які загрожують нам остаточним перетворенням навчання у недешеві послуги з формування осіб, що спроможні не до мислення і творчості, а натреновані на інтуїтивне відгадування правильної відповіді з групки запропонованих. Ця небезпека може бути зупинена і участю наших учнів у вимірах PISA та інших, і використанням в освіті досягнень українських науковців, і врахуванням порад європейських колег [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. **Красовицький М.** Сучасні проблеми педагогічної науки в Україні / М. Красовицький // Шлях освіти. – 2003. – № 1. – С. 2–6.
2. **Лукіна Т.** Якість освіти / Т. Лукіна // Енциклопедія освіти / голов. ред. В.Г. Кремень; АПН України. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 1017–1018.
3. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017: пер. з англ. / Інститут розвитку освіти. – К.: Таксон, 2017. – 184 с. (URL: [http://mon.gov.ua/Новини%202017/11/oecdrev-ua-kp293-out2-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/Новини%202017/11/oecdrev-ua-kp293-out2-(1).pdf))
4. Педагогическая энциклопедия / гл. ред. И. А. Киров. Т. 2: Ж–М. – М.: Сов. энцикл., 1965. – 915 ст.
5. **Поддяков А.** Практики тестирования чужого ума: от регламентированности к свободе / А. Поддяков // Образовательная политика. – 2016. – № 2(72). – С. 71–93. (URL: www.firo.ru/wp-content/uploads/2016/12/Poddjakov.pdf)
6. **Хриков Є.** Педагогічна наука в Україні: стан та напрями розвитку / Є. Хриков, О. Адаменко // Шлях освіти. – 2003. – № 4. – С. 2–8

REFERENCES

1. **Krasovitsky M.** Modern Problems of Pedagogical Science in Ukraine M. Krasovitsky // Shlyakh osvity (The Way of Education). – 2003. – № 1. – P. 2–6. (In Ukrainian)
2. **Lukina T.** Quality of Education / T. Lukina // Encyclopedia of Education / chief editor V.G. Kremen'; Acad. Ped. Sciences of Ukraine. – Kyiv: Yuricom Inter, 2008. – P. 1017–1018. (In Ukrainian)
3. **OECD Reviews of Integrity in Education: Ukraine 2017: Translation from English / Institute for the Development of Education.** – Kyiv: Tucson, 2017. – 184 p. (URL: [http://mon.gov.ua/News%202017/11/oecdrev-ua-kp293-out2-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/News%202017/11/oecdrev-ua-kp293-out2-(1).pdf)) (In Ukrainian)
4. **Pedagogical encyclopedia / Chief editor I. A. Kirov. Volume 2: G–M.** – Moscow: Sov. Encycl., 1965. – 915 p. (In Russian)
5. **Poddjakov A.** Practice testing another's mind: from regulation to freedom / A. Poddjakov // Obrazovatel'naya politika (Educational policy). – 2016. – No. 2 (72). – P. 71–93. (URL: www.firo.ru/wp-content/uploads/2016/12/Poddjakov.pdf) (In Russian)
6. **Hrykov E.** Pedagogical science in Ukraine: the state and directions of development / E. Hrykov, O. Adamenko // Shlyakh osvity (The Way of Education). – 2003. – No. 4. – P. 2–8. (In Ukrainian)

7. **Bottani N., Walberg H.J.** International Educational Indicators / The International Encyclopedia of Education. – Pergamon, 1994. – P. 2984–2989.

8. **Lessons from PISA for Japan. Strong Performers and Successful Reformers in Education.** Paris, OECD Publishing, 2012 [Electronic resource]. – 212 p. – URL: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/lessons-from-pisa-for-japan_9789264118539-en

РЕФЕРАТИВНЫЙ ОБЗОР СТАТЕЙ НОМЕРА

СТРАНИЦА ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Виктор АНДРУЩЕНКО

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОПТИМИЗАЦИИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРАКТИКИ И ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ СОЦИУМЕ.....5

Проект "Новая украинская школа" ориентирует на усиление роли практики в системе научно-образовательной деятельности. И это понятно. Практическая потребность, подчеркивала бывшая классика, двигает науку вперед более мощно, чем десятки университетов. Последнее в полной мере касается и образования. Главное назначение образования – подготовка человека к практической жизни в реальном обществе. Наиболее эффективным этот процесс станет тогда, когда оно (образование) разворачивается в соответствии с требованиями жизни, способа производства, образа жизни, то есть с учетом требований общественной практики. К сожалению, достаточно часто образование отрывается от практики, становится схоластическим, не жизненным. Такое образование ничего, кроме флуктуации бесплодных идей, не дает ни обществу, ни личности. Качественное образование базируется на требованиях практики, реальной жизни. Оптимизация взаимосвязи образования и практики является именно тем заданием, на котором должны быть сосредоточены наши первоочередные образовательнологические поиски.

Ключевые слова: человек, образование, культура, практика.

АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА

Юрий БОБАЛО

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ВНУТРЕННЕГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОМ УНИВЕРСИТЕТЕ "ЛЬВОВСКАЯ ПОЛИТЕХНИКА" 12

В статье сформулированы основные принципы функционирования внутренней системы обеспечения качества высшего образования, разработанной в Национальном университете «Львовская политехника». Систему внутреннего качества представлено как функцию основных процедур и процессов, которые реализуются в университете. Приведена совокупность информативных параметров функции качества высшего образования; на основе их оценки и анализа сформулированы соответствующие управленческие воздействия. Предлагаемая система внутреннего обеспечения качества может обеспечить существенный прогресс в дальнейшем решении проблемы качества подготовки специалистов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: качество высшего образования, система внутреннего обеспечения качества высшего образования, высшие учебные заведения.

ФИЛОСОФИЯ ОБРАЗОВАНИЯ XXI СТОЛЕТИЯ: ПОИСК ПРИОРИТЕТОВ

Александра РУБАНЕЦ

КОГНИТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ..... 28

В статье рассматриваются когнитивные технологии и когнитивные технологии в образовании. Когнитивные технологии в образовании раскрываются как интеллектуальные технологии и как образовательные технологии. Когнитивные технологии в образовании раскрывают особенности реализации когнитивных процессов в образовательной среде. Когнитивные технологии выявляют особенности функционирования целостной сложной системы человека. Образовательная среда имеет свои особенности реализации когнитивных процессов в обучении, воспитании, при принятии решений, когнитивном развитии личности. В то же время образовательная среда предполагает когнитивные

процессы, коммуникативные процессы, интерактивные взаимодействия, развитие диалога и командной работы. Современные когнитивные технологии в образовании учитывают также перенос когнитивных взаимодействий в этих сферах в информационную среду. Разрабатывается новый подход к когнитивным технологиям в образовании, опирающийся на раскрытие когнитивных технологий в качестве посредника между игрой разума, когнитивными процессами в сфере ума, когнитивной системой человека, их успешной реализацией в образовательных процессах. Вместе с тем когнитивные технологии в образовании позволяют овладеть реализацией когнитивных процессов в профессиональной среде – военной, управленческой, бизнес-среде, социокультурной сфере и др.

Ключевые слова: когнитивные технологии, когнитивные технологии в образовании, когнитивное развитие, когнитивные процессы (образовательные, профессиональные и др.).

Валентин ВЕРЁВКИН

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В ОТНОШЕНИИ ПЕРЕМЕЩЕННЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ УКРАИНЫ..... 35

Необходимость осмысления такого явления, как перемещенные университеты Украины, обуславливается многими причинами: 1) беспрецедентной по масштабу в XXI веке гибридной войной и появлением перемещенных или «разделенных» университетов; 2) увеличением в современной Украине количества социальных конфликтов по сравнению с ситуациями социальной стабильности, консенсуса и гармонии; 3) интенсификацией и глобализацией конфликтов и необходимостью совершенствования теории и практики управления конфликтом.

К основным проблемам, с которыми столкнулись перемещенные университеты, следует отнести: 1) несовершенство нормативно-правовой базы; 2) неравные возможности перемещенных и не перемещенных высших учебных заведений при условии высокой конкуренции на рынке образовательных услуг; 3) недостаточные финансовые и кадровые ресурсы для обеспечения жизнедеятельности и надлежащего функционирования; 4) бытовые и психологические проблемы интеграции и социальной адаптации студентов и преподавателей.

Считаем целесообразным разработку концептуальной модели реинтеграции перемещенных университетов для их реинтеграции, что и станет предметом наших дальнейших исследований.

Ключевые слова: образовательная политика, гибридная война, перемещенные университеты, реинтеграция, конфликт, трансформация конфликта.

НОВЕЙШАЯ НАУКА И СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Анатолий ПОХРЕСНИК

КОММУНИКОЛОГИЯ ADVERSUS КОММУНИКАТИВИСТИКА В СТРАТЕГИИ ИЗМЕНЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ..... 41

Рост количества противоречивых глобальных явлений и развитие технологического прогресса неизмеримо усложняют деятельность вузов на планете. Украине приходится преодолевать комплексную агрессию со стороны России вместе с решением проблем нахождения собственного места в политической и экономической структуре мира. В статье рассмотрена роль новых терминов и понятий в сфере планирования и осуществления изменений в образовательно-научном комплексе Украины. Указано на специфику зарубежного аудита его деятельности, отмечена необходимость использования совершенно новых понятий и терминов (примером является коммуникология, ноокоммуникология, ноонауки, ноотехнологии и др.), которые мы считаем необходимыми для успешности проектов развития высшей школы и научных исследований в Украине.

Ключевые слова: высшая школа, образовательно-научный комплекс, информационно-технологическая революция, коммуникология, коммуникативистика, ноонауки, ноокоммуникология.

ВРЕМЯ РЕФОРМ: МЕТОДОЛОГИЯ И МЕТОДИКА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Ирина СТЕПАНЕНКО, Мария ДЕБИЧ

ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ В УКРАИНЕ:

СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ 48

В статье проанализировано входящую и исходящую мобильность в Украине. Определены факторы, которые способствуют привлечению иностранных студентов на обучение. Приведен положительный пример Польши по привлечению иностранных студентов на обучение. Выявлены проблемы (большое количество служб и документов, регулирующих вопросы обучения иностранных студентов, недостаточное стратегическое планирование развития высшего образования и его интернационализации; недостаточность информационного, маркетингового и рекламного обеспечения для рекрутинга иностранных студентов) и предложены их решения по привлечению иностранных студентов на обучение в украинских высших учебных заведениях.

Ключевые слова: иностранные студенты, международные студенты, интернационализация высшего образования, нормативно-правовая база, стратегия интернационализации высшего образования.

Галина КОЗЛАКОВА, Татьяна САЕНКО

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА..... 56

В статье рассматриваются важные проблемы введения компетентностного подхода в экологическое образование студентов технического университета. В качестве эффективного метода предлагается недельный тренинг интенсивного изучения нескольких тем при сопровождении лекциями, практическими и индивидуальными занятиями.

Ключевые слова: экологическое образование, студенты инженерных специальностей, технический университет, компетентностный подход.

ГУМАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

Тамара СЕРГИЕНКО

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МЕДИЦИНСКОЙ КОММУНИКАЦИИ В ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ..... 61

Целью статьи является выяснение научно-теоретических основ формирования коммуникативных навыков у иностранных студентов медицинских университетов. Используются теоретические и эмпирические методы исследования. Научно-теоретическим основанием работы являются труды по психологии, педагогике и лингводидактике. Проанализирована парадигма базовых понятий. Выявлен репертуар навыков профессиональной медицинской коммуникации. Результаты исследования могут быть использованы в практике преподавания украинского языка как иностранного. Перспективы исследования заключаются в разработке технологии формирования навыков профессиональной медицинской коммуникации в иностранных студентов.

Ключевые слова: профессиональная медицинская коммуникация, навыки, коммуникативные навыки, украинский язык, иностранные студенты.

Ольга ЛЫСАК

НАЛАЖИВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ СИСТЕМЫ ИНФОРМИРОВАНИЯ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ИСХОДЯЩЕЙ АКАДЕМИЧЕСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ 68

В статье рассмотрена необходимость создания надлежащего уровня осведомленности об участии в программах академической мобильности. Доказано, что недостаток актуальной информации о грантовых/стипендиальных программах является одной из основных преград на пути увеличения количества мобильных студентов. Проиллюстрировано уровень осведомленности украинских студентов о программах академической мобильности. Проанализированы пути организации академической мобильности в высших учебных заведениях. Предложены методы повышения уровня осведомленности студентов о возможностях обучения за рубежом.

Ключевые слова: академическая мобильность; входящая/исходящая академическая мобильность; кредитная мобильность; студенческий маркетинг; уровень осведомленности.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Сергей КУРБАТОВ

РОЛЬ СТУДЕНЧЕСТВА В СОВРЕМЕННЫХ СИСТЕМАХ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН..... 74

В статье рассматривается процесс привлечения студентов к функционированию систем обеспечения качества высшего образования в контексте формирования Европейского пространства высшего образования (ЕНЕА), ключевым принципом которого является студентоцентрическое обучение. Именно студент, как главный потребитель образовательных услуг, является центральной фигурой образовательного процесса, поэтому их активное участие в процессах внутреннего и внешнего обеспечения качества высшего образования становится мейнстримом современной образовательной политики. Это находит отражение в международных документах, регулирующих процессы обеспечения качества высшего образования, в частности в Стандартах и рекомендациях по обеспечению качества в Европейском пространстве высшего образования (ESG), принятых Министерской конференцией в Ереване в 2015 году. В качестве основного механизма вовлечения студентов в систему обеспечения качества высшего образования идентифицирован принцип их обязательного присутствия среди членов национальных агентств по обеспечению качества высшего образования и аналогичных структур.

Ключевые слова: студенты, студентоцентрическое обучение, качество высшего образования, внутреннее и внешнее обеспечение качества высшего образования, Европейское пространство высшего образования, национальные агентства по обеспечению качества.

Елена КОРСАК

ДОСТИЖЕНИЯ И ПРОБЛЕМЫ ТРЕНДА МЕЖДУНАРОДНОГО ТЕСТИРОВАНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ 78

Изучено причины расширения целей исследования систем образования и измерений качества их деятельности за пределами национальных границ. Изложены основные черты эволюции сравнительных педагогических исследований и проведения тестирования (PIRLS, TIMSS и PISA) учащихся из многих стран мира. Главное внимание обращено на измерения PISA, в частности, умение читать, понимать и использовать тексты, а также комплексные измерения «готовности к жизни-XXI» учеников 15 лет (PISA). Указано на успехи и несовершенство имеющихся задач PISA во время измерений способности к креативности и творчеству. Доказано, что наиболее полезным и перспективным является участие учеников Украины в тестировании PISA.

Ключевые слова: обязательное образование, педагогические измерения, национальные экзамены, международные тестирования, сравнения тестов PIRLS, TIMSS и PISA, полезность PISA.

ABSTRACTING REVIEW OF JOURNAL ARTICLES

HEAD EDITOR PAGE

Viktor ANDRUSHCHENKO

THE MAIN DIRECTIONS OF OPTIMIZATION OF PRACTICE AND EDUCATION INTERACTION IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY 5

The “New Ukrainian School” project focuses on strengthening the role of practice in the system of scientific and educational activities. And this is reasonable. The practical need, as former classics emphasized, drives science forward more powerfully than dozens of universities. The latter is fully relevant to education as well. The main purpose of education is to prepare a person for practical life in a real society. This process becomes most effective when it (education) unfolds in accordance with the requirements of life, method of production, lifestyle, that is, taking into account the requirements of public practice. Unfortunately, education is often disconnected from practice, becoming scholastic, and not vital. Such education gives the society and a person nothing but the fluctuation of fruitless ideas. Qualitative education is based on considering the requirements of practice, real life. The optimization of the relationship between education and practice is precisely the task at which our primary educational research needs to be concentrated.

Keywords: person, education, culture, practice.

URGENT PROBLEM

Yurii BOBALO

THE MAIN FOUNDATIONS OF THE HIGHER EDUCATION INTERNAL QUALITY ASSURANCE SYSTEM IN LVIV POLYTECHNIC NATIONAL UNIVERSITY 12

The main foundations of the higher education internal quality assurance system, developed in Lviv Polytechnic National University are formulated in the article. The internal quality assurance system is presented as the function of main procedures and processes that are realized in the university. The set of informative parameters of higher education quality function is provided and the managerial influences based on evaluation and analyses of such parameters are formulated. The proposed system of internal quality assurance can provide essential exaltation in problem solution of the education quality of specialists in higher educational institutions.

Keywords: higher education quality, higher education internal quality assurance system, higher educational institutions.

EDUCATION PHILOSOPHY OF THE XXI CENTURY: SEARCH FOR PRIORITIES

Alexandra RUBANETS

COGNITIVE TECHNOLOGIES IN HIGHER EDUCATION 28

The article deals with cognitive technologies and cognitive technologies in education. Cognitive technologies in education are revealed as intellectual technologies and as educational technologies. Cognitive technologies in education reveal the peculiarities of the implementation of cognitive processes in the educational environment. Cognitive technologies reveal the peculiarities of the functioning of a holistic complex human system. Educational environment has its own peculiarities of the implementation of cognitive processes in education, education, decision-making, cognitive development of personality. At the same time, the educational environment involves cognitive processes, communicative processes, interactive interaction, polylogue development and team work. Modern cognitive technologies in education also take into account the transfer of cognitive interactions in these areas in the information environment. A new approach to cognitive technologies in education is being

developed, based on the disclosure of cognitive technologies as an intermediary between games of the mind, cognitive processes in the field of intelligence, the cognitive system of man, their successful implementation in the octane processes. In spite of this, cognitive technologies in education make it possible to master the implementation of cognitive processes in a professional environment – military, managerial, business, social, cultural sphere and others.

Keywords: cognitive technologies, cognitive technologies in education, cognitive development, cognitive processes (educational, professional etc.).

Valentyn VERYOVKIN

**PECULIARITIES OF THE IMPLEMENTATION OF EDUCATIONAL
POLICY REGARDING THE DISPLACED UNIVERSITIES OF UKRAINE..... 35**

The need for understanding of such a phenomenon as the displaced universities of Ukraine is due to many reasons: 1) a hybrid war, unprecedented in the twenty-first century, which caused the phenomenon of displaced or "divided" universities; 2) increase in the number of social conflicts in Ukraine if to compare with the time of social stability, consensus and harmony; 3) the intensification and globalization of conflicts and the need to improve the theory and practice of conflict management. The main problems faced by displaced universities include: 1) the imperfection of the legal framework; 2) unequal opportunities of the displaced and non-displaced institutions of higher education taking into account the high competitiveness in the sphere of educational services; 3) insufficient financial and human resources to ensure the viability and proper functioning; 4) domestic and psychological problems of integration and social adaptation of students and lecturers.

We consider it reasonable to develop the conceptual model for the reintegration of displaced universities, which will become our further topic of research.

Keywords: educational policy, hybrid war, displaced universities, reintegration, conflict, transformation of conflict.

INNOVATIVE SCIENCE AND MODERN EDUCATION

Anatoliy POHRESNYK

**COMMUNICOLOGY VERSUS COMMUNICATIVE SCIENCE IN THE STRATEGY
OF CHANGES IN HIGHER EDUCATION IN UKRAINE 41**

The increase in number of contradictory global phenomena and the development of technological progress immeasurably complicate the activities of higher schools on the planet. Ukraine has to tackle the complex aggression of Russia along with solving the problems of finding its place in the political and economic structure of the world. The article considers the role of new terms and concepts in planning and implementing changes in the educational and scientific complex of Ukraine. It is indicated to the specificity of the foreign audit of its activities, the need to use completely new concepts and terms (such as communicology, noocommunicology, noosciences, nootechnologies, etc.) which we consider necessary for the success of higher education development projects and research in Ukraine.

Keywords: higher education, educational-scientific complex, information and technological revolution, communicology, noosciences, noocommunicology.

PERIOD OF CHANGE: EDUCATION PROCESS METHODOLOGY AND METHOD

Iryna STEPANENKO, Mariia DEBYCH

**FOREIGN STUDENTS' STUDY IN UKRAINE: STATE, CHALLENGES,
PROSPECTS 48**

The article analyzes incoming and outgoing mobility in Ukraine. The factors promoting the attraction of foreign students to study are determined. There is a positive example of Poland

how to attract foreign students to study. Problems have been revealed (a large number of services and documents regulating the training of foreign students, insufficient strategic planning of the development of higher education and its internationalization, lack of information, marketing and advertising support for the recruiting of foreign students) and their solutions to attract foreign students to study in Ukrainian higher education institutions have been proposed.

Keywords: foreign students, international students, internationalization of higher education, normative-legal base, strategy of higher education internationalization.

Galyna KOZLAKOVA, Tetiana SAYENKO

ACTUAL PROBLEMS OF COMPETENCE APPROACH IN ECOLOGICAL EDUCATION FOR ENGINEERING STUDENTS..... 56

Summary. Some actual problems of competence approach using in ecological education for students in technical universities are shown in this article. As effective training method used one week training for study one or two items with the corresponding alternating lectures, practical laboratory, independent studies.

Keywords: ecological education, engineering students, technical university, competence approach.

HUMANIZATION OF EDUCATION AND TRAINING

Tamara SERHIIENKO

SCIENTIFIC-THEORETICAL BASES OF FORMATION OF PROFESSIONAL MEDICAL COMMUNICATION TRAINING IN FOREIGN STUDENTS OF MEDICAL UNIVERSITIES..... 61

The purpose of the article is to find out the scientific and theoretical foundations of the formation of communicative skills in Ukrainian in foreign students of medical universities and the definition of the paradigm of basic concepts of the studied issues. The theoretical and empirical research methods were used to perform the work. It is established that the mentioned problem should be considered in the context of scientific achievements of psychology, pedagogy and linguistics, which are the theoretical and theoretical basis of work. Different scientific positions regarding the understanding of the concepts of the classical pedagogical triad "knowledge, skills and abilities" are differentiated. The characteristics of typical situations of professionally oriented medical speech presented in the Ukrainian scientific literature are analyzed. The results of the study can be used in the practice of teaching Ukrainian as a foreign language and for creating methodological support. Prospects for the study are the development of technology for the formation of professional medical communication skills in foreign students.

Keywords: professional medical communication, skills, communicative skills, Ukrainian language, foreign students.

Olha LYSAK

ESTABLISHING EFFECTIVE SYSTEM OF INFORMATION SHARING AS A MEANS OF OUTGOING ACADEMIC MOBILITY INCREASE 68

The article discusses the need to create proper awareness level of participation in the programs of academic mobility. In recent years, academic mobility has become commonplace, at the same time there is a need to create favorable conditions for promoting it. First of all, it is important to note that the outward academic mobility is the process when students of higher educational establishments of one country go to study in another country. Incoming mobility is the opposite process, when foreign students come to a country in order to study. The presence of a developed system of informing potentially mobile students about the opportunities of participation in programs of academic mobility is a key component of promoting student academic

mobility. It is important to create a multilevel system of information to reach the maximum number of participants. It is proved that the lack of timely information on grant / scholarship programs is one of the major obstacles to increasing the number of mobile students. Were illustrated the methods of raising awareness of students about the opportunities of studying abroad. Carried out practical work has shown that it is advisable to create a separate page in the university website, in some cases it is necessary to have a separate site that would cover all the options of study abroad. Teaching staff also should not stand aside and demonstrate the benefits of participation in mobility programs, grant programs and exchange programs.

Keywords: academic mobility; awareness; credit mobility; incoming/outgoing academic mobility; student marketing.

FOREIGN EXPERIENCE

Sergiy KURBATOV

THE ROLE OF STUDENTS IN THE PROCESSES OF QUALITY ASSURANCE IN EUROPEAN COUNTRIES 74

The paper is devoted to the processes of student involvement in functioning of quality assurance processes in the context of creation of European Higher Education Area (EHEA), the key principle of which is student-centered learning. Student, as a main recipient of educational services, is a central figure of educational process. That is why, their involvement in processes of internal and external quality assurance currently becomes a mainstream of educational policies. It is reflected in international documents, like Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG), which was approved by the Ministerial Conference in Yerevan in 2015. As a main mechanism of student involvement in the systems of quality assurance at institutional level we identify its mandatory presence among the members of national agencies for higher education quality assurance and other institutions of this type.

Keywords: students, student-centered learning, quality of higher education, internal and external quality assurance, European Higher Education Area, quality assurance agencies

Olena KORSAK

ACHIEVEMENTS AND PROBLEMS OF INTERNATIONAL TESTING TREND OF THE QUALITY OF EDUCATION 78

The reasons of expanding the goals of studying educational systems and measuring the quality of their activities far beyond the national boundaries are explored. The main features of the evolution of comparative pedagogical researches and the simultaneous testing (PIRLS, TIMSS and PISA) of students from many countries of the world are described. The main focus is on PISA measurements, in particular, the ability to read, understand and use texts, as well as a integrated measuring «readiness of the 15-year-old students for life-XXI». Achievements and defects of existing PISA tasks for measuring creativity and innovative thinking are also mentioned. It is proved that the most useful and promising part is the participation of Ukrainian students in PISA testing.

Keywords: compulsory education, pedagogical assessment, national exams, international testing, comparison of tests PIRLS, TIMSS and PISA, utility of PISA.

ПОКАЖЧИК ПУБЛІКАЦІЙ ЖУРНАЛУ ЗА 2017 РІК

Автор	Назва статті	№ журналу	Сторінки
Андрущенко Віктор	«Школа майбутнього» для України і європейського простору	1(64)	5-16
	Освітні вимірювання: наука і практична діяльність	1(64)	17-24
	Філософська освіта і наука як каталізатор цивілізаційного проекту України	2(65)	5-17
	Освіта без насильства	3(66)	7-12
	Основні напрями оптимізації взаємодії практики і освіти в сучасному українському соціумі	4(67)	5-11
Астахова Валентина	Новий напрям у дослідженні проблем освіти	2(65)	83-85
Бобало Юрій	Основні засади функціонування системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в національному університеті «Львівська політехніка»	4(67)	12-27
Верьовкін Валентин	Особливості реалізації освітньої політики щодо переміщених університетів України	4(67)	35-40
Вознюк Олександр	Олександра Дубасенюк – видатний учений-педагог, засновник науково-педагогічної школи «Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів»	1(64)	25-29
	Розвиток педагогічної діяльності	2(65)	23-31
Войтович Ігор	Освітні вимірювання: наука і практична діяльність	1(64)	17-24
Гончарова Жанна	Тимчасово переміщені ВНЗ: основні проблеми та першочергові напрями їх розв'язання	3(66)	13-22
Гончарова Ольга	Природа педагогічного таланту в аспекті постнекласики і мислення у складності	3(66)	64-75
Горбунова Людмила	Теорія трансформативного навчання дорослих: еволюція концептів і методологій	3(66)	23-34
Дебіч Марія	Навчання іноземних студентів в Україні: стан проблеми, перспективи	4 (67)	48-55
Заболотна Оксана	Трансформаційний потенціал емпіричних досліджень для вищої освіти: міф чи реальність?	3(66)	50-56
Захарова Оксана	Тимчасово переміщені ВНЗ: основні проблеми та першочергові напрями їх розв'язання	3(66)	13-22
Капустін Сергій	Поняття світогляду в сучасному філософсько-педагогічному дискурсі	3(66)	43-49
Качмар Олександра	Стратегії подолання агресивності студентів у сучасній вищій освіті	2(65)	52-57
Кірик Тамара	Філософія освіти про ноолексикон для вищої школи XXI ст.	1 (64)	30-36
	Філософія освіти про гуманізм, неогуманізм, ноогуманізм у вищій школі України XXI	2(65)	32-38
Книш Інна	Класична освітня парадигма: суб'єкт-суб'єктні відносини	3(66)	35-42
Коваленко Вільям	Розумні технології у сфері вищої фахової освіти: теоретико-методологічні та методико-технологічні основи	3(66)	57-63
Коваленко Оксана	Правове забезпечення вищої освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії	2(65)	58-63
Козлакова Галина	Олександра Дубасенюк – видатний учений-педагог, засновник науково-педагогічної школи «Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів»	1(64)	25-29
	Актуальні проблеми компетентнісного підходу до екологічної освіти студентів технічного університету (Actual problems of competence approach in ecological education for engineering students)	4(67)	56-60

Курбатов Сергій	Як виміряти освіту?	1(64)	84-85
	Проблема вимірювання результатів навчання і вдосконалення існуючих систем університетських рейтингів	2(65)	18-22
	«Без коректур» до 70-річчя Василя Кременя	3(64)	5-6
	Роль студентства в сучасних системах забезпечення якості вищої освіти європейських країн	4(67)	74-77
Корсак Олена	Досягнення і проблеми тренду міжнародних тестувань якості освіти	4(67)	78-89
Лисак Ольга	Налагодження ефективної системи інформування як засіб підвищення вихідної академічної мобільності	4(67)	68-73
Луговий Володимир	Наука в університетах, університети в науці у світовому дослідницькому просторі	1(64)	42-50
Нестерова Марія Nesterova Maria	European cognitive practices of social cohesion development in the ukrainian educational dimension (Європейські когнітивні практики розвитку соціальної згуртованості в українському освітньому просторі)	1(64)	77-83
	Практичні аспекти застосування когнітивних технологій в освіті	3(66)	84-85
Опанасюк Юлія	Філософія інформаційної освіти	1(64)	37-43
Пасько Катерина	Проблеми розвитку міжнародного академічного співробітництва	2(65)	64-70
	Ефективність спілкування як умова продуктивної професійної діяльності педагога	1(64)	72-76
Подолькіна Ольга	Проекти радикальної зміни дискурсу освіти: ідейні основи та дискурсивні і комунікативні концепції трансформацій педагогічної практики в системі філософії освіти	2(65)	78-82
Похресник Анатолій	Комунікологія adversus комунікативістика у стратегії змін вищої освіти України	4(67)	41-47
Рубанець Олександра	Когнітивні технології у вищій освіті	4(67)	28-34
Сасенко Тетяна	Актуальні проблеми компетентнісного підходу до екологічної освіти студентів технічного університету (Actual problems of competence approach in ecological education for engineering students)	4(67)	56-60
Сергієнко Володимир	Освітні вимірювання: наука і практична діяльність	1(64)	17-24
Сергієнко Тамара	Науково-теоретичні засади формування навичок фахової медичної комунікації в іноземних студентів медичних університетів	4(67)	61-67
Силадій Іван	Нові тенденції в розвитку вітчизняної освіти	2(61)	51-59
	Основні напрями наукової активності педагога-новатора	2(65)	39-45
	Основні фактори формування демократичних цінностей студентської молоді	3(66)	76-83
Степаненко Ірина	Навчання іноземних студентів в Україні: стан проблеми, перспективи	4(67)	48-55
Таланова Жанетта	Наука в університетах, університети в науці у світовому дослідницькому просторі	1(64)	77-83
Хамітов Назіп	Філософська освіта і наука як каталізатор цивілізаційного проекту України	2(65)	5-17
Хилько Юлія	Функції головних агентів соціалізації обдарованих дітей в освітніх школах Канади	2(65)	71-77
Шовш Катерина	Інформаційна культура соціального педагога: особливості формування та реалізації	1(64)	65-71
Шудло Світлана	Як виміряти освіту?	1(64)	84-85
	Трансформаційний потенціал емпіричних досліджень для вищої освіти: міф чи реальність?	3(66)	50-56
Швець Валентина Shvets Valentyna	The new model of feedbacks between students and e-learning platform MOODLE (Нова модель зворотних зв'язків між студентом і платформою дистанційного навчання MOODLE)	2(65)	46-51

ДО УВАГИ АВТОРІВ

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

1. Статті, що пропонуються до друку, мають бути написані спеціально для часопису «Вища освіта України», відповідати вимогам департаменту атестації кадрів МОН України до наукових праць і скеровуватися на потреби керівників і колективів ВНЗ, освітніх політиків, науковців й аналітиків. Не рекомендовано надсилати статті хрестоматійного чи примітивно-перелічувального характеру. Стаття обов'язково має містити авторську позицію з обраного питання чи теми. Новий авторський матеріал і незалежні висновки мають складати не менше третини статті. Оформлення статті має свідомо скеровуватися на ефективність сприйняття та економію часу в осіб, які будуть знайомитися з нею.

2. Редакція залишає за собою право доцільно скорочувати і виправляти текст статті, а також вносити уточнювальні зміни в назву.

3. За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування повністю відповідальні автори.

4. Редакція не листується з авторами.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Стаття не приймається до розгляду і повертається автору на відповідне доопрацювання у разі порушення хоча б одного пункту оформлення, відсутності фото та ін.

1. Статті приймаються у вигляді файлів у текстових редакторах MS Word for Windows (версій 6, 7 чи 98) електронною поштою. Електронна адреса редакції: wou@ukr.net

Графіки і малюнки (jpg або подібні варіанти) мають бути виконані чітко, займати окреме місце і не оточуватися текстом, формули – написані в узвичаєній математичній символіці, мати розмітку і відповідати формату журналу. Графічний матеріал подати також в окремому файлі. Автори мають піклуватися про легкість сприйняття матеріалу у чорно-білому варіанті.

2. Обсяг матеріалів (тексту, анотацій, літератури на усіх мовах та ін.) рекомендований у межах 20–22 000 знаків (включаючи пропуски) і не повинен перевищувати 24 000 знаків, чи 0,6 друк. арк. (близько 13–14 машинописних сторінок через два інтервали включно з таблицями, графіками і малюнками).

3. Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися:

а) авторської довідкою за наведеною нижче формою. (З метою забезпечення об'єктивності зовнішнього рецензування в самій статті вказуються лише прізвища та ініціали авторів);

б) прізвищем та ім'ям, назвою статті, ключовими словами та стислою анотацією (300–400 знаків) українською, російською та (700–800 знаків) англійською мовами;

в) УДК.

4. Джерела (до 12–15) у списку літератури слід подавати за алфавітом у такому порядку: українською, російською, латиною. У посиланні на використане джерело зазначати порядковий номер джерела у списку та сторінку. Забороняється винесення посилань унизу кожної сторінки. Список має бути загальним і наводитися наприкінці статті. Рекомендовано спиратися на найновіші і найважливіші національні і зарубіжні джерела.

Увага! У зв'язку з включенням журналу до реферативної бази даних наукової періодики «Scopus» необхідно додати переклад списку літератури англійською мовою з максимальною акуратністю.

ФОРМА АВТОРСЬКОЇ ДОВІДКИ

1. Назва статті.

2. Адреса для листування, телефон, факс і електронна пошта для контакту.

3. Прізвище, ім'я, по батькові.

4. Науковий ступінь, вчене звання.

5. Місце роботи.

6. Посада.

Окрім того, додається електронне фото у двох-трьох версіях (jpg, tiff (300 pixel/inch) та ін.). Для сканування не приймаються неякісні фото, фото на рельєфному папері, вирізки з газет і журналів, принтерні роздруківки тощо.

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ

Теоретичний
та науково-методичний
часопис

ДЕРЖАВНЕ
ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ
ПІДПРИЄМСТВО
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Директор видавництва
Олексій ОСЬКІН

Головний редактор
редакції журналів
Ніна БЕРІЗКО

Адреса видавництва:
03680, Київ, вул. Олександра Довженка, 3
Тел.: (044) 456-37-32
Рекламний відділ: тел. (044) 456-37-02
E-mail: pedpressa@ukr.net

Над номером працювали:
Володимир КОЧУБЕЙ

Світлана РАДІОНОВА

© Усі права захищені. Жодна частина, елемент, ідея, композиційний підхід цього видання не можуть бути копіюваними чи відтвореними в будь-якій формі і будь-якими засобами – електронними і фотомеханічними, зокрема через ксерокопіювання, запис чи комп'ютерне архівування без письмового дозволу видавця.

Підписано до друку 13.12.2017 р.
Формат 70 × 100 ^{1/16}. Папір офсет.
Друк офсет. Ум. друк. арк. 10,4
Обл.-вид. арк. 11,0. Наклад 305 пр.
Зам.

Друк ТОВ фірма «АНТОЛОГІЯ»
03680, м. Київ, вул. Олександра Довженка, 3